

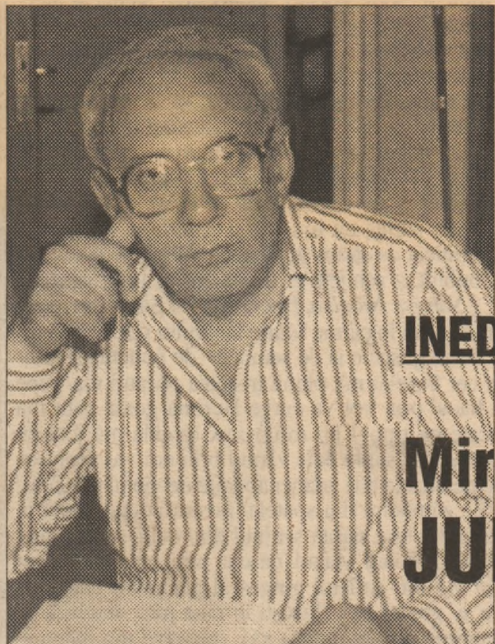
România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

10 - 16 ianuarie 2001
(Anul XXXIV)

1

INEDIT

Mircea Ciobanu: **JURNAL - 1980**

(pag. 12-13)

Formula sufletească a românului

(pag. 9)

O carte comentată de **ION POP**

(pag. 10-11)

CHELIA D-LUI GOE

(pag. 2)

**Lecturi
la zi**

**Dostoievski
și demonii
intertextualității**

(pag. 6)

Poezii de

- ANA
BLANDIANA
- NORA IUGA
- EMIL
BRUMARU
- DINU FLĂMÂND

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

A fost odată ca niciodată

MEZINA protagonistului și naratorului din romanul lui Saul Bellow *Darul lui Humboldt*, pe care l-am recitat între Sărbătorile trecute, probabil atras inconștient de semnificația titlului, are curiozitatea să știe cum arătau casele și oamenii din orașul Chicago, cum arăta lumea toată mai demult, pe vremea când ea nu se născuse. Este și tema unor amintiri ale lui Ghica, Negruzzi și Russo, în secolul al XIX-lea, când schimbările sociale deveniseră la noi sesizabile, după stagnarea din deceniile anterioare. Rapiditatea acestor prefaceri este astăzi mai mare decât niciodată și ar fi cât se poate de firesc să-i acordăm atenție. Generația mea, de exemplu, care s-a născut înainte de război și a fost contemporană cu două răsturnări de regim politic, pătrunde în mileniul următor încărcată de experiențe bogate și adânci. Dar nu despre istorie vreau să vorbesc neapărat, ci despre cotidian. Întrebările fetitei lui Charlie Citrine din romanul lui Bellow m-au determinat să mă gândesc la lucruri pe care le uitasem, ca și cum nu s-ar fi înfăptuit, și care mi-au revenit în minte asemenea unor fotografii vechi peste care nimeresti fără să vrei într-un album de familie.

Și, fiindcă tot sîntem în Sărbători, mi-am amintit cum era Crăciunul, cu o jumătate de veac înainte, în copilăria mea. Totul se făcea pe atunci în casă, nu numai sarmalele, dar cîrnatii, cozonacii și celelalte. Am văzut, nu o dată, tăierea porcului și m-a impresionat teribil, mai ales gîtatul lui de spaimă cînd simtea apropierea cuțitului, și mirosul de șoric pîrlit. În gospodăria bunicilor mei materni din Rm. Vilcea, foarte burgheză, de altfel, asemenea lucruri nu difereau deloc de cele de la țară, din satul ardelean al tatălui meu. Bunica mea, sora și cumnata ei, care locuiau în curți învecinate, își strîngeau pîrul în basmale groase, își puneau șorturi uriașe și trebăluiau cot la cot cu sumedenia de femei de serviciu. Se aduceau lemne pentru foc, bucătăriile deveneau un fel de forje, numărul lighenelor, oalelor și crăitelor era incomensurabil. La țară, bunica paternă făcea pînă și piinea, într-un cuptor de lîngă bucătăria de vară. Nu știu ce anume se cumpăra, în afara unor ingrediente, de la magazin. Astăzi, în pragul Sărbătorilor, toată lumea aleargă de colo-colo prin oraș. Odinioară, totul avea loc în gospodărie. Porcul, dacă nu era crescut și el acolo, împreună cu găinile, curcile și restul orățăniilor, era purtat în cărută, ca un trofeu pretios și debarcat de mai mulți bărbați vînjoși în stare să facă față celor două sute de kilograme pe care le avea. Da, sigur, bradul era cumpărat din fîrg (a merge în fîrg însemna a merge în oraș după treburi, expresia *la fîrg* avea un sens mai precis și se referea exclusiv la piața propriu-zisă), ca și podoabele și jucăriile.

Cele mai minunate jucării le-am primit în timpul războiului (ca să vezi!). Sărăcia cea mare a venit după aceea, cînd mama și tata puneau în pomul de Crăciun aceleași globuri, Moș-Crăciuni de gips și căsute de hîrtie pe care le-am primit pe la 4 sau 5 ani, fiindcă altele nu se mai fabricau. Colindătorii erau de obicei copii frumoși și curat îmbrăcați, care căpătau colaci, cozonac și fructe, nicidecum bani, ca azi, cînd colindatul a devenit o formă de cerșetorie. Colindătorii erau expresia mahalalelor de altădată, cu oameni sărmani, dar nu mizeri, proveniți din zona de intersecție a satului cu orașul. Lumpenii erau o raritate, ca și țiganii, mult mai bine adaptați condițiilor urbane de existență decît în prezent, fapt curios, dar nu greu de explicat. Îmi aduc aminte și că nu se bea cine știe cît, înainte, și, în orice caz, aproape numai vin. Nu-mi amintesc să se fi băut bere, poate doar în Ardeal, unde era și țuica de prune, slabă, din mărginime ori aceea tare din nord. Dacă mă gîndesc bine la expresia folosită, bucatele, care erau abundente pe masa de Crăciun, și nu doar în prima zi, dar și în următoarele două, erau *stropite cu vin*. Așa se spunea. Și chiar așa era. Nimeni nu se îmbăta. De altfel, bețivii nu erau încă o instituție în orașele noastre. Pe cei cîtiva, îi știa toată lumea iar noi, copiii, îi arătam cu degetul și îi ocoleam cu grijă.

(Continuare în pag. 18)

CONTRAFORT

de *Mircea Mihailescu*

CHELIA D-LUI GOE

În editorialul sau din numărul 50 / 2000 al "României literare", dl. Nicolae Manolescu răspundea la întrebarea "Cine l-a inventat pe Vadim?" În esență, "infractorul ideologic și moral" ar fi un produs al deșantării și vulgarității promovate obsesiv de presa din România. Dl. Manolescu are toată dreptatea să sublinieze importanța lui Ion Cristoiu în deschiderea, începând cu 1992, a părții vulgarității fără seamăn și a promovării perversiunilor celor mai joase la rang de virtuți naționale. Tineri jurnaliști fără experiență și fără brumă de cultură au devenit victimele "bulevardismului" cristoitot și de aproape zece ani ei cred cu sinceritate că așa trebuie făcută presa.

Aș adauga, însă, că Vadim Tudor e mai ales creația posturilor de televiziune, mai precis, "Antena 1" și "Tele 7 abc". Prin aceste canale, în special după 1996, când a fost eliberat din lesă de către P.D.S.R. și încurajat "să-i termine" pe reprezentanții partidelor democratice, "tribunul" și-a popularizat aberațiile în totală impunitate. Aici e marea problemă: de ce politicienii vizați n-au reacționat la atacurile vehemente ale "butimanului"? De ce oamenii publici, de la Emil Constantinescu la Valeriu Stoica, au făcut pe morții-n păpuși atunci când sluga Elenei Ceaușescu le arunca zoaie în obraz? Retractivitatea acestora, lipsa de barbație, teama au condus, în cele din urmă, la consolidarea sentimentului că ceva-ceva adevăr exista în spusele lui Vadim!

Nu e nimic suprinzător că Paunescu, Tucă sau Diaconescu l-au folosit pe emulul barbian ca berbece — pentru că la atâtă îi duce mintea. Dar ei sunt niște simpli pioni, în spatele cărora se află oameni cu interese majore în viața socială și economică românească. Famosul impresar româno-german, patronul lui "Tele 7abc" — care l-a momit pe Michael Jackson în România, spre a-i oferi lui Ion Iliescu șansa de a marșalui tanțos alături de "megastarul" cu nas de carton —, cum și non-securistul Dan Voiculescu, stăpânul "Antenei 1", nu sunt, după cum se știe, niște necunoscuți pentru eminențele P.D.S.R.-ului. Ciudat e că până și între cele două tururi de scrutin "Antena 1" a funcționat ca un perfect agent electoral al "tribunului", popularizându-i cu un amestec de disperare și deschere amenințările la adresa candidatului P.D.S.R.

Acest comportament ridică, din start, câteva întrebări: cum Dan Voiculescu și partidul sau de buzunar sunt aliații oficiali ai lui Ion Iliescu, oare nu sună totul a uranjament de cea mai înaltă (sau, mă rog, de cea mai joasă) clasă? Asta numai dacă Dan Voiculescu n-a jucat la două capete, mizând și pe o victorie (absurdă) a lui Vadim și a securiștilor săi? Dar, în acest caz, ce bază mai pot pune pedeseriștii pe un om care-i trădează pe față? Or, ocmai acum lucrurile încep să se complice. Dacă observăm ușurința cu care partidul "reformistului" Adrian Năstase a edat funcții-cheie în comisiile parlamentare, dacă ne aducem aminte de fraternitatea afișată de lideri ai P.D.S.R.-ului, recum Văcăroiu, și oameni din P.R.M., probabil că multe mistere s-ar destrăma.

Mai direct spus, e posibil să trăim momentul unei farse în care copiii aceleiași name au ajuns la putere și se joacă, în azul unei țări întregi, de-a șoarecele și isica. S-ar putea să mi se reproșeze: ine, dar ce ne facem cu acuzațiile de kaghebisit, "canceros", "ramolit", proerate de Vadim în gura mare la adresa lui on Iliescu, sau cu cele de "țigan" și "homosexual" puse pe fruntea lui Adrian

Năstase? Răspund: nu facem nimic. În goana după ciolan, astfel de ofense care într-o lume normală ar duce la un duel în zori, la marginea unei pădurici, sunt simple episoade nesemnificative. Am avut revelația acestei situații îngreșoșatoare urmărind, în seara lui 22 decembrie, o emisiune la televizor, în care (pe bună dreptate, de altfel!), Mircea Dinescu îi zvârlea actualului președinte, de la obraz, cele mai insuportabile adevăruri. Credeți cumva că Iliescu a încercat să-i răspundă? Aș! Umilitul s-a mulțumit să zâmbească inocent, ca și cum n-ar fi fost vorba despre el!

Marea noastră greșală este să judecăm cu instrumentele bunului simț o tagmă de mutanți, construită în laboratoarele nerușinării și ale lăcomiei. Nu-mi plac brucanisme, însă mă încumet la o profetie: în următorii patru ani, din parul dat cu briantină al lui Vadim nu se va clinti nici un fir (decât, eventual, prin chelire naturală!) Zecile de procese înghețate în mod suspect sub ministeriatul lui Valeriu Stoica vor trena cu aceeași grație, în indiferența bine remunerată a "inamovibililor" din justiție. Și astfel cum vom ajunge, în 2004, într-o Românie scufundată și mai adânc în prăpastia nebuliei.

Potolirea ca prin miracol a certurilor dintre Vadim și Iliescu ar trebui să ne dea de gândit. Macar acum să ne sară în ochi ața albă și să trecem la acțiune! Am văzut că experimentele de tip "renașterea partidelor istorice" au dus la catastrofa, iar pentru consolidare "partidele modernității" n-am avut suficientă răbdare. Nu dau doi bani pe-un partid liberal condus de Mircea Ionescu-Quintus, și încă mai puțin pe unul în fruntea căruia se află Valeriu Stoica. Fostul ministru al justiției n-a catadicsit să ne spună ce e cu povestea adopțiunilor și nici ce-a fost în mintea lui atunci când a suspendat — exact cât a fost nevoie — legea bancrutei frauduloase. După cum mi-e și scârba să mă gândesc la un partid țărănesc în care nulițăți de teapa lui Oprea ori Mureșan au obrazul să mai viseze roluri de conducere!

Dacă oamenii responsabili și nepatați din țară nu se vor decide să iasă din neutralitatea de bunici pe care-i trag de mustați și-i batjocoresc sadic toate leprele, toți verișorii "domnului Goe", atunci viitorul României nu merită nici o ceapă degerată. "Opozanții" de profesie cu sfert de normă, ca și de activiștii famelici de prin asociațiile familiar-civice, s-au compromis iremediabil. Am văzut la ce-a dus civismul decorativ și găunoșenia transferului de competență dintr-un domeniu în altul: a figura în manualul de geografie nu te califică necondiționat pentru un loc pe scena publică, dacă pe lângă priceperea ta la denumiri de râuri și munți nu posezi și minima înțelegere a lumii în care trăiești!

Nu mai cred, nici picurat cu ceară, în capacitatea tineretului român de-a acționa responsabil, după ce am văzut prostia, nesimțirea și cinismul cu care, în proporție înfricoșătoare, a arătat că pentru el țara e un amestec de hârdău în care borâsc după întoarcerea de la chef și o trambulină spre pădurile canadiene sau spre marsupiul cangurului australian. Credulitatea bolnavicioasă a prea multura dintre români a ieșit la suprafață, astfel încât trebuie să încercăm să ne eliberăm, cu orice chip, din ghearele fiarei bolșevice care a înșfăcat țara de beregată. În lipsa unei clase de mijloc, e de datoria celor de vârstă mijlocie să-și asume urcarea acestui calvar. Dacă nu ei, cine? Pentru că de avatarii d-lui Goe, ajunși la vârsta calviției, ne-am săturat până-n... vârful capului!

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

C A să rămână în picioare, ca să nu se dilueze textul în declarație și justificare, cred că ar trebui să renunțăm la regrete la versuri întregi. Din poemul *De iarnă rețineți* doar primele șase versuri și ultimele cinci. Din *Cântec* eliminați ultimele două strofe. *Strabism*, discursiv și haotic, nu poate fi reparat. Un singur vers bun, "sunt centrul umbrelor mele"! Dacă rămâneți la forma lor abundentă, o puteți impresiona cel mult pe femeia iubita, nu și pe doamna Poezie. Dacă vă gândiți la publicare, este mult prea devreme. Maturitatea artistică se instalează lent. Găselnițe precum "în țara *eminăscând* de atâtă primăvară", sau "colțul în care *imi zac* libertatea", sau "să-ți poți săruta *în zori*", sau "Eliberează sufletul strâns în jurul focului/ lasă-l *să gure*, să zbată trupul chircit/ în crematoriul timpului/ *dezlăcrimează-te* până la deșert/ până la muțenie/ apoi spune: uite, Doamne că pot/ pot și cruce și șarpe și câine și moarte/ Pot" - sunt de un patetism infantil care alterează, periclitează și puținul bine care există. (*Romeo Ruse*) ☑ Pentru Vladuț Surpanu, elevul de zece ani, care citește mult și scrie versuri, încurajarea atentă și afectuoasă din partea doamnei învățătoare este deocamdată singura care poate funcționa corect, și care nu-i poate deranja evoluția. (*Mihaela Coman*, Bohotin) ☑ Norocul dvs., dar și al meu, sper, că l-ați descoperit între timp pe Rilke în postura lui admirabilă de sfătuitor al tinerilor autori. Puteți, având scrisorile lui la îndemână, să le recitiți aprofundând și, probabil cu bun folos, mulă vreme de aici înainte nemaivând nevoie de alt îndrumător. (*Luciana Pușca*, Nădab) ☑ Iau poema *două birouri* ca pe un pur exercițiu inofensiv. Faptul că nu oferiți cititorului decât cheița unui singur, în vreme ce mobila posedă mai multe sertăre, mă face să deduc că acest text destul de uscat și rece a avut o facere grea. *Elegie* și *Izbândă* (mai puțin partea cu musca) și *Rafală* sunt fluide și interesante. Iată una: "nimic de spus/ de ridicat de strâns în cântece/ nimic de cules sau de prins/ cu sărutul/ iată/ plictiseala a bubuit.../ schiele ei mi-au trecut prin/ casca și sufletul iese la aer/ prin gura deschisă." (*Narcisa Nicolau*, București) ☑ Sa fie versetele ce urmează debutul dvs. norocos, iar cititorul să îngăduie foarte tânărului poet care sunteți libertatea de a se dispensa superior de majuscule și de semnele de punctuație. Bucuria lecturii este și va fi deplină." (un cer instelat mă plouă tristetea păcatul mă/ rupe din voi cu ingeri cântând nemurire și haos/ prin voi va curge lacrimă goală pâlît mă iubeste/ tăcerea și glasul fecioarei plecate cu trupul în/ rouă) xxx (copilă mă joci cu privirea gingaș se scurge din/ cer tinerețea cum suplu adie vântul prin noi va/ veni furtună și freamăt imi plânge inima frântă/ de buzele tale adânci abatute de viciul atingerii/ noastre) xxx (pierdut în lumină mângâie zâmbetul din spatele/ nostru poetul căzut în genunchi cufundat în/ oameni cu durerea din tine sărută seninul din/ ochii iubirii naiv tresărind în tălșul călăului) xxx (beteag infioară versul născut prin neon/ închinat apusului ce străpunge tăcerea firavă și/ vie din sufletul gingaș al plăcerilor tale/ frumoase-ți clipesc genele lungi și moarte și/ goale) xxx (lucești în rana mea deschisă ca un fulger care/ despica cerul ce este lacrima noastră unită) xxx (plăpând mă palmuie soarta în ghearele tale/ ascuțite de durerea mea și-a lovit veșnicia/ schilodită de cioburile ochilor mei cum iubirea/ curată mă biciuie în tăcerea șoptită a adevărului/ tău neatins) xxx (neatinsă de patimi imi cântă nemurirea cu/ buzele tale ce-mi curg pe obraji cu care omul/ mă place zâmbind poezia din mine ne-a pătruns/ dezmățul nebun al ochilor tăi) xxx (sălbatic zbate versul în mine ești rima păcatului/ care nu m-a născut și-l țin între dinți ca pe o/ floare ofilită de tinerețea sfârșitului dintre noi) xxx (nepătrunsă de demoni te afunzi în umbra/ sufletului meu licărire curată mă săruți fără glas/ întristată mă lași îngenucheat în fața/ neatinsului tău zâmbet) xxx (tânără clipocești în lumina sufletului nostru/ rănit de prăpastia timpului stângaci ne rupe/ restul lumii născătoare de abur pătruns cu/ privirea ta zăresc diafana se sfărâma distanța/ dintre mine și tine și lună și soare ca un cristal prăbușit în inima mea) xxx (mă chinuie noaptea sub cerul pustiu de adâncul/ apos al ochilor tăi și stelele-mi cântă tăcerea din/ inima mea se scurge prin rana viciului abătut de/ mireasma golașă a buzelor tale uscate în ploaia/ de lacrimi a versului meu). Am considerat că acest poem de iubire se poate lipsi de titlul lui, cam lung, ca și de distihul de încheiere. Sunt câteva cuvinte și sintagme în poem, pe care autorul, perfecționându-și poema, le va elimina cu siguranță. (*Toma Marinescu Mazilu*, București) ☑ Cititor ocazional, cu precizarea că din motive obiective ocazional, al revistei noastre, sugerându-vă că un abonament v-ar scuti de neajunsuri și poate că v-ar procura și plăcerea de a ne citi nu numai la *rubrică*, știind atât de bine și că abonamentul costă și un student nu-și prea poate permite luxul..., scriind însă și versuri acest al nostru cititor ocazional, și întrebându-ne dacă merită să insiste în demersul său, nu avem decât a spera că numărul cu răspunsul nostru afirmativ să-i ajungă sub ochi. Nu răspundem pe adresa de-acasă a corespondenților și nici nu le telefonăm, pentru că nu ne permite timpul și nu ne permit nici mijloacele. Celor care ne trimit plicuri gata timbrate, foarte rar și numai când talentul lor este demn de semnalat le răspundem cu entuziasm. (*Bogdan Ladaru*, Bacău)

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, – Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru
o Societate Deschisă
România

SUPLICII

PARLAMENTUL s-a umplut iar de figurile patibulare ale anilor nouăzeci, fiind, de altminteri, copie a lumii în care ne mișcăm, masa de manevră care, prin număr, a decis recenta derivă a țării. Una dintre cele mai nenorocite. Și mai de neimaginat, în 1996. Cei care acum burdușesc cele două camere sînt rudele în linie dreaptă ale fedeseoilor care tropăiau în ilustra sală ori de cîte ori cîte un brav "romantic", ce făcuse grea pușcărie comunistă, încerca să explice tropăitorilor cam cum vine chestiunea cu democrația. Ce spectacol vibrant isca apariția, la tribună, a unui Dan Amedeu Lazarescu, liberalul tobă de carte, dar și cu doza necesară de umor foarte serios jucat, cînd acesta - mai în glumă, mai în serios - se făcea avocatul diavolului din sală, flatîndu-i pe tropăitori în ideea că, numai și prin prezența lor numeroasă acolo, însemnau un început de democrație, cu care eventual se putea pleca la drum. Cît simțeau aceștia briciul ironiei rămîne enigmă, fapt e că erau momente cînd sala hohotea, ignară, la recitativul neologistic al eruditului, parșiv jucat în arena circului de clovnul de ștofă nobilă. Cine să-i mai facă acum să ridă pe sanculoții buluciți în Parlament ca-n talcioc? Cine? Nuntașii Dolănescu și Loghin? Dar și "majoritarii" ăștia s-au mai cizelat între timp. Nu mai ține. Or să-l pomenească ei mult și bine pe șolticul domn Amedeu...

ORCHESTRA își face acordajul, sala - în rumoare - e plină. E un program de zile mari: Chopin, cu o japoneză la pian. Intru și, pe pasajul din mijloc, vine spre mine colegul O. Patetic și exaltat, comme d'habitude. Te felicit!... începe el sonor, ca să fie auzit. (M-aș mira să mă felicit, în public, pentru vreo expoziție, pentru vreo proză, ceva.) Te felicit!... repetă teatral... pentru mormîntul de la Eternitatea... e foarte frumos. Mulțumesc, zic eu cu modestie și ne strîngem mîna. În care timp, trecînd șontic pe lingă noi, fostul mare chirurg, melomanul octogenar, se-apropie o clipă și-l bate pe umăr pe amic: Am onoarea, dom' colonel! Baaang. Ce neașteptată compensație.

FOAIERUL teatrului. Pauză. De vorbă, lejer și amuzant, cu Academicianul și cu Actorul. Apare brusc din stînga Generalul. Cel ce făcuse, cîteva zile la rînd, valuri, prin demisia din fruntea armatei. Cînd șalupa începuse să ia serios apă. Și cînd era tocmai bine de sărit în altă șalupă. Moment realmente teatral: amicii, înecîndu-se în emoție, îl îmbrățișează pe eroul zilei și tot declamă aferăți: Ce caracter! Ce caracter! Mă desprind neurtu. Întrebîndu-mă naiv cum dracu' trădarea are, și ea, nevoie de caracter.

OȘTIRE la BBC, care, dacă n-ar fi, în realitatea ei, lugubră, ar suna mai degrabă absurd-comic. Ferească Dumnezeu de-așa absurd și de-așa comic! Pentru practicarea ("subversivă") a "respirației adinci". Punct.

APROPO de schingiuri. Parcurg în "R.I." un eseu excepțional, extrem de savant. Nu credeam că tortura, cu nelimitatul ei ambitus, se poate oferi, ca subiect, pentru speculații atît de docte. Lucrul se întîmplă ca atare în "Limbajele

durerii", două pagini de revistă în care este acoperită (exhaustiv, bănuiesc) întinderea temei. După excursul teoretic, se trece, cu aplomb, la chestiune și ne sînt etalate, pe o elegantă masă de disecție, urletele, țipetele, scîncetele (victimei), înjurăturile, blestemele, răcnetele (torționarului). Nu lipsesc nici intermezzo-urile delicate în care supliciatorul se laudă că poate să-și facă victima să cînte ca o privighetoare, să croncăne ca un corb, să urle ca un ciîne. Sînt pomenite "sufocarea cu un dop", tatuajele ad-hoc, capetele rase pe loc, fierul roșu, acestea din urmă aducînd trupul supliciului la condiția de "hartă sau parcardă". Dînd telefon, la terminarea durei lecturi, aflu că autoarea neîndurătorului eseu, Ruxandra Cesereanu, e o ființă de o neverosimilă gingășie...

CONTAMINAT de apetit doct-speculativ, simt, la rîndu-mi, nevoia recurgerii la... eseu. Dacă tot e vorba de relația călău-victimă, să revăd, la Muzeul de Artă de la Palat, marea pînză a lui Caravaggio "Cezar primind capul lui Pompei" (deși de-o viață o am imprimată fidel pe retină). Deci, la Muzeu! Dar, stupoare! Eticheta arată că lucrarea aparține acum lui... Rubens. Cum e posibil? Cum să modifici brusc această tradițională paternitate fără să ții cont de două stiluri atît de diferite: la Caravaggio (1573-1610), din familia tenebroși-ilor, "eclerajul e lateral, aspru și direct, în contrast cu zone de umbră neagră" (André Chastel), pe cînd Rubens (1577-1640) "transformă carnea de aur în lapte înfierbîntat de sînge" (Pierre du Colombier). Cine și-o fi asumat această stupefiantă substituție?! Dar, mă rog... să observ ce mi-am propus pentru azi: transfigurarea genială a unei crime. Într-o diagonală elocventă - trei capete teribil de asemănătoare prin tentă lor cianotică: cel tăiat, al lui Pompei, pe tipsia de alamă, cel al călăului, și masca decorativă de pe mobila apropiată. Capul lui Cezar, crudul autor moral, e radioscamal. Brațele celor doi complici ai crimei, albe, se înroșesc progresiv spre palme. Totul în opulența brocarturilor în cute brune. Fastul crimei.

DAR CE-I cu pasa asta neagră? Viața-i doar parlament, cimitir, trădare, crimă? Întorc vioi spatele pînzei lui Caravaggio(?), Rubens (?) și mă aflu dintr-odată în fața celei a lui Felix Ziem (1821-1911) "Peisaj venetian". Cîtă splendoare! Grandioasele clădiri din San Marco, în lumină vespérală, de candelă, îmbrățișate seniorial de cerul și apa Lagunei. Sînt doar cîteva luni de cînd, în același repetat crepuscul, mă descălțam și mă întindeam, exaltat, pe lespede stenic-primordială a Pieței.

Val Gheorghiu

 PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

vă ofera
ENCYCLOPEDIA OF CREATIVITY
- 2 volume, autori: Runco A.M., Pritzker S.;
an de apariție: 1999; Editura Academic Press
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57; 212.35.61
E-mail: {HYPERLINKmailto:
prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

Ana
BLANDIANA

Suficientă mie

Suficientă mie nu mi-am fost niciodată,
Atîrnînd mereu ca un fruct de o creangă în vînt,

Ca de un arc încordat o săgeată,
Ca de propria sa etimologie, un cuvînt.

Ce-am însemnat înainte de-a fi fost pe
pămînt,
Ce sens visat de demult devenit speranță
uitată

Mă străbate sîrind peste rînd
Și făcîndu-și din mine dovadă

Și verigă a unui mister amînat
Ca să continue diferit însă viu,
Plătind cu dobîndă același păcat

Pe care ți-l las moștenire târziu,
Ca să-l înțelegi și să-l porți mai bogat,
Numai tu, cititor nenăscut, ca un fiu...

Dinu
FLĂMÎND

Mesagerul

Sfîrșit de mileniu. Ploua. Cerul își scutură
oboseala
oameni triști continuă să locuiască în case
triste
unde pereții se privesc față în față ca zilele
cu nopțile și ca prezențele cu
absențele...

Nici un semn de dincolo nici o emoție
expulzată din spațiile unde misterul
se stivuiește pe înalte coloane-scînduri
indiferente în curtea unei fabrici de chereștea,

ci doar această diversiune a timpului
întinzîndu-și păienjenisul moale ce se deșiră
ca hainele morților - singurele în stare
să tacă despre ceea ce nu știu vorbi.

Stau la fereastra dintre cele ce se împlîță și
nu se împlîță
în această ploaie și uscată și udă
ce trezește o precară germinăție de
răspunsuri
la întrebări niciodată puse.

Iar pe întinsul acestui potop de inexprimabil
apare la orizont în dimineața lumii ca o
înseninare
poemul purtînd o ramură de cuvinte
ademenit de fluieratul distrat; al meu,
al tău...

Nume noi în poezie

Comedia săltăreacă (și tragică) a vieții de fiecare zi

CÂND totul pare spus în poezie, când îți vine să crezi că s-au făcut toate experiențele posibile, inclusiv experiența renunțării la orice experiență, apare o poetă ca Zamfira Zamfirescu care te cucerește cu textele ei, creându-ți senzația că citești pentru prima dată versuri.

Ea nu este o poetă naivă, dar te transformă într-un cititor naiv. Din cauza ei, te surprinzi entuziasmându-te chiar și în fața unor scamatorii poetice cărora le cunoșteai de multă vreme secretul.

De unde a apărut Zamfira Zamfirescu? Nu se știe. Din volumul ei de debut, *Da*, lipsește orice fișă bio-bibliografică. Există doar o fotografie, pe ultima copertă, fotografia unei femei frumoase, elegante și triste, descinse parca din proza Hortensiei Papadat-Bengescu.

Ce studii a făcut Zamfira Zamfirescu? Ce cărți a citit? Ce autori au influențat-o? Mai multe poeme din volum sunt concepute sub forma unor scrisori adresate lui Cristian Popescu. Ar fi deci un indiciu. Dar e prea puțin.

Din ce departări astrale și-a importat materia din care își fabrică poezia de o remarcabilă noutate? Iată prima întrebare la care putem răspunde. Această materie e luată de fapt de aici, din jurul nostru, e chiar viața noastră de fiecare zi.

Situații pe lângă care noi trecem zilnic, plictisiți, sunt înregistrate de Zamfira Zamfirescu cu o mare mobilizare afectivă, asemenea unor evenimente. Chiar și blazarea ei are ceva activ, dinamizator. Poeta colorează momentele cele mai cenușii. Plictiseala însăși devine o comedie, reprezentată prin mecanica ei ramatică. Iată ce se întâmplă într-un nodin compartiment de tren:

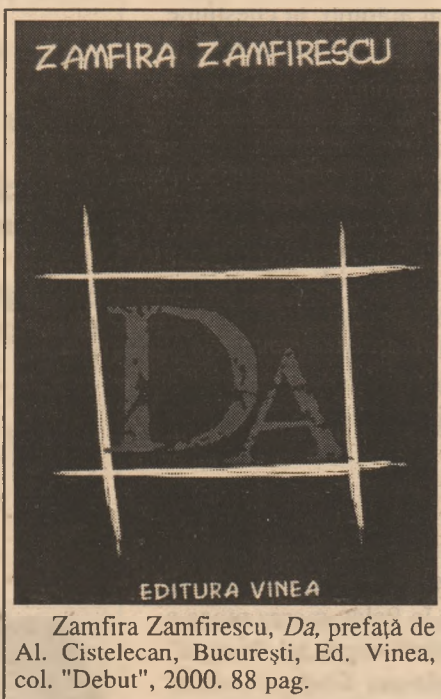
"Eu mă uitam pe geam/ Tu te uitai pe geam/ Ei se uitau pe geam/ Ele se uitau pe geam/ Noi toți ne uitam/ pe geam/ Când s-a deschis ușa/ brusc și o voce a pus:/ «biletele și legitimațiile de călătorie la control»." (*Plictiseală C.F.R.*)

Iar povestea nu se încheie aici. Poeta aduce în prim-plan pe controlor. Dumitru Săcăruț, înălțându-i o odă ironică i adorându-l ea însăși o clipă, în joacă:

"opt capete s-au întors/ opt perechi de ochi l-au privit/ DUMITRU SĂCĂRUȚ scria cu litere mov/ pe legitimația din piept/ și găuritorul lui/ scotea un sunet perfect" etc.

Comedia continuă:

"nici eu/ nu mai priveam nici/ tu nu mai priveai pe geam nici/ ei, ele nu mai priveau pe geam/ și ce păcat"...

Zamfira Zamfirescu, *Da*, prefață de Al. Cistelean, București, Ed. Vinea, col. "Debut", 2000. 88 pag.

De ce "păcat"? Pentru că... iată și lovitura de teatru a poemului:

"tocmai se lăsa seara lin/ lin/ tocmai începuse să ningă lin/ lin/ trenul tocmai intra în gară lin/ lin/ (ca penisul într-un vagin/ bine lubrifiat)"

Se aștepta cineva la un asemenea final? Bineînțeles că nu. Zamfira Zamfirescu ne poate uimi oricând, ca pe niște copii. Și în zadar ne facem iluzia că am înțeles mecanismul surprizei. Imediat după ce ne-am obișnuit cu ideea că poeta e capabilă să devină pe neașteptate indecentă-impertinentă-insolentă, ea devine, spre stupefacția noastră, duioasă și melodramatică. Așa se întâmplă, de exemplu, în scurtul poem *Borș de miel*, care seamănă inițial cu o rețetă din cartea de bucate:

"Cu smântână/ Cu tarhon/ Cu bulion/ Cu leuștean/ Cu cimbru/ Cu maghiran/

Cu boia/ Cu sare/ fină sau mare/ Cu piper/ oricum/ lacrimile din ochii lui/ nu pier..."

Zamfira Zamfirescu inventează mereu altceva, înnoiește totul. Ar trebui ca fiecare din noi să o poată... închiria, ca să o plimbe prin locurile comune ale existenței lui și să vadă cum ea le face deodată interesante.

De altfel, poeta fuge frecvent și de propria ei identitate:

"Ah, mamă/ Mamăaaa/ MAAAMAAA/ știu că n-a depins de tine/ dar de ce nu m-ai făcut barbat?/ Aș fi putut acum/ să tai porci și să beau țuică fiartă/ să sparg lemne/ să car în spinare saci/ să icnesc/ să rănesc/ să râgâi/ să sudui/ să fut femei/ Nu să stau aici/ ascunsă sub farduri ieftine/ făcând schimb de rețete pentru/ prăjituri și cozonaci/ când de fapt/ Vai ce m-aș îmbăta!/ Vai ce-aș mai sparge niște lemne!/ Vai ce-aș baga un cuțit într-un porc!! (*David, întâiul meu nume*)

"Scrisorile" către Cristian Popescu nu au, bineînțeles, nimic din convenționalismul unor scrisori. Poeta se împerechează himeric cu cel dispărut și naște... poeme sau își comandă o ștampilă cu forma gurii lui ("după o poză dintr-o revistă literară mai veche") și...

"Seara, după ce ma dezbrac, mă bag în pat/ sting lumina/ și-mi ștampilez pe unde apuc/ tot trupul."

Totul e însuflețit și însuflețitor. Cuvintele cad oblic și fecund pe hârtie, ca o ploaie de vară.

Singurele momente de destrămare a vrajei sunt acelea în care autoarea, nu numai copilăroasă, ci și puerilă, își comentează-explică reprezentările:

"M-am apropiat de altar să sărut icoana/ și trupul gol al lui Iisus/ de jos și până sus/ pârea însășăngerat de gurile rujate/ care 'naintea mea/ l-au sărutat." (*Crăciun 1997*)

Imaginea, puternică, expresionistă, era suficientă. Urmează însă un comentariu prozaic:

"Mi s-a făcut greață și-am plecat/ fără să mă mai mir/ că"...etc.

Sau:

"deasupra copacilor pe deal/ luminat ca o farfurie/ zburătoare/ doar spitalul pare/ plin de viață" (*Noapte albă*)

Remarcăm și singuri situația paradoxală din "doar spitalul pare/ plin de viață". Poeta se simte însă datoră să ne-o evidențieze și ea:

"ce ironie!"

Alte observații, însă, nu găsim de făcut. Zamfira Zamfirescu este un nume care trebuie ținut minte. Ceea ce nici nu pretinde un prea mare efort...

Confesiune necrutătoare, dusă până la ultimele consecințe

La cei 25 de ani ai săi, Alexandru Matei, care a studiat literele la Cluj și la București și își pregătește în prezent doctoratul, își face un portret în *aqua-forte*:

"Semnalmamente: înalt, slab, bălbăit (astfel încât să pot comunica), cu ochelari (în ciuda fotografiei), neîndemânatic, neatent, egoist, uneori rău."

Această renunțare la ambiția de a poza reprezintă premiza aventurii lui poetice. Eliberat de obligația de a-și promova propria imagine, tânărul sensibilizat și interiorizat căruia i s-a transmis fără îndoială ceva din dramatismul paroxistic al trăirilor mamei sale (poeta Angela Marinescu) își descrie cu minuție și cu o surprinzătoare cruzime viața interioară. Divulgarea unor lașități, a unor spaime sau a unor obsesii sexuale considerate

prin tradiție compromițătoare conferă multora dintre texte caracterul unor confesiuni psihanalizabile:

"sexul meu are în cap numai prostii/ cu femei goale cu sâni lați cu vrejuri uscate de fasole sexului meu/ i s-a urcat la cap de atâtă masturbare crede c-o duce ca-n rai ca-n paradis sexului meu i s-a dat preaviz de exmatriculare sexul meu are prepuțul deschis prin el intră și ies femeile cu/ sâni cu fund" etc. (*balada sexului meu*)

Asemenea texte, revelatoare pentru psihanalist și doar scabroase pentru cititorul de poezie, nu pot constitui cartea de vizită a unui poet. Din fericire, în volumul *Tractir*, cu care Alexandru Matei debutează, gasim și poeme cu valoare literară. În cuprinsul lor, infernul celor mai obscure trăiri se transfigurează, devine semnificativ din punct de vedere estetic. Iată, ca exemplu, un fragment din poemul vizionar *moartea schizofrenă*; în acest fragment, poetul nu se înfățișează ca un material bun conducător de electricitate - de energie în general, de viață - prin care existența din jur se scurge în adâncul pământului:

Alexandru Matei, *Tractir*, prefață de Al. Cistelean, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Poeți de azi", 2000 (debut). 56 pag.

"de când m-am născut prin mine se face legătura la pământ/ pe mine mă cheamă noaptea controlorii să vadă câtă energie s-a consumat în casă pe mine/ mă-njură mama când se arde vreun bec dimineața când adorm toate luminile se sting/ de-asta nu pot niciodată să-mi potrivesc ceasul de la combină nu știu când/ o să mă trezesc/ sunt tras în țepă/ când dorm prin mine trec prietenii mei iubitele femeile/ rupe-n două/ prin trupul meu au trecut atâtea femei nici una n-a rămas/ sunt tras în țepă toate avioanele care se apropie cad ca secerate se rup în două alunecă pe/ firele de înaltă tensiune eu/ le-am chemat"

Sinceritatea impudică a lui Alexandru Matei nu ține, ca la alți poeți din generația sa, de lipsa de onoare, ci este expresia ultimă a dorinței de autenticitate.

*

Ambii poeți, și Zamfira Zamfirescu, și Alexandru Matei, își fac intrarea în lume prin arcul de triumf al unor prefete semnate de Al. Cistelean. Nu este o întâmplare. De multă vreme, criticul din Târgu-Mureș (de fapt, din România) supraveghează cu o mereu reconfirmată competență fenomenul poetic românesc și semnalează prompt orice apariție care dă speranțe.

Cărți primite la redacție

- Mihai Eminescu, *Șarpele, când îl doare capul*, articole polemice și pamflete, ediție îngrijită, prefață, cronologie de Simona Cioculescu, București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2000. 280 pag.
- Șerban Cioculescu, *Tudor Arghezi*, reproducere anastatică a manuscrisului autograf, ediție bibliofilă îngrijită de Simona Cioculescu, col. "Manuscriptum", București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2000. 56 pag.
- Radu Stanca, *Aquarium*, eseuri programatice, selecția textelor și cuvânt înainte de Ion Vartic, ediție îngrijită de Marta Petreu, Cluj, Biblioteca Apostrof, 2000. 202 pag.
- Radu Petrescu, *Correspondență, Sinuciderea din Grădina Botanică*, ediție de Marta Petreu și Ana Cornea, notă asupra ediției de Marta Petreu, Cluj, Biblioteca Apostrof, 2000. 186 pag.
- Bucur Țincu, *Apararea civilizației*, ediție îngrijită și prefață de Marta Petreu, Cluj, Biblioteca Apostrof, 2000. 128 pag.
- Laurențiu Ulici, *Mitica și Hyperion*, ediție îngrijită de Aurelia Ulici, prefață de Doina Uricariu, București, Ed. DU Style, 2000 (eseuri). 392 pag.
- Gabriel Chifu, *Cartograful puterii*,

roman, București, Ed. Cartea Românească, 2000. 212 pag.

• Al. Cistelean, *Celălalt Pillat*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2000 (studii critice). 364 pag.

• Pavel Chihai, *Legende de unei lumi posibile*, București, Ed. "Jurnalul literar", col. "Labirint", 2000 (studii, eseuri, convorbiri). 208 pag.

• Petre Stoica, *Insomniile bătrânului*, poezii, București, Ed. Cartea Românească, 2000. 48 pag.

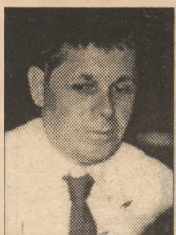
• Șerban Foartă, *Erau ziare, evenimente*, Timișoara, Ed. Brumar, 2000 (versuri). 108 pag.

• Annie Bentoiu, *Timpul ce ni s-a dat*, București, Ed. Vitruviu, 2000 (proză memorialistică). 272 pag.

• I. Hangiu, *Cinci decenii de activitate didactică și științifică*, culegere jubiliară, București, Societatea de Științe Filologice din România, 2000. 32 pag.

• Ștefan Cazimir, *Honeste scribere*, critică și istorie literară, București, Ed. Național, 2000. 340 pag., 50 000 lei.

• Aurel Mihale, *Focurile*, roman, ediție definitivă, București, Ed. Semne, 2000. Vol. I, *Focul negru*, 540 pag., vol. II, *Focul alb*, 584 pag., vol. III, *Focul roșu*, 546 pag.

Din jurnalul lui Alceste (IV)

● Spontaneitatea ideilor provine dintr-o senzație de gol, de absență a formei în care se ivesc. Din care pricină ni se năzare că germenii lor e chiar Neantul: "Există zile cu idei. În acele zile, ideile se nasc brusc din cele mai mici ocazii, adică din nimic" (Valéry).

● Disprețul, între ei, al scriitorilor importanți se mîntuie, ca orice lucru din acest univers (literar), prin rutina. Cînd îți lînești, de pildă, pilula lui Julien Gracq referitoare la autorul *Tinerei Parce* ("colos al cugetării de album"), dai din umeri.

● Greu de explicat: înaintarea în vîrstă mă face să încerc două simțăminte socotite incompatibile: economia și risipa (de materie temporală). Sînt totodată limitat și "nemărginit" în timpul ce mă organizează.

● Un fapt uimitor: printr-o anume "angajare" în procesul bolii, diferența între existență și non existență se reduce considerabil. Să fie acel instinct al stingerii vieții despre care vorbește Freud, adică marele eveniment ce încunună viața? Ori e un sărman miraj, o butaforie de umbre între cele două încă incomunicabile tarîmuri?

● Ruptura - cea mai de temut - între teoria și practica morții s-ar părea că se anulează prin *harul* bolii (boala poate ajunge un *har*!).

● În definitiv, ce căutam altceva decît, vorba lui Rimbaud, "ferocitatea proșpețimii"?

● Cîte gînduri nu le mai exprimăm din teama că au mai fost consemnate de alții! Rămîne să le rumegăm în intimitatea noastră caldă, obscură, *animalică*.

● Lăsați gafele în integritatea lor! Nu le alterați prin scuze!

● Orice idee dusa la capăt generează exagerare, orice exagerare e deja un cinism.

● Pentru a arăta convenabil, te sulemenești puțin cu propria-ți culoare sufletească. Nu te împaci cu aspectul tău natural.

● Contezi prin imposibilul pe care-l conțin avînturile tale. Entuziasmul: fața mirifică a imposibilului.

● În jurul vîrstei de cincizeci de ani eram nespul de surprins, ca să nu zic revoltat, dacă cineva mă întreba ce se întîmpla cu mine pe cînd "eram tînăr". Mă simțeam identic cu cel ce am fost cu două-trei decenii în urmă. Acum mă întreb dacă am avut cu adevărat o tinerețe sau am trecut direct de la o copilărie neverosimil prelungită la actuala-mi maturitate melancolică, sleită, stupefiată. Vîrstă ultimă.

● Melodia superbă de care se umple deseori poezia și gîndirea în stadiul lor de oboseală, de epuizare... Nodulozitățile autenticității lor nu se pot, de fapt, fluidiza.

● Profunzimea nu ignoră, ci-și asumă imperfecțiunea.

● Poți disprețui, la rigoare, și onoarea. Dar cu o condiție, aceea de-a nu fi tu însuși un dezonorat.

● Se cuvine a-i mulțumi Domnului pentru împlinirile ca și pentru neîmplinirile noastre deopotrivă.

● Bucuria se poate dispensa de rigoare, tristețea nu.

● Cu boala te poți juca pentru că e o improvizație, cu moartea nu, pentru că e un fapt definitiv.

● Slăbiciunea dar și forța inimii constau în capacitatea ei selectivă. "Nu se știe cine a voit, cînd ne-a adus pe pămînt, ca inima noastră să nu fie decît o mașină de produs preferințe" (Ortega y Gasset).

● Trecutul tău: un cimitir de speranțe prefăcute de-a dreptul în amintiri, aidoma unor prunci care nu s-au putut naște.

● Înseninarea *stearpa* pe care o produce morfina.

Bolta falsă, lipsită de constelații, ce se deschide deasupra-i.

● Miezul vid pe care-l conține oricare efort - acel strop de uitare ce constituie autenticul rod al oricărei trude.

● A contempla: a elibera o priveliște prin propriile tale forțe.

● Ordinea e în sine improductivă. Pentru a o fertiliza e nevoie ca în compoziția ei să apară un element de dezordine, o farîmă de haos.

● Astre ce nu-și găsesc bolta, bolta ce nu-și găsește astrele.

● După Aristotel, e fericit cel suficient sieși, deci egoistul disciplinat.

● Iubirea și ura nu au, practic, dimensiuni.

● Autenticul damnat nu poate fi decît un zeu căzut.

● Te restrîngi, te ofilești, te pierzi tot mai mult, aidoma unei frunze ce se usucă. Dușmanii tăi s-ar putea bucura, dar nu-ți pasă de ei.

● A fi credincios înseamnă și a spune tot ce crezi de cuviință a fi spus, indiferent de riscuri.

● Din pricina unei greșite direcționări analitice (eroare de dispecerat intelectual!), poetul și poezia au ajuns a se concura. Vezi, între alții, Gombrowicz: "L-am putea defini pe poet ca pe acea ființă care nu reușește să se exprime pentru că își dă silința să exprime Poemul".

● O obsesie în răspăr, mobilă, nehotarnică, coruptă prin nehotărîre.

● La geamul meu de spital, porumbeii se îngrămădesc și bat din aripi, apropiind Paradisul de noi, suferinzii, nesperat de mult, nesperat de simplu....

● Izbăvirea și odihna. Izbăvirea ca o supraodihnă.

● Fanatismul dă cruzimii o viziune, o cristalizare, un stil. O civilizează.

● Cazi în epigonism din admirație (adesea conștientă) față de altul și din oroare (adesea inconștientă) față de tine însuși.

● Boala, o modestie impusă, asemenea unui tratament (primul tratament al bolii este ea însăși).

● Atît de bicisnică e firea noastră, încît nici Totul și nici Nimicul nu-i rețin atenția: doar intermediiile, amestecul lor mai mult ori mai puțin meschin.

● Ești obiectiv prin partea ființei tale care, datorită generalității ei, aparține vădit lumii.

● "Ori de cîte ori ești izbit în față de obraznicia cuiva, întreabă-te îndată: e cu putință să nu fie obraznici în univers? Nu e cu putință! Ca urmare, nu pretinde ceva imposibil. Caci și cel în cauză este unul dintre obraznici pe care de voie, de nevoie, îi rabdă universul" (Marcus Aurelius).

● Te contrazici pentru a fi mai aproape de tine însuși. Prea multă certitudine procustianizează.

● A crede în Imposibil ca într-o zeităte.

● "În timpul bolii, discuțiile mele nu s-au învîrtit în jurul suferințelor acestui corp sărman, nici n-am flecărit (...) față de cei care veneau să mă vadă, ceva de felul acesta, ci, împreună cu ei, am dus la bun sfîrșit punctele de vedere principale privind științele naturii..." (Epicur).

● A te impregna de un autor aidoma pămîntului udat de ploaie. De un autor care, firește, merită relație mistică.

● Negreșit, *conștiința* exagerată a valorii scade valoarea. Ideală ar fi o valoare care nu gîndește la

sine mai mult decît o plantă.

● Un excelent mijloc de a reduce presiuni sufletească dureroasă e să te simți inactual. Însă în tualizarea nu e, din păcate, un act volițional, ci un de inspirație.

● Un individ întrutotul perfect n-ar fi decît un monstruos, înspăimîntător. Comunicăm și ne iubim prin imperfecțiunile noastre.

● Un zeu autentic nu poate cădea în uitare, ci doar în tăcere. Uitarea noastră e, în realitate, tăcerea lui.

● Numai spiritele mediocre tremură de spaimă față criticii. Critica nedreaptă trebuie învinsă prin simpla evidență a meritului, care nu se cade neapărat să lupte, ci să fie. Pasivitatea senină, triumfătoare față agresivității.

● Rănile te caracterizează mai bine decît orice factor.

● Puterea taumaturgică a necunoscutului: "Dumnezeul nu-i lecuiește pe cei care-l cunosc" (Isaia, *Evanghelia după Toma*, 36).

● *Medicul* Cehov despre discreția impusă suferinței: "Nu-i auzim pe cei care suferă și ceea ce teribil în viață se petrece undeva în culise. Totuși pașnic și tihnit, doar statisticile mute protestează".

● Desincronizarea, prin suferință, a ființei de cruri: "Dacă suferi, înseamnă că ești în întîrziere față de lucruri. Te afli acolo unde ele nu mai sînt" (Valéry).

● Ambiguitatea caldă (erotică!) a compromisului: "Tirguiala este o colaborare ca și dragostea" (Malraux).

● Inteligența profită de impasul certitudinii: față evidenței, inteligența se simte nu numai dezarmată, ci despuia de însăși natura ei" (Blaga).

● "Destinul omenesc nu cunoaște amenințare mai mare decît moartea din motive necunoscute" (Gomez de la Serna). Dar oare se poate spune moartea ca atare are motive cunoscute?

● Ficțiunea ne reechilibrează ontologic: "Neamul omenesc nu suportă prea multă realitate" (T.S. Eliot).

● Pascal vorbea despre "neajunsurile sănătății și avantajele bolii", cu acea justete pe care totdeauna o are anomalia și-o poate adjuca în instanța interiorității noastre.

● Doar talentul poate fi o primejdie pentru un talent.

● A judeca înseamnă a te sustrage vieții, a prezenta ca întrupezi o valoare superioară vieții.

● A crea: într-un fel a suspenda reflecția, a te lăsa în voia unei stihii care modelează capricios tot ce aparține trăirii tale, inclusiv elementele reflecției.

● Momentele în care nu gîndești, fiind totuși tu, versat de gînduri, asemenea norilor ce străbat porțiune de cer pe care n-o bagi în seamă.

● Libertate sistematică, libertate fortuită.

● Lășitatea cu aspect de delicatețe a jurnalului destinat exclusiv postumității. E ca și cum ai însuși pe cineva, refuzînd să te bați cu el în duel.

● Deschiderea față de poezie reprezintă ea însăși o confesiune, o revărsare revelatoare a ta în spatele celuilalt.

● E mai lesnicios să scrii despre cel ce ai putea decît despre cel ce ești. Mărturisirea aprofundată e mai grea decît se crede, căci presupune să treci pe marginea tău, peste vanitatea ta și - poate faptul cel mai dificil - peste locul comun căruia, vrînd-nevrînd, aparții într-o măsură imensă.

● Pînă și sacrificiile tale se concurează între ele.

Dostoievski și demonii intertextualității...

În celebrul roman al lui Bulgakov, *Maestrul și Margareta*, Koroviev-Fagot, cadrulatut excentric, din nu mai puțin excentrica suită a lui Woland, recurge, pentru a obține accesul în restaurantul Casei Griboedov, la un subterfugi: la somațiile funcționarei cu registru, care nu cadădicsește să lase pe nimeni înăuntru înainte de a-i fi verificat legitimitatea? Păi, ia dumneata, la întâmplare, cinci pagini din orice roman al lui și te vei convinge, fără nici o egitimatie că ai de-a face cu un scriitor!). Pentru ca apoi să insinueze că, el însuși ar putea fi, la urma urmelor, Feodor Mihailovici în persoană. Replica ezitantă a funcționarei ("Dostoievski a murit"), provoacă reacția promptă a lui Koroviev: "Protestez! Dostoievski e nemuritor!" Iată-l, așadar, pe eroul lui Bulgakov, în postura inedită, de comentator *ad-hoc* al lui Dostoievski.

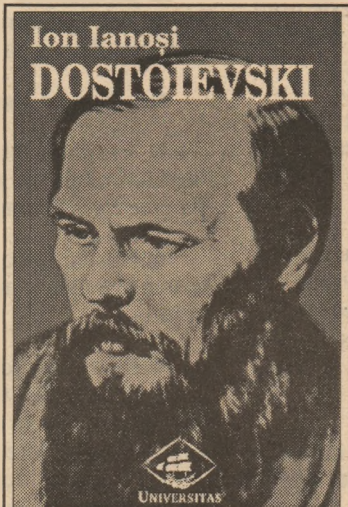
Nu întâmplător am ales ca introducere la prezentarea unei foarte serioase lucrări exegetice consacrate autorului *Demonilor* un fragment poate mai puțin serios, dar în egală măsură de relevant pentru nodul capricios în care funcționează rețeaua de trimiteri intertextuale (tunci cînd e vorba de opera unui mare scriitor. În plus, demersul hermeneutic al lui Ion Ianoși stimulează, prin numeroasele asociații literare, prin paralele pe care le tragează neconștient între personajele lui Dostoievski și tipuri fundamentale din literatura universală (în primul rând Hamlet și Don Quijote), serva asociativă a cititorului; acesta în urmă, începe să reacționeze (să aude, de pildă, el însuși analogii), e multe ori este tentat chiar să reitească romanele discutate, sau năcar să le răsfoiască. Se creează, în acest fel, premisele pentru imbinarea celei mai frumoase utopii, ceea borgesiană, am zice a cărților i a Cărții. De altfel, opera dostoievskiană, în ansamblu este asimilată, la un moment dat, modelului exemplar al Cărții (cu majusculă): "Movele se perindă, așadar, de la un personaj la altul, dintr-un roman în altul dezvăluindu-se sub fațete rălătoare sau mizere, tragice și roșetii. Dovezile pot fi și merita să e înmulțite, deoarece probează sumarea specific dostoievskiană a arților în părți ale unei singure Cărți, dovedește constanța acelorași bsesii, frecvent atribuit propriu nume genurilor." (p. 158) În același mp, Ion Ianoși este atent și la conexiunile extratextuale, nu negliază fundalul biografic, contextul social, atmosfera culturală a timpului, dovedindu-se nu numai un excelent cunoscător al scrierilor dostoievskiene, ci și al epocii. Documente, scrisori, articole sunt citite și analizate cu o acribie demnă de toată lauda. În centrul preocupărilor sale rămîne însă în permanență personajul, cu toată gama de atitudini pe care o presupune, cu toate dedublările succesive, cu tot protegiul de metamorfoze radicale, de la nihilism la sublim și ridicol. Există, la Ion Ianoși o adevărată vopăte de a urmări, pas cu pas cum unicul se bifurcă în unități contrare instincte, o adevărată obsesie a leii "personale și personificate", care se confundă neîncetat cu un las, cu o intonație (în termenii săi, "fi vorba de *ideea-voce*"). În acest sens, prima parte a cărții, *Dostoievski-tragedia subteranei*, mi se pare edificatoare. Demonstrația impecabilă este construită aici, cum de alt-

fel sugerează și titlul, după canoanele unei tragedii în toată puterea cuvintului. Autorul însuși mărturisește în prefață că și-a imaginat o tragedie în cinci acte constituită din cele cinci mari romane, conducându-se după o "sugestie arhitectonică, dramaturgică, pentatonic-muzicală", cu scopul de a aduce în avanscenă personajele "subteranei", personaje din spița lui Hamlet, negatoare prin excelență, sfîșiate de dileme și contradicții insolubile. Impresia de construcție echilibrată, încheagată, organică, este întărită de aspectul capitolului care într-o primă ediție apărea sub titlul *De la omul din subterană la omul ridicol*, "dedublat", de astă dată intr-un prolog și un epilog al tragediei. Cele două tipuri diametral opuse aduse în discuție aici, constituie de fapt materializări ale unei eterne antinomii, mostre ale dualismului permanent al naturii umane. În romanele lui Dostoievski, ipostaze ale "omului ridicol" (în termenii lui Turghe-niev, reprezentanți ai lui Don Quijote rus), ar fi Sonia, Mișkin, Makar Dolgoruki, Aleoșa Karamazov, chiar omul ridicol (în urma metamorfozei), în timp ce sub zodia lui Hamlet, în adîncimile subteranei s-ar alinia Raskolnikov, Ippolit Terentiev, Stavroghin, Versilov și Ivan Karamazov. La prima vedere am fi tentați să credem că acestora din urmă li se acordă cu precădere atenție în studiul de față; în realitate însă, exegetul se concentrează mai ales asupra zonelor de glisaj, asupra subtililor și complicatelor procese de dedublare: "Fiecare demon este totodată la Dostoievski, jumătatea principală sau secundară a altcuiva. Fiecareu i se înfațesează o parte a sufletului propriu sub chipul exteriorizat, obiectivat, al unui prieten ori dușman, perceput de cele mai multe ori ca prieten și dușman, întrucît îi certifică aievea dedublarea." (p. 155)

În cea de-a doua parte intitulată *Ecouri și interferențe* vocația de comparatist a lui Ion Ianoși este și mai evidentă, iar miza studiului său se dovedește a fi, o dată în plus, surprinderea corespondențelor intertextuale. Sînt aduși în discuție autori importanți, (de la Nietzsche și Șestov, la Gide, Camus și Thomas Mann), a căror trasătură comună ar putea fi aceea că, asemenea lui Dostoievski însuși acționează în faze succesive: întii meditează, apoi evocă, cu alte cuvinte, sînt întii filosofi, apoi scriitori. În fine, ultima parte este de-a dreptul delectabilă și ar putea fi citită foarte bine și în cheie ficțională, ca o veritabilă poveste, cu doi iluștri necunoscuți.

Privită în ansamblu, cartea lui Ion Ianoși este memorabilă, dincolo de toate celelalte calități ale sale, mai ales prin faptul că ne oferă un profil al "personajului" Dostoievski pentru că reușește să creioneze în tușe discrete, portretul unui foarte uman "nemuritor". Ce altceva am putea spune în concluzie decît că, din păcate, foarte rar se mai scriu astăzi astfel de cărți.

Catrinel Popa

Ion Ianoși – *Dostoievski*, Editura Teora, București, 2000, 528 de pagini, 120.000 de lei

Schimbarea orei oficiale în psihanaliză

DUPĂ apariția, anul trecut, a volumului I din *Tratatul de psihanaliză contemporană* al lui Helmut Thomä și Horst Kächele, intitulat -concis și cuprinzător - *Fundamente*, iată că de puțină vreme avem acces în limba română și la cel de-al doilea volum, axat ilustrativ pe practica psihanalitică. Însușind împreună aproape 1300 de pagini, ne putem simți, într-o primă instanță - de vizualizare la raft - asigurați în presupuziția că traducerea lor (a 13-a în lume) semnifică un import substanțial de seriozitate academică.

Acest ultim volum este structurat în 10 mari capitole de aplicate amănunțiri: *Istoriile ale bolii și rapoartele terapiei, Transfer și relație, Contratransferul, Rezistența, Interpretarea viselor, De la interviu la terapie, Reguli, Mijloace, căi, obiective, Teoria specială a bolilor și desfășurări tipice ale terapiei și Teme speciale*. Remarcând caracterul lor și exhaustiv, și aprofundat (exigență în genere greu de atins), devine obligatoriu să amintim totodată perfectă corespondență și com-

Helmut Thomä și Horst Kächele, *Tratat de psihanaliză contemporană*, vol. II: *Practică*, trad. Carmen Erena, verif. trad. Vasile Dem. Zamfirescu, col. "Biblioteca de psihanaliză, 28", Editura Trei, 2000, 667 de pagini, preț neprecizat.

plementaritate cu primul volum. Coordonare care, în întregime premeditată (pe baza a numeroase exemple clinice extrase din analizele a 37 de pacienți: 20 de bărbați și 17 femei), recompune dialectica flexibilă a fundării conceptelor în istoriile de caz. Cum, pe de o parte, întâlnim pericolul încremenirii concretului în presupuziții atotștiutoare, iar pe de altă parte, în logica strânsă a acestuia, le vom desistematiza impresionist pe ultimele, Thomä și Kächele aliniază sub fiecare dintre respectivele exemple, într-un index (sau sumar) sui-generis, conceptele atinse în interpretările analistului.

Autorii - care au vizitat anul trecut România și Societatea Română de Psihanaliză cu ocazia lansării *Fundamentelor* - sunt reprezentanți de primă linie ai renumitei Școli de la Ulm. S-ar putea spune că cele două părți ale *Tratatului* respectă, în ordine inversă, o dublă calitate a lor: cea de practicieni și cea de teoreticieni (oricum problematic de discriminat în psihanaliză). Din 1967 Helmut Thomä s-a făcut cunoscut ca titular al catedrei de Psihoterapie și Medicină Psihosomatică de la Universitatea din Ulm. Acest post este actualmente deținut de către Horst Kächele, care are și calitatea de analist formator la Institutul de Psihanaliză din același oraș dunărean. Am avut "dezamăgirea" de a constata, la ședința lărgită a S.R.P. consacrată vizitei lor, cum sub aparența unor persoane destinate și spirituale se confirmă, mai devreme sau mai târziu, prin remarci precise și adecvate la substratul profund al discuției, clișeu pasiunii pentru muncă și metodă al culturii din care provin.

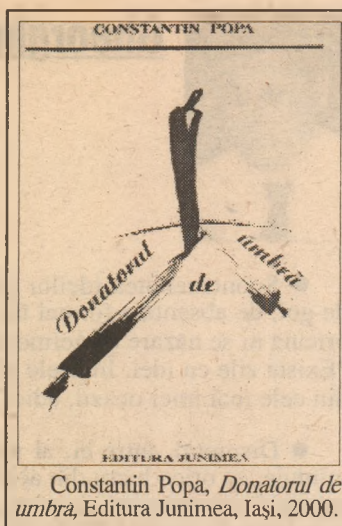
Tratatul din Ulm (cum a fost denumit după prima ediție) este primul de tehnică psihanalitică apărut în România. Importanța lui ține însă nu de vreun abstract pionierat, ci este o consecință directă și totodată un indicator al evoluției psihanalizei noastre. Psihanaliștii români (da, există de câțiva ani și această profesie!), aflați majoritatea încă în perioada de formare și de precizare a unor interese specifice ori mai vast existențiale, dețin acum o sinteză de referință, extrem de bine concepută, o "cărămidă" de temelie pentru proiectele proprii. Această realitate dobândește o transparență deosebită în faptul că primul volum s-a bucurat deja de un mare succes - poate intrucâtva surprinzător, date fiind amploarea și adâncimile lui. Ceea ce ne îndreptățește să credem în existența nu doar a unui public specialist, dar și în cea a unor tot mai certe propensiuni ale nespecialistului. Se mai atacă astfel încă o dată, cel puțin în cazul psihanalizei, o anume prejudecată după care literatura de specialitate ar fi adresată numai unui cerc restrâns de inițiați; ea a avut în fapt dintotdeauna o foarte largă audiență, datorată în primul rând unei spectaculoase aplicativități culturale. Dar poate cel mai radical efect, deși mai greu de observat astăzi tocmai din acest motiv, a fost cel al implicării în limba comună a unei rețele de termeni psihanalitici, precum și, subsecvent, cel al privilegierii unui anumit tip de discurs. Este consemnat astfel un efort absolut necesar de rafinare, specific secolului pe care îl încheiem - și îndeosebi ultimelor decenii. Este de asemeni legitimată și o voluptate a adevăratei erudiției la afectul întemeietor. Pentru consumatorul de literatură străină, deficitul de psihologie al discursului autohton rămâne însă, în continuare, foarte strident. Ideala imi pare - în acest context - atitudinea celui intelectual român care, neavând totuși vreun interes major în această direcție, la traducerea unei alte lucrări fundamentale a psihanalizei (care s-a întâmplat să fie un dicționar) a citit-o *pasionat* pagină cu pagină, ca pe un roman.

Tratatul de psihanaliză contemporană apare ca o sinteză și ca o concluzie a literaturii psihanalitice pe care ne-am însușit-o în ultimii 11 ani. El marchează dacă nu oficial, oricum foarte vizibil ora trecerii în sezonul unor solide sedimentări și a unor necesare verificări critice. Neexcluzând, firește, posibilitatea consultării cărților în limba originală, suntem, încrezători că aducerea lor la lumină într-altă limbă semnifică, pentru vorbitorii acesteia, un nivel superior de conștientizare.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Meserii falimentare

MESERIILE și pasiunile lui Constantin Popa - profesor de iluzii la Universitatea de Arte "G. Enescu", actor, dramaturg, regizor, filosof, poet - sînt, cu propria-i vorbă, falimentare în ordinea *traiului*, substanțiale însă, capabile să umple cu sensuri profunde *existența* sa, provocînd și îmbogățind mereu *ființa* interioară. *Meserii falimentare* este titlul unui poem din ultimul său volum de versuri, *Donatorul de umbră* (Editura Junimea, 2000), o carte frumoasă în înțelesul propriu al cuvîntului: tipar elegant, ilustrații foarte "poetice" - în sensul poeziei, adică - semnate de sensibilul plastician Ion Truică. Autorul și-a gândit, așa cum ne-a obișnuit, cu multă grija arhitectura cărții; segmentele ei "curg" pe un palier tematic bogat care începe de la înțelesurile raportului nu o dată tensionat dintre *a fi* și *a avea*, dintre *ființă* și *neființă*, aproape și departe, privire și vedere: o perspectivă categorială care include teme majore. Erosul, de exemplu, explorat în multe dintre semnificațiile sale, începînd, desi-

gur, cu *religia iubirii* pe care va fi adus-o Iisus Christos: "Crezînd în flori, tu și eu,/ ca într-ale iubirii efigii,/ am învățat să cred și-n Dumnezeu/ devenind umili slujitori/ a două religii", scrie poetul în *Convertiri*, descriînd calea: prin iubire spre divin, așa cum ne învață Noul Testament și textele Sfinților Părinți. Foarte interesantă în economia percepției limbajului poetic și a succesivelor sale transformări este secțiunea a doua a cărții, *Respirații între paranteze*; se vorbește aici despre "viciile metaforei" și ale ornamentului stilistic, despre poezia ca o "dichisită ichebănă", poetul e un "profesionist al melancoliei", pendulînd între elixirul din pahar și "fustele muzei", totul învaluit în umor, ironie și o autoironie caldă, cordială, care nu demolează nimic. Soluția? Iată-o, în *Viciile metaforei*: "Ce obicei prost parfumat,/ ce păcat, ce păcat/ că spre adorabilele noastre/ expediem cuvinte,/ în gura înfigîndu-le/ impertinenții crini/ parșivele roze,/ indecențele orhidee - plozi/ din străvechi familii regale!/ Ce păcat, ce păcat/ că metafora ni se fiție/ ca o prețioasă cucoană/ și ne transformă poezia/ în dichisită ichebănă!/ Ce păcat că atunci/ cînd sensibilitatea noastră/ dă să fiarbă/ nu punem la butoniera poeziei/ doar un singur fir de iarbă!"

Fiurul de iarbă de la butoniera poeziei e chiar primul semn al glisării spre metafizic, opțiune apăsător declarată în *Schiță pentru un epital indescifrabil, Teroarea clepsidrei și Către Alexandru*. Aici, dialogul cu Divinitatea se poartă, uneori, cu accentele argheziene din *Psalmi*, poezia asumîndu-și semnul dubitativului, al lui "poate că..." sau "dar dacă...", ca niște interogații adresate lumii și ființei lăuntrice, dar și ca expresii ale neliniștii și, poate, ale fricii: "Poate că asta a fost greșala - / să merg înaintea mea,/ să cresc peste mine însumi/ mișcînd distanța între mine/ și mine,/ între a fi/ și a face./ Poate că asta a fost delirul - / eu, copil cu părinți de lut,/ să fiu netrebnicul consumator/ de absolut./ Poate că steaua de pe care am venit/ s-a spart într-un firesc accident/ și ne-a înghițit stelarul noroi./ Poate că demult am murit./ Numai că vestea nu a ajuns încă la noi/ Poate că am găsit ora, rotundă,/ întreagă,/ ca o inimă a timpului/ și dorm/ acoperit de secunde,/ aparat de trecere./ Poate că sunt în ora/ în care o să fiu mereu/ mai tînăr/ și mai bătrîn ca Dumnezeu" (*Poate*). Categoriile abordate aici sînt *lumi-na* și *întunericul* și, între ele, *umbră*, motivul esențial al cărții, dezvoltînd teme precum tăcerea și (pe)trecerea timpului, a duratei omului. Lumina e a cerului, întunericul e al pămîntului, iar umbra e a ființei, e viața însăși: "Am umbră, deci exist", exclamă, într-o parafrază carteziană, Constantin Popa.

Lecția poeziei din *Donatorul de umbră* e lecția tăcerii și minunata poveste a plutirii, a ființării. O carte despre amurg, despre lumină și umbrele de la capătul ei (donatorul de umbră e chiar donatorul de singe, de viață).

Ioan Holban

**"JE EST UN
AUTRE"**

de
**Ioana
Pârvulescu**

Tinerii din secolul trecut

OARE cîta maliție conține afirmația tinărului Constantin Noica legată de Octav Șuluțiu, că acesta va deveni un Paul Souday al României? Oricum, precizarea s-a împlinit: despre criticul Șuluțiu se vorbește azi în România cam tot atît cît se vorbește despre Souday în Franța. Între războaie, însă, numele criticului francez era mult mai prezent, chiar în revistele literare românești, iar în jurnalul de student al lui Șuluțiu, moartea acestuia, în 1929, este considerată un eveniment demn de a fi menționat, alături de premiile naționale pentru literatură, de premiul Nobel (luat de Thomas Mann) și de moartea lui Hugo von Hofmannsthal. În mod neașteptat, Souday este implicat și în începutul criticii de film de la noi: D.I. Suchianu mărturisește că s-a apucat, prin 1925, să scrie cronică cinematografică, numai din cauza iritarii produse de opiniile ridicole la adresa nou apărutei arte, pe care Paul Souday, le semna într-o revistă franceză. Chiar dacă astăzi nu este trecut între criticii interbelici importanți, în anii '30 numele lui Șuluțiu a fost, nu de puține ori, de primă pagină. Întimplarea face ca el să fie scriitorul care a lansat scînteia conflictului între generații din gazetele deceniului al patrulea, prin articolul destul de obraznic intitulat *Gerontii nu citeșc*, apărut pe prima pagină a revistei "gerontului" Liviu Rebreanu, *România literară*. Cu acestea *Jurnalul* lui Octav Șuluțiu (Ed. Dacia, 1975, ediție îngrijită și note de Nicolae Florescu) nu are nimic incendiar. Reprezintă, în schimb, o mărturie lucidă a *anilor de formare* ai celor care, între cele două războaie mondiale, căutau cea mai bună cale de a fi tineri. Octav Șuluțiu a murit înainte de a împlini 40 de ani. A murit tânăr.

Desenele animate sunt cele mai [reușite] realizări ale cinematografului modern. Risipă de fantezie! Absurd și mecanic umanizat. O adîncă finețe psihologică și artistică. Și multă subtilitate... Sunt lucruri extraordinare în ele. E o nouă formă de basm. Un basm veritabil, plastic, trăit. Realizarea unei lumi în care totul devine posibil... (4 ianuarie 1936)

RELATÎND o discuție cu Lovinescu, Șuluțiu e dezamăgit că acesta nu-i împărtășește pasiunea pentru desenele animate. Lui Lovinescu i se păreau pur și simplu absurde. De remarcat că filmele de desene animate nu rulau decît la cinematografe și că televiziunea nu exista pentru ei. Dacă artele clasice intra firesc în viața tinărului literat, care comentează cărțile, expozițiile de pictură și sculptură, concertele sau piesele de teatru cu o mare siguranță a judecății de valoare, în schimb minunile tehnicii și noile arte îi produc un amestec de

sfială, nesiguranță și bucurie: numește filmul sonor "o ultimă minune a secolului", se simte mult mai stînjinit la convorbirile telefonice decît în fața foii de hîrtie a unei scrisori, cere părerea criticului de la *Sburătorul* în legătură cu desenele animate. Amestecul acesta de vechi și nou îi definește anii de formare. Citind însemnările lui Șuluțiu ai senzația că "secolul vitezei" (de-acum secolul trecut) e cea mai potrivită denumire mai ales pentru generația interbelică: tinerii se maturizau iute, intrau mai devreme în viața literară și erau mult mai devreme decît astăzi luați în serios. Corespondența lui Șuluțiu cu Lucian Blaga (parțial inclusă în acest jurnal), precum și însemnările despre discuțiile cu scriitori din generații mai vechi (Arghezi, Camil Petrescu, Rebreanu) dovedesc aceste raporturi de încredere reciprocă și curiozitate reciprocă. Generația nouă se sufocă în anii '30, în România, și simte o acută nevoie de afirmare: este un posibil mod de evadare. "Generația noastră tinăra suferă de grabă. Ar vrea să se facă totul repede și bine. De aici surse de mari necazuri. *Nu știm să așteptăm!*" (s.a.) - scrie Octav Șuluțiu în 21 septembrie 1932, cînd nu împlinise încă nici 23 de ani. Graba generației lui are însă o justificare concretă: născuți în jur de 1910, cu puțin înainte de primul război mondial, interbelicii aveau conștiința marilor catastrofe ale istoriei. Nu le e greu să simtă că repetarea acestora plutea în aer. Semnele noului război sînt notate în jurnalul lui Șuluțiu începînd din 1935, iar această presimțire care accelerează ritmul vieții și intensitatea trăirii e comună în toate jurnalele tinerilor, fie ei sau nu "criterioniști". La întîlnirile de la *Criterion* Octav Șuluțiu merge de cîteva ori și e dezamăgit. Nu uită să consemneze - fără comentarii - calamurul lui Ion Barbu care, în loc de *Criterion* prefera să spună *Cretinion*, precum și calificativele deloc măgulitoare ale lui Șerban Cioculescu la adresa lui Mircea Eliade. Cu toate acestea trăirea febrilă, criza sufletească și acel carpediemism de secol XX numit "experiență" fac din Șuluțiu un adevărat "trăirist".

Sunt cîteva lucruri comune, cîteva schimbări normale, în instincte și în gesturi, sunt cîteva atitudini tinerești specifice, cîteva fleacuri, cîteva măruntișuri de viață, care unesc o întreagă generație. Aceste fleacuri se găsesc pînă și în aspectele generale ale scrisului unei aceleiași generații, în conformația caligrafică sau în caligrafia logică a modului de lucru (ianuarie 1931).

TICURILE verbale și chiar argoul epocii apar în însemnările lui Șuluțiu, cu meritul că este conștient de ele și știe, une-

ori, să se distanțeze de propriul limbaj. Observă, de pildă, că a început să folosească în abuz adjective ca *delicios*, *nostim*, *simpatic*, să prindă gustul jocurilor de cuvinte de tip "Capșa" (lui "Paharel" Teodoreanu i-l așează alături pe fratele său, "Zăharel" Teodoreanu), să se bucure americaneste cu "hip! hip!". Surprinde azi un calificativ ca "șucară" spus despre o colegă de facultate din anul I sau superlativul "E tare!"; în schimb consemnarea primei experiențe erotice prin formula "a avea o femeie" sună foarte camilpetrescian.

Problemele generaționiste îi preocupă atît teoretic, abstract pe tinerii anilor '30, cît și ca mod practic de a cuceri lumea *in corpore*. Asaltul generaționist se dă în primul rînd în presă. Proiectele de reviste literare noi, proprii, se succed neconținut. Unele rezistă, altele sînt pure fantezii, simptomatice însă pentru modul de existență literară a generației. Cea mai surprinzătoare idee o are Constantin Noica - prezență vizibilă în jurnal - în legătură cu o revistă pe care se pregăteau s-o scoată la începutul anului 1931 Mircea Grigorescu, E. Ionescu, Al. Sahia, I. Cantacuzino, Arșavir Acterian, B. Brezianu și Octav Șuluțiu. Noica, participant și el la proiect, singurul om care are puterea de a-l intimida pe Șuluțiu prin forța inteligenței sale, propune "anonimatul cifrelor", adică semnarea articolelor printr-o cifră în loc de nume. Argumentele sale erau: "Trebuie să mergem în grup, să reprezentăm momentul istoric al generației noastre tinere. Era cîstit ca fiecare să recunoască că ceea ce spune el nu e numai al lui, ci al tuturor celor de alături de el." La acestea se adaugă "abdicarea de la orgoliu", destul de dificilă la orice vîrstă, dar mai ales în tinerețe. Contraargumentul, mult mai convingător și mai ușor de acceptat pentru gazetarul în devenire îi e dat de E. Lovinescu: "...noi în societate nu ne vom putea afirma decît ca individualități. Și apoi, nimeni nu ne va băga în seamă astfel... Vom fi persiflați!... Nu va interesa anonimatul decît un număr, două. Mai mult obosește și supără. Apoi nu vom putea lua o atitudine fără să fim acuzați de lășitate. În societate nu se luptă cu mască". Tinerețea lui Șuluțiu nu e deloc opacă la argumentele maturității lovinesciene.

Portretele din acest jurnal, multe și "sacre" azi, au două avantaje și un dezavantaj: avantajele sînt condeiul/ochiul de romancier care nu ratează trăsătura expresivă a "personajului" său și condeiul/ochiul tinăr, pentru care totul e nou și mirabil. Dezavantajul ține tot de tinerețe: Șuluțiu e uneori prea blind cu defectele remarcate, pentru că ignoră dedesubturile, culisele, iar alteleori preia prea ușor tocmai opiniile colportate prin culise. Camil Petrescu, Mircea Eliade, N. Iorga, Ion Barbu, Liviu Rebreanu sau "un anume Petre Țuța(!)", un tip cam aiurit, cu aere de tip teribil, îmbîcsit de doctrină nemțească" umplu rubrica de amici întîmplători sau cunoscuți. Cioran lipsește cu totul din acest jurnal, în schimb

Eugen (Ionescu) este prietenul *en tin*. Imaginea lui e făcută din linii care contrazic, omul amăgește și dezanagește succesiv, cucerește, înduioșează, provoacă simpatie, empatie sau pur și simplu intrigă! E un tinăr critic și poezic, dar în creația tinărului prieten al Șuluțiu.

Eugen Ionescu e informat de tot ce se petrece în casa Manolovic. Știe de supărarea familiei pe chestia romanului; știe de faptul că Holban iubește pe Lydia, că ea îl preferă (așa o fi?) pe el, mie etc.... Pare-se că de la un anume Lică K..., un gazetar bătaios, o lichea și o cutră, un imbecil. Ce murdărie, ce intrigărie! Și Lydia se complăce în mijlocul acestor vorbe... (august 1935)

DE LA un moment dat înțelegem, din jurnalul devine roman, că Lydia, o tinăra fată în floare, cu ochi albaștri și păr de castană bogată, orfană de mamă, destinată unui soț avut și de care sînt îndrăgostiți fașă, are o șansă atît Șuluțiu, cît și Holban. Așa se vede din *Ambigen* de Octav Șuluțiu, pe care autorul îl are în mîna la 11 mai 1935 și *Jocurile Daniei* de Anton Holban, apărut în 1936, sînt cărțile acestei dragoste comune. Jurnalul este pentru Șuluțiu un roman mai reușit, poate, decît romanul propriu-zis, care nici n-a prea avut succes. Jurnal, începutul e marcat cu literă groasă, în ianuarie 1933: *Aici apar Lydia!* Ea intră într-un suflet dornic de dragoste și în care precedenta figură feminină, Kitty, nu ocupa decît "un loc vacant". Un timp această dragoste e puține întîlniri - familia fetei e mai cîntăbă severă - e asemenea muzicii de sălile de concert frecventate de amîndoi și de toți tinerii interbelici. Apoi apar "ca o piaza rea" Anton Holban (pentru care Șuluțiu nutrea pînă atunci o caldă simpatie) și totul se schimbă: Evelina (din *Ambigen*) se transformă în Dania (din *Jocurile Daniei*), liliacul alb trîndește de Șuluțiu în plină iarnă, la aniversarea a 20 de ani ai fetei e concurat de fratele ei, iar momentul de roman publicat de Holban, *Revista Fundațiilor Regale* cu același titlu, devine un privilegiu. Iar "fetele în floare" apar deodată în limbajul celor doi îndrăgostiți, căci înțeleg pe Proust prin intermediul Lydiei. Pentru Șuluțiu și istoria e înțeleasă datorită dragostei: Lydia fiind evreică, se teme că ea va trebui să plece din țară din cauza antisemitismului va spori. Pentru Holban romanul său de amor să aibă și alte personaje, Șuluțiu devine și confidențiar al Lydiei (sora Lydiei) îndrăgostită de Holban, perat de Mircea Eliade. Eugen Ionescu e personajul secundar care urmărește savurează chinurile amorului prietenilor săi. Erau cu toții tineri. Începe să devină scriitori. Viața lor nu interesează pe-atunci pe nimeni cu adevărat.

Nora IUGA

sub luna năvalnică

cîinii de sanie sub prelate negre
 tăpile lui cuviincioase în această lume modernă
 cu gnomii și circarii călcînd prin
 praful de colofoni
 cum se cerne zăpada în globul de sticlă
 cum păianjănul urcă
 pe spatele unui tablou cu păr blond
 cu gura strîmbă

el vine de cîte ori vrea
 intră ca un ogar în vizuina dihorului
 perdeaua se dă la o parte
 primitiv și dulce dezvelis al nopții
 cînd mîngîii în somn sulul de papirus

de fapt ce iubesc eu mai mult
 sexul băiatului adormit între sînii doicii
 sau acest lac înghețat pe care scriu
 cu patinele de la cinsprezece ani
 trei nopți la rînd am visat
 căptarul venea la poartă măgărușul
 făcea i-ha i-ha
 auzeam de departe "sesam deschide-te"
 ceața dimineții se desfăcea ca picioarele
 unei femei străine

dacă aș avea un palton lung negru pe corp
 aș arăta mai slabă vorbesc cu mine
 în oglindă

și deodată iau creta și centimetru
 și-mi ajustez trupul
 după tiparul exact al acestei nopți de ianuarie
 piciorul e zvelt și alunecos unghia
 ca o picătură de spermă
 ești calapodul care mă încapă total
 pînă la fermuarul gurii
 emnul tău se umflă de sîngele meu

din trei în trei ani golful se adîncește
 plaja se îngustează
 ipovenii cu năvoadele pline de pește
 în patul de lîngă perete
 pe salteaua din foi de porumb

ărutul e lung ca un șarpe
 tocmai atunci intră pe ușă mama mea moartă
 cu bratul plin de garoafe netezește cearceaful
 pune la loc firitoarele în vîgăunile lor
 i putea fi ațîț de dulce
 tenta cedare a nisipului

pe care valul îl linge
 i mama prefăcîndu-se că nu vede
 i degetul tău ascuns în pumnul meu
 a toarta unei amfore vechi
 iolul cutiei poștale uterul călugăritei
 dimensiunile flămînde ale întinericului
 alurile captive sub banchizele reci
 această sleire a sîngelui
 în soldatul care se predă

ite vaci rumegă blînde pe pajiști
 um aștept eu noapte de noapte
 înd tata își acorda vioara
 i coarda întinsă la maxim
 ub luna năvalnică

aerul pocnind ca o cheie
 aruncată în cutia de fier

poți să-ți vezi de treabă
 nebunia mea se descurcă și singură
 nu e prea înalt nu e prea blond
 nu e prea bărbat

îmi vine să spun îngere oprește-te
 dar el se revoltă își arată dinții
 e un cîine de rasă
 de fapt e pulverizarea unei imagini
 la trezirea din vis și recad
 în bulbii cepoși ai hiacintului
 în carnea lui mucilaginoasă

cu fiecare zi lenea capcanele plictiselii
 propriul meu poem ca un pește cu gura căscată
 și totuși carnea se apropie de carne
 cum se lipesc două jumătăți de pere
 cum sufletul și trupul una sînt
 în culorile lunii

tu ce faci acum cînd eu rad
 de pe panoul de afișaj
 zîmbetul acru cu gura cusută
 trec mașini mari de salubritate
 cu clacsoane stridente
 trec planete cu roți zimțate
 muguri universali adolescenți pe roțile
 și mai departe de tot ce se vede
 molia își vede liniștită de treabă

ar mai fi un mic detaliu
 un post scriptum al scrisorii
 despre moarte și înviere
 petele astea de grăsime
 pe foaie printre litere
 parazitii rozînd vocea umană
 pînă cînd aerul se face roșu
 și noi ne vom înfrînti îți promit
 în anul 2012
 cînd se va stinge al cincilea soare

patruzeci și două de grade la umbră

1. în fiecare dimineată oglinda
 care-mi arată alt chip
 asta sînt eu
 din partea cealaltă
 vine căprioara se gudură pe lîngă mine
 nu mai am frunze am telefon
 așa ar putea începe poemul
 ca o integramă ca un rebus
 așa în creierul tău se naște boababul

2. "aici și acum
 în provincia cea mai inutilă"
 nodurile acestei sfori ar trebui desfăcute
 să o facem mai lungă
 așa cum desfăci un păr negru
 într-o noapte de crăciun
 un vin greu ca o haină

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Transcrierea sonetului lungit la infinit

Cît de greu m-am limpezit.
 Zațul stă pe fundul ceștii
 Neted, fin, nezdrentuit
 De cărările caleștii
 Ce-mi purta viața aiurea.
 Scapăt și mă-nvolbur totuși!
 De butucul copt securea
 Reazăm. Capete de lotuși
 Nu mai tai. Ci sorb păduri
 De mesteceni, pipăi scorburi,
 Ard pe ruguri, ca-n scripturi,
 Vicii proaspete, vechi morburi,
 Razele le altoiesc,
 Cu cosorul ascuțit,
 Pe trupu-ți dumnezeiesc;
 Cît de greu m-am limpezit
 Și de-adînc, momit de spini
 Mov, și calzi, și dodelini,
 Supt de-amiezi... ros de lumini...

3. frica din pantofi din mînuși
 frica din dulapuri
 trupul spînzurat de portmantouri
 frica mea cuminte
 din trei în trei căsuțe
 șotronul se șterge ca o vată de zahăr
 dumnezeu a făcut lumea
 ca să nu poată pune nimic în loc

4. ții minte scara iubita mea
 și iedera și celelalte accesorii
 și televizorul cu sufletul lui
 de copil abandonat
 și liniștea acestui apeduct
 în care se primenește apa iordanului
 doar o cutie de chibrituri
 doar un ac de siguranță
 și-ți recapeti curajul

5. mă bălăcesc mereu în credința
 că am rămas acolo
 unde macii și lăcrămioarele
 au deprinderea uitării
 cum o mîină lasă apa
 să-i șiroiască printre degete
 între mine și vocea mea
 o pauză albă

6. are cineva o reacție ostilă
 împotriva acestui cub de gheață
 care se topește la soare
 v-am exasperat cu telefoanele mele
 lansez urări de sănătate
 aștept provincia
 ucenicii veneau cu calapoadele lor
 mă potcoveau mă învățau să merg

7. și-ai ajuns la etajul nouă
 și auzi cum scîrție cerul
 unde ai rămas iubita mea
 și nu scotea o vorbă
 de acolo din paranteza unde adormise

8. un flash
 orbitoare e rana cîinelui
 care-mi restabilește echilibrul
 cuvintele înghit gîndurile
 cum mînînc eu acest pepene
 după amiaza la ora cinci
 într-o deplină cunoștință de cauză
 leneșe trec zilele autobuze galbene
 de la o stație la alta
 roțile se tocesc devin dragăstoase
 așa se instalează liniștea
 într-un azil de bătrîni
 o fostă femeie alăptează o fostă lebădă

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Formula sufletească a românului

CHESTIUNEA identității naționale sau, cu un alt termen, al specificului național pre-ocupă de mult și copleșitor lumea intelectuală românească. Parcă secolul care stă să se încheie a atins cotele maxime ale acestei absorbante preocupări. Publicînd, în 1980, o carte despre dezbaterile de idei din al treilea deceniu (se numea *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*) mi-au fost necesare peste o sută de pagini pentru a comenta dezbaterile de idei în jurul temei specificului național. Fără îndoială, deceniile interbelice ating punctul de sus al acestor dezbateri. Și ele sint multe, afirmate de personalități de prim ordin. *Viața Românească* are bărbăția de a anunța, prin condeiul autorizat al lui Ibraileanu, sfîrșitul poporanismului, datorită împlinirii marilor reforme post-belice, dar arată că din toate cîte a afirmat din 1906 încoace a rămas în picioare doar conceptul specificului național, pe care continuă să-l apere. M. Ralea își asumă misiunea de a defini, în numele revistei, un punct de vedere înnoitor în această chestiune. În 1927 publică, în *Viața Românească*, două studii esențiale: *Etic și estetic* și *Fenomenul românesc*, acesta din urmă de importanță fundamentală. El căuta, aici, formula sufletească a românului. Așezat la confluența dintre Apus și Răsărit "poporul român ar dezvolta o valoare intermediară": De aceea "echilibrul nostru sufletească se numește *adaptabilitate*. Prin ea ne deosebim de toată lumea Orientului, dar și de cea a Apusului". De aici provin alte elemente complementare care o definesc: inteligența ("la răspîntie se cere mai multă înțelepciune ca oriunde") inaderența la misticism și nebulozitate abstractă, simțul relativului, luciditatea, spiritul critic, scepticismul, puterea de observație, percepția iute, lipsa de imaginație și de viață interioară. Nichifor Crainic, care a acaparat conducerea *Gîndirii* prin 1926, fundează alt punct de vedere potrivit căruia ortodoxia e fundamentală determinării sufletului românesc. În zadar i s-a replicat (inclusiv de N. Iorga) că e aici o eroare, că trăsătura specifică se sprijină pe un postulat diferențiator, pe cînd ortodoxia e unul unificator pentru că nu numai românii sînt ortodocși ci și rușii, grecii, bulgarii, sîrbii etc. iar nu toți românii sînt ortodocși. Crainic a ținut-o înaintea așa, fundind curentul de idei al ortodoxismului, sprijinit indeaproape de Nae Ionescu. Camil Petrescu a publicat, în 1924, (l-a mai publicat de două ori, amenințînd că de cîte ori se va mai ridica această chestiune îl va reedita) studiul *Sufletul românesc* demonstrînd, pe larg și polemic, că nu arta populară e reprezentativă pentru formula sufletească a unui popor, ci personalitățile lui creatoare. Să mai amintesc de Lucian Blaga cu al său *Spațiu mioritic* care admitea, ca filosofie a culturii, ca valabilă pentru sufletul românesc resemnarea fatalistă din celebra baladă populară. Și contribuțiile au tot continuat, alăturîndu-se și noua generație, prin M. Eliade, Cioran, mai ales M. Vulcănescu (cu studiul fundamental *Sentimentul românesc al existenței*), Const. Noica. Întrebarea e dacă se poate vorbi de determinarea unei astfel de formule sufletești specifice. Dacă admitem că există, ea trebuie să fie anistorică, egală cu sine de-a lungul timpului. Dar se poate admite, în spațiul uman (ca și în celelalte), o ieșire totală din istorie, încît să poată fi deosebită o formulă sufletească a unui popor, repet, egală cu sine în toată istoria ei multimilenară? Într-o carte din 1934, *Geneza formelor culturii*, P. P. Negulescu afirma, evident polemic, că românul din vremea

lui Ștefan cel Mare era altul decît cel din secolul al XIX-lea iar acesta altul decît cel din interbelic. Și, adaug, e același românul din interbelic cu cel de astăzi? În condițiile eșuării lamentabile a raseologiei biologice dar și a acelei *Völkerpsychologie* din secolul al XIX-lea fondată de Lazarus și Steinthal mai putem conta pe existența unei invariante a unui popor, scoasă din zona de interes a istoricității? Și fără o invarianță mai poate fi validă determinarea specifică a sufletului unui popor? De aceea marii antropologi de astăzi refuză recunoașterea unor colectivități mari, precum popoarele, și admit exclusiv posibilitatea studierii individualităților. Poate că, în acest punct de vedere, e, deocamdată, oarecum exagerare, existînd, la nivelul unor popoare unele trăsături distincte de la fizionomie la alte manifestări. Dar e probabil că mai tirziu, peste cîteva sute de ani, fenomenul globalizării, spre care se tinde indiferent de voința unor țări sau popoare, prin uniformizare fatală, va pune capăt acestor teoreme despre specificul național sau identitatea națională. Și, oricum, dacă se admite prelungirea ei în timp trebuie să se țină numădecît seama de factorul istoric, care o preface periodic potrivit condițiilor istoriei. Atunci, încă o dată, se mai poate vorbi de o formulă sufletească specifică a unui popor, egală cu sine de la constituire pînă foarte tirziu în timp? Îmi opresc aici interogațiile pentru că, oricum, o astfel de acută chestiune nu poate fi soluționată în spațiul unei cronici. Dar întrebări e firesc să punem și să le formulăm, indiferent de destinul răspunsurilor.

În sfera preocupărilor privitoare la identificarea unei formule specifice a sufletului românesc se încadrează și broșura lui Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc* din 1944, apărută, acum, la Editura Humanitas în a doua ediție. Mărturisesc a nu o fi citit pînă astăzi, și, de fapt, asupra ei mi-au atras atenția două eseuri ale d-lui Nicolae Manolescu apărute în revista noastră. Acest volum intenționase să fie o vastă lucrare, larg concepută, intitulată *Contribuții la o istorie a vieții spirituale românești* comandată de Institutul Român din Berlin care să apară la o editură germană în perioada cînd Noica era atașatul nostru cultural în capitala Germaniei naziste. Dar, cu toată stăruința prof. Sextil Pușcariu, mărturisește autorul nostru, lucrarea do-

rită n-a fost scrisă. Atunci Noica s-a mîrginit să adune într-o broșură cîteva studii și articole aparute în reviste românești care puteau fi subsumate temei anunțate în titlu. Pornind de la constatarea exasperată a lui Cioran din *Schimbarea la față a României* (1936) admitea, și el, că poporul român a creat numai o cultură minoră, ceea ce, adăuga el relativizant, "nu înseamnă neapărat inferioritate calitativă. Cultura noastră populară, deși minoră, are realizări calitative comparabile cu cele ale culturilor mari". Dar unde se alătură opiniilor antisămănătoriste și, în general, ale curentelor de idei de extremă dreapta din cartea lui Cioran e declarația de principiu: "*Nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei...* Economicește, și politicește, culturalicește ori spiritualicește, simțim că nu mai putem de mult trăi într-o Românie patriarhală, satească, anistorică. Nu ne mai mulțumește o Românie eternă; vrem o Românie actuală". Prin această declarație de principiu, Noica recunoaște, asemenea și după Cioran, că e absolut necesară dezvoltarea țării spre o civilizație modernă de tip industrial, depășindu-se și renunțîndu-se, hotărît, la eminența agrară. Prin aceasta Noica, precum mai înainte Cioran, se deosebește radical de orientările ideologice tradiționaliste, apropiindu-se vizibil de pledoariile, din anii douăzeci, ale lui Lovinescu și Zeletin. Și deși Noica se păstrează exclusiv în sfera culturalului, ignorînd-o pe cea a sociologiei, e importantă observația sa: "A cultiva mai departe, cu precădere, valorile spiritualității noastre populare este o imposibilitate. Orice cultură conștientă este *personală*, este o formă de individualizare, în timp ce creația populară e anonimă... Deci, spiritualitatea populară trebuie depășită - spre creație personală.", în umbra culturilor mari din afară. E necesar, așadar, să ieșim din eternitate pentru a intra în vreme. Și ea, însă, potrivit românului, e tot o expresie a eternității. Și autorul consideră că de-abia în al XX-lea secol se integrează și românii în procesul de creație cultă, de creație voluntară. Și îl citează, ca exemplu edificator, pe Blaga. Constată însă, nu cu surprindere, că "cel mai personal dintre creatorii români de azi face elogiu (în știutul discurs academic din 1937 n.m.) a tot ce e impersonal, anonim, anistoric în sufletul românesc, adică satului românesc "Satul nostru, spune Blaga, a avut tăria să se păstreze «boicotînd» istoria. În

Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc*. Ediția a II-a. Editura Humanitas, 2000.

jurul lui se făcea de către alții, străini neamul nostru, istorie: satul nostru s păstrat". Întrebîndu-se, rămînînd în spatele filosofiei blagiene, dacă se optea între cultura minoră și cea majoră, Noica preferă, cum am arătat, cultivarea și creșterea culturii majore: Asta pentru că "mai bine de 100 de ani, România e înbrîncită spre istorie sau, alteori, se îndreaptă singură spre ea". Și enumeră moment de început pacea de la Adrianople din 1829, apoi patruzecioptismul "Totul, în economie, în viața politică, în plan social sau pe plan militar, arată neamul trebuie și vrea să-și riște istoria. Totul-a venit să ne scoată din eternitate. Mai putem rămîne așa pe plan de cultură?" Și, aici, se referă, aliindu-se opiniile antitraditionaliste ale lui Cioran din *Schimbarea la față a României* necesitatea reintrării în istorie și opțiunile antitraditionaliste. Într-un eseu, precizează "precumpănirea valorilor țărănești înseamnă păstrarea noastră în rîndurile întîrziatălor istoriei". Or, știe, "nu se pot crea valori istorice durată pe nivelul afirmărilor țărănești. Și, după alte cugetări alarmate din a studii și articole, ajunge să se întreb, el, despre trăsătura precumpănitoare sufletului românesc.

Pornind de la cartea atribuită lui Neagoe Basarab și de la cele ale lui Dimitrie Cantemir, consideră că "împăcarea s făcut pe nesimțite și conștiința aceea tîgică își găsește echilibru, sens de acțiune și chiar seninătate, într-o lume a nestăpînirii și amăgirii". Și mai încolo: "Dacă există posibilitate de împăcare cu lumea ea nu se petrece pe planul conștiinței cînoșcatoare; iar dacă există o cale de devirșire în duh - și o vom găsi în *Învațat* - ea se desfășoară pe alte trepte decît cele ale înțelegerii și minții. Se desfășoară cele ale inimii, firește". Așadar Noica socoate că *împăcarea* ar fi trăsătura distinctivă a sufletului românesc. E contribuția sa într-o dezbateri ce stăgiiu, la care trebuie adăugată opinia lui N. Steinhard ne previne dl. Nicolae Manolescu, c studiul său despre Caragiale care evidențiază că finalul din *O scrisoare pierdută*, împăcarea părților în conflict, e trăsătură distinctivă a românului. Nu pun temeiul acestor trăsături, socotite distinctiv, dator sînt să le înregistreze, asemenea, pildă, cu aceea a adaptabilității propusă de M. Ralea. Sint, toate, contribuții. adaug că Noica propunea întregitor trăsătura armoniei și integrare în spiritul cosmic relevate de Părvan, la care s-ar putea deduce și anumite sensuri ale filosofiei lui C. Rădulescu-Motru. Rămîne, totuși deschisă dacă nu chiar îndoielnică opinia lui Noica potrivit căreia "cugetul românesc nu are, pe linia lui firească, voca filosofiei". Așa să fie? Admitem, cu avîrăt, această încheiere a totuși filosofului Noica, autor și al unei Ontologii?

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

PRO URE

HANS Kelsen

DOCTRINA PURĂ A DREPTULUI

Un clasic al jurisprudenței analitice: HANS Kelsen cu **Doctrina pură a dreptului**

125 000 lei

MEG HICKLING - **Ce le spunem copiilor și adolescenților despre sex**

79 000 lei

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Preslei Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

O lectură nouă a operei lui

DUPĂ ce ani de-a rândul a practicat cronică literară și eseul, impunându-se printre criticii de întâmpinare cei mai activi și mai pătrunzători, într-un limbaj ce-și împărțea atenția între cărțile comentate și propria calitate expresivă (cu un dozaj subtil între plăcerea asocierilor ingenioase și rafinate între cuvinte, mergând până la un fel de narcisism al expresiei, cu prețiozități atenuate de un spirit ludic "postmodern"), Al. Cistelean le face cititorilor săi o surpriză de proporții: a doua sa carte - după culegerea de eseuri critice *Poezie și livresc* din 1987 - este un studiu sistematic și doct, strict întemeiat teoretic, cu tot aparatul critic cerut de regulile academice ale unei teze de doctorat. El e dedicat, pe deasupra, unui scriitor de frecventarea asiduă a căruia criticul atras de mișcarea literelor actuale era greu de bănuț - adică unui "tradiționalist" precum Ion Pillat. Obligațiile universitare (căci *Celălalt Pillat*, volumul de 360 de pagini dense tipărit recent la Editura Fundației Culturale Române este la origine o teză de doctorat) l-au pus pe autor în fața unui pariu destul de dificil, dată fiind perspectiva ca și "definitivată" asupra unei opere ce nu mai părea că poate oferi mari "secrete". Or, noua lectură ce ni se propune acum este într-adevăr și o lectură nouă. Se vede că incompatibilitățile de sensibilitate sunt incitante și productive.

În legătură cu opera lui Ion Pillat, majoritatea interpreților, aflați, de altfel, în deplin acord cu scriitorul însuși, au susținut existența a trei mari perioade distincte ale operei sale poetice. Cea dintii, așezată sub emblemă parnasiano-simbolistă, ar fi definită ca stadiu de incenție la școala poeziei franceze de la sfârșitul secolului trecut, perioada în care tânărul poet și-a însușit deopotrivă în univers imaginar și niște tehnici definitorii pentru aceste orientări. Personal, am situat cândva această etapă sub semnul unei "disponibilități recapitulative" caracteristice, vorbind despre "un conservator de muzeu poetic" capabil de performanțe remarcabile în limitele formulelor însușite cu diligență și cu o dexteritate de netăgăduit. Este epoca definită chiar de Pillat drept una a "devierii" la matcă printr-un "aport străin". A doua, tradiționalistă, ar fi marcat autentică regăsire de sine, întoarcerea (în ipar sămănătorist, dar mai ales "popoanist") spre peisajul natal și oamenii lui, de unde și ipostaza eului rămas "în vază pridvorului străbun" - cum se spune în poezia inaugurală a volumului din 1923, *Pe Argeș în sus* și cum o ilustrează mai apoi, în formule strict obediente față de noul program tradiționalist l grupării "Gândirea", cărți precum *Satul meu* (1925) și *Biserica de altădată* (1926). În fine, o ultimă perioadă, situată sub emblema neoclasică, aplicabilă crierilor din anii '30 ale poetului. Dincolo de aceste secționări ca și unanim acceptate, e la fel de adevărat că majoritatea cititorilor specializați ai lui Ion Pillat n-au fost mai puțin de acord în vidențierea unei anumite unități a pereii, - unitate temperamentală, unitate e ton, organicitate esențială asociind configurările" succesive etc.

Or, această unitate a rămas până acum, în mare măsură, neargumentată printr-o analiză care să-i cerceteze, pe întreg parcursul operei, motivațiile de

adâncime - și este situația care l-a îndemnat pe Al. Cistelean - cum ne mărturisește în *Introducere* - să caute "unde anume e stabilit acest criteriu de coerență, la ce nivel al operei, și dacă el poate fi problematizat". Este vorba, tot în expresia sa, de "un element de coerență care ignoră directivele premeditate, fie ele sugestii sau inițiative propriu-zise", de un "centru coagulant", de un "cogito" specific. Criticul nu întârzie să-l numească, propunând o orientare a cercetării spre "straturile freactice ale imaginației... în stratul trans-programatic", "în spatele frontului rațional și volitiv". În continuare, luându-și anumite "precauții" (în secvența a doua a *Introducerii*), va vorbi, în același sens, despre încercarea de a evidenția un "principiu imaginant" în stare să reconstituie o "unitate ignorată, o coerență clandestină", și, încă mai direct, "forțele imaginației materiale ce determină profunzimile și inervează suprafețele".

Înțelegem astfel că perspectiva în care se angajează studiul este una "tematistă", de inspirație bachelardian-richardiană, orientată de o poetică a elementelor. Trimiterile frecvente la autorul unor cărți precum *Apa și visele* sau *Poetica reveriei* vor întări, de altfel, liniile demersului de lectură.

Surpriza pe care o aduce, de la primele pagini, cartea lui Al. Cistelean este contrazicerea, cu argumente desfășurate apoi pe tot parcursul lecturii, a definirii poetului studiat de către întreaga critică românească și de către sine însuși, drept "poet al pământului". Urmărind, astfel, cum ne-o spune primul capitol al lucrării, *Imaginarul apei la un poet al pământului*, cercetătorul întreprinde un fel de arheologie a imaginărilor lui, nu lipsită de dificultăți, având în vedere stratul programatic consistent care acoperă, în multe dintre poemele pillatiene, nivelele de profunzime. Este ceea ce face și meritul acestei interpretări deloc comode, care nu oferă întotdeauna primei vederi concretizări ale amintitului "principiu" organizator, ba chiar face totul pentru a-l oculta sub imperiul adeziunilor de ordinul ideologiei literare.

Pomit, așadar, în căutarea "nivelelor 'pulsatile', sub-ideologice, sub-ideatice și sub-formale ale poemului", autorul studiului scoate la iveală numeroase probe care argumentează în favoarea "preeminenței acvaticului asupra teluricului", chiar și în etapa de acumulări ale experienței poetice inițiale, prin punerea în lumină a motivului unduirii, ca modelator al materiei telurice, a ceea ce numește - de exemplu, în legătură cu *Cântecele stepei* din volumul *Eternității de-o clipă* (1917), "doctrina virilă încurajând feminismul elementelor" sau a numeroaselor metafore marine în chiar cuprinsul spațiului imaginar ocupat de elementaritatea terestră. Totodată, analistului nu-i scapă nici transpunerile oarecum mecanice, de factură programatică, ale acestei elementarități în cod, de pildă, simbolist, cum se întâmplă în mult citata *Seară la Miorcani* (din *Eternități de-o clipă*), unde notează "o modalitate ordonată, planificată, de a dezvolta o intuiție într-un lanț de imagini previzibile", observată și de Tudor Vianu, care remarcase "tipul de invenție logică", propriu poetului.

În acest capitol, Alexandru Cistelean pune multă abilitate și finețe în de-

monstrarea preeminenței imaginărilor acvatic și în subteranele viziunii tânărului Ion Pillat, la care notează "oceanificarea cosmosului" și "acvificarea cerului" ca "operații vizionare recurente", având grijă totodată să atragă atenția asupra conflictului permanent dintre "proiectul bovaric al vitalismului", de sursă livrescă ("instrucția ideologică a poemului", "gimnastica energizantă se face cu halucinogene livrești", "ideologia potenței", "tentația de a 'remilitariza' imaginărilor") și "insurecția imaginărilor", a "apelor subtextuale". Substanța acvatică a luminii, lichefierea focului, esența lichidă a timpului, chiar "lichefierea morții" sunt reliefate cu argumente și exemple convingătoare.

Sub un titlu insolit, *Apa conceptuală*, este adusă în dezbatere, din același unghi al modelării imaginărilor de către principiul acvatic, și eseistica pillatiană, unde "limbajul de simili-concepte" favorizează pătrunderea imaginărilor în discursul ideologic. "Mișcarea ideii din eseuri - poate remarca astfel comentatorul - e izomorfă configurării simbolurilor din poeme", prin sublimări ale "complexului copilăriei" într-o "reverie recesivă" și prin interpretarea tradiției în termeni acvatici, în vreme ce "tipicul" (tradiția moartă) apare "osificat"; "apa - se scrie într-un loc - reprezintă omologia perfectă a poeziei", un "timp acvificat" fiind prezent și în însemnările din jurnalul poetului. Într-un limbaj foarte personal, în care cititorul se lasă oarecum contaminat de universul imaginar analizat, cu o evidentă plăcere și ca în virtutea unui impuls ludic, ușor (auto)ironic, prezent pe întreg parcursul comentariului, se vorbește bunăoară despre "competența literară a apei (care) pare acum totală" despre "sentimentul conceptual (care) provoacă o inundație, interpretul înotând de îndată într-un limbaj acvatic", sau chiar despre "clipocitul acvatic al conceptelor"...

TREPTAT, cercetarea universului imaginar al liricii pillatiene capătă un aer, ca să zicem așa, agonal și epic, pe măsură ce opera oferă ocazii de agravare a tensiunii dintre ceea ce Alexandru Cistelean numește, în titlul capitolului III, *Imaginație și doctrină*. Vom asista, astfel, - cum zice prima secvență a acestei părți a volumului - la *Persecuția apei*, - mod de a sugera imixtiunea ideologic-programatică în spațiul imaginărilor liber, conform unei "logici binare", înclinată spre polarizări și viziuni dihotomice în tensiune (tradiție vie-tradiție moartă etc.), în care este atrasă și relația jungiană *animus-anima*, repartizată de interpret, cam prea strict, și între spațiul vizionar marcat de peisajul de la Florica și cel al Miorcanilor.

Sub semnul acestui conflict dintre doctrină și imaginație este așezat comentariul la volumul *Satul meu* (1925), în care primează, evident, programul tradiționalist ce privilegiază emfatic discursul "statomiceii", în contrast cu "discreția" acvaticului "penitent". Solidar cu interpretările celei mai mari părți a criticii românești precedente, Al. Cistelean reargumentează concluziile nu foarte favorabile privind acest volum conformist, în care, rămas la "cartografierea suprafeței", poetul construiește stereotip portrete alegorice ale lumii ru-

rale, îndatorat unei viziuni sămănătoriste retardate. Tot așa, în cazul ciclului *Bătrânii*, în care se observă pe drept cuvânt că "doctrina e adevăratul protagonist al poemelor" și că poetul "a transformat reveriile într-un lirism de pledoarie".

În schimb, universul imaginar din *Pe Argeș în sus* ar reabilita principiul acvatic, enunțând încă din titlu "expediție spre izvoare, spre originalitate", metafora cardinală fiind aici izvorul, "metafora extatică a poeziei pillatiene", definitorie pentru o "mitologie regresivă", ce asimilează, pe de altă parte, tradiția cu copilăria și face ca temele curgerii să devină dominante (față de "metafora concurentă" a casei). Și aici, criticul distinge cu finețe între stratul programatic al versurilor, care angajează uneori chiar motivul *apei*, și nivelul de adâncime al imaginărilor, notând: "Apa reveriei, acordată cu eternitatea, e antagonizată de apa ideologică, simpla metaforă a clipei trecătoare și a sentimentului ireversibilității timpului". De imaginarul benefic al apei e legată și ceea ce se numește "teologia apei". "Vocația ignică, solară", "scenariul de convertire la acvatic" a peisajului teluric, "apa radioasă, exuberantă, ce-și anexează vegetatul și lumina" adună numeroase argumente demne de luat în seamă în ordinea pledoariei "pro-acvatic" construite de interpret. S-ar putea observa însă și că, în competiția dintre acvatic și teluric Pillat atinge, cel puțin în *Pe Argeș în sus*, și câteva momente majore sub raport valoric în care se realizează un deplin echilibru între imaginarul curgerii și cel al statomiceii, cum se întâmplă în certa capodoperă *Acți sosită pe vremuri*, unde, de exemplu, metafora telurică a drumului e sugestivă în egală măsură pentru sentimentul trecerii, al curgerii (ca și acvatic), dar și pentru cel al stabilității, pe care trecerea timpului îl recuperează prin înscrierea existențelor succesive în tiparul unei anumite circularități și ciclicități. (O ambiguitate asemănătoare poate fi ușor identificată și în poezii mai programatice, dar nu total asfixiate de program, precum *Cititorii* sau chiar *La zăvoi*, în care mobilitatea apei e echilibrată de prezența albiei simbolice, care face din curgere o paradoxală permanentă și din albie un drum deopotrivă în mișcare și imobil. Tot așa, poezia interioarelor, a obiectelor vechi, a naturilor moarte pillatiene poate atrage o lectură similară, sub semnul aceleiași ambiguități simbolice: în lucrurile vechi e și curgere a timpului și permanentă, și trecere și sedimentare. În fond, chiar un spațiu central cum este "casa amintirii" e lizibil în dublul registru al teluricului peren și al fluidității ca și acvatic a timpului: în casa, timpul e și acvatic și teluric, este, ca să spunem așa, trecere recuperată anamnestic, rememorată, fixată, așadar, - însă ca *trecere*. Al. Cistelean comentează amplu ceea ce numește "cooperarea principiului acvatic și a criteriului vegetal" (p. 173), după ce vorbise despre "timpul acvatic" și despre "vegetatul (care) nu e doar agentul acestei permutări a timpului în cicluri repetitive", ci și "cheia de acces spre durată ritualică, văzută ca ritm manifestat al eternității", dar pare a ezita totuși să acorde o mare importanță tocmai acestei "cooperări" în mișcarea dialectică a imaginărilor pillatian, fiind

Ion Pillat

mai puțin convins de momentele de echilibru ale viziunii decât de cele în care "competiția" simbolică e câștigată decisiv de elementarul acvatic. În continuare, pot fi citite paginile dense, pline de foarte fine observații privind "confruntarea dintre memorie și imaginar", "convergența dintre imaginar și anamnetic", care argumentează de fapt tocmai în sensul susținerii unor soluții de echilibru dintre sentimentul trecerii timpului și posibilitățile de recuperare. Ar mai fi fost doar de pus un accent pentru a marca deplina organicitate a ceea ce s-a numit "obsesie modelatoare" și în poezia lui Pillat, - aici căutarea amintitei concilierii care definește, în fond, însuși "tradiționalismul" său).

Sub titlul *Imaginația după canon*, sunt abordate poemele din volumul *Biserica de altădată*, care nu-i pun criticului prea dificile probleme de interpretare. Afirmând, nu fără dreptate, că Ion Pillat este, "structural, un imaginativ legalist", el are cu atât mai multe motive de a vorbi, în legătură cu acest moment al creației, despre "un indice de conformism și chiar de docilitate canonică", desigur, fața de ideologia gândiristă. Cum a procedat însă și în capitolele precedente, unde vorbea despre poeme în care programul tindea să sufoce mișcarea liberă a imaginației, el descoperă, cu destulă satisfacție, dominația "în interstițiile canonului, a imaginariului acvatic", cu omologii și recurențe semnificative (o reușită demonstrație în acest sens făcuse și în paginile dedicate mai devreme poemelor din *Limpezimi*).

ULTIMELE cărți ale poetului, cele înscrise de obicei sub emblema clasicismului "mediteranean" se bucură, la rândul lor, de o foarte atentă lectură, într-o suită trei secvențe analitice, *De la patria naturală la patria spirituală, O reședință de etapă și Acvificarea forme*. Pagini de exigentă și nuanțată "critică a criticii" premerg comentariilor propriu-zise ale textelor și ele tind să lamurească problema "clasicismului" lui Ion Pillat. Opinia criticului nu e una comună, el crezând că: "toată perspectiva interpretativă care pune accentul pe 'regăsirea' sinelui în lirica melancoliei și pe 'cataclismul' fericit al 'înțoarcerii' acasă' trebuie corectată, poetica pillatiană avansând, de fapt, spre centrul ei iradiant doar în ultima fază". Atâta doar că - și observația e importantă - "centrul axiologic al poeziei pillatiene" nu e totuși acesta, ci "rămâne în urmă, la *Pe Argeș în sus*, în vreme ce monada sa spirituală se regăsește în splendoarea contemplației clasice"; astfel încât această etapă târzie a operei se limitează la o dimensiune "imnică", alimentată de livresc și cultural. La nivelul imaginariului acvatic, a cărui urmărire e reluată în acest capitol, se constată chiar "o tentativă de a 'sculpturaliza' însăși substanța fluidității", în consecința unui interes foarte accentuat pentru forma clasică a sonetului. Imaginarul devine acum, cum foarte expresiv scrie Al. Cistelean, "consemnativ", prevalând "decorul", imaginea plastică a unor "locuri", precum Balcicul. Poetul procedează acum la "un turism extatic", certificând un deficit de inventivitate, repetându-se, devenind redundant. Se conturează astfel, fără mari surprize, "o Grece preponderent orizontală, excla-

mativă și feerică", "o excursie interjecțională", iar apa devine o "apă paradisiacă". S-ar putea cita încă multe fericite formule prin care Al. Cistelean califică aceste poeme finale, ilustrând "mai mult o producție conceptuală", pledând "cauza clasicității", ca și concentratele comentarii la *Poemele într-un vers*, citite ca mostre de "poezie pură" și "breviar" al poeziei pillatiene din toate etapele. Se vede că, până la urma, amintita perspectivă atât de fertilă în *Pe Argeș în sus* nu are cum să fie corectată cu adevărat, data fiind slăbirea forței (estetice) de iradiere a... "centrului iradiant" al poeziei pillatiene.

La capatul acestor considerații, se impune concluzia că ampla și substanțială lectură propusă de Alexandru Cistelean este o contribuție de prim ordin la studiul operei lui Ion Pillat, de o marcată originalitate. Criticul iese victorios din confruntarea destul de dificilă cu o operă ce nu pare a se impune în primul rând prin forța implicării în profunzimea dialecticii "imaginației materiale", aceasta fiind serios concuroasă de o poetică explicită, programatică. Este o reușită care putea fi, de altfel, prevăzută, având în vedere exercițiul critic îndelungat și talentul său unanim recunoscut - autorul ei fiind unul dintre cei mai avizați și originali sub raport stilistic interpreți ai poeziei românești, cu un "trecut" deja substanțial, ilustrat de prezențele sale mereu remarcate în principalele perioade literare românești, cu pagini care ar fi putut constitui mai multe volume de valoarea celui tipărit în 1987 sub titlul *Poezie și livresc*. Foarte personal este Al. Cistelean, ca expresie critică, și în această lucrare unde, cum s-a putut deja vedea din câteva citate, limbajul interpretului nu e tocmai unul comun, ci se impune prin îndrăzneala plastică a formulărilor, realizând chiar un fel de punere în scenă a acelei "dialectici a imaginației materiale" cu care lucrează. O face cu talent și cu o libertate nu lipsită de agreabile accente ludice, să le zicem "postmoderne". Amendabil este, în acest plan al expresiei, doar un anumit exces de artificiu și prețiozitate pe care micile "cochetării" jucate ale frazei critice nu-l echilibrează peste tot. Scena mare a comentariului e stăpânită însă de o regie remarcabil articulată în toate compartimentele "spectacolului" critic, mobil, inventiv, novator.

Ion Pop

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

STILUL EPISTOLAR

CRED că stilul epistolar românesc de azi suferă de o anumită sărăcie, o care ne dăm seama mai ales în preajma sărbătorilor... Puncte sensibile mi se par a fi tocmai cele care alcătuiesc de obicei structura de rezistență a scrisorilor: formulele clișeizate de deschidere și de închidere. Lăsând la o parte extremele - scrisorile oficiale, extrem de formale și scrisorile familiare ultraintimide, glumețe, ludice - rămâne puțină alegere pentru nuanțele de amicitie de cordialitate respectuoasă. Pe hârtie, inventarul poate părea bogat: manuale de corespondență, dintre care multe traduse și adaptate din alte limbi, conțin uneori o mare varietate de formule, dintre care prea puține sînt cu adevărat originale. Ar fi interesant să supunem unui test cît mai multe din formulele de înregistrare, pentru a verifica și cîte din cele valabile în trecut mai sînt folosite astăzi. Diferența poate fi urmărită și prin examinarea volumelor de corespondență ale unor personalități culturale din trecut; am ales pentru acest mic experiment *Scrisori către Ion Bănuș*, ediție de Marieta Croicu și Petre Croicu, vol. I-V, București, Minerva, 1974-1980.

O clasificare formală (gramaticală sau lexicală) a încheierilor epistolare nu spune mare lucru. Clasificarea socio-lingvistică - în funcție de nuanțele exacte ale contextului și ale raporturilor (de vîrstă, profesie, intimitate) dintre corespondenți - e mai interesantă și este desigur indispensabilă utilizărilor practice ale materialului. Prefer însă, în acest spațiu limitat, o abordare mai puțin riguroasă, ba chiar supusă judecății subiective: în încercarea de a decide, dintr-un corpus de formule de acum aproximativ 100 de ani, care sînt complet ieșite din uz și care au supraviețuit, cu grade diferite de acceptabilitate. Unele cazuri mi se par foarte limpezi; nu mai pot apărea altfel decât în citate sau în parafraze ironice formule precum: "Al dumatăle stimător" (Jarník, 1900), "Al dumneavoastră iubitor" (Goga, 1906), "Al tău binevoitoriu" (I. M. Moldovanu, 1876), "Vă salut cu deosebită stimă, al d-voastră devotat serv" (Lacea, 1914), "Al dumatăle amic sincer" (Spiru Haret, 1897) etc. Unele au ieșit din circulație reală odată cu învechirea pronumelui de politețe *dumneata*: stilul epistolar actual e obligat să opteze în mod decisiv pentru *tu* sau pentru *dumneavoastră*. Puțin probabil e azi formula care începe cu pronumele sau cu adjectivul posesiv sau cu genitivul unui pronume de politețe; structura era însă foarte răspîndită în scrisorile mai vechi - "Al tău" (Manliu, 1882), "Al tău prieten" (Iorga, 1903), "Al dumatăle" (Hasdeu, 1893), "Al dumatăle amic" (1896, Spiru Haret), "Al dumatăle coleg și prieten" (Iorga, 1914), "Al dv., cu respect" (Kirileanu, 127), "Al d-voastre cu toată stima" (S. Fl. Marian, 1889), "Al d-voastră sincer amic" (S. Fl. Marian, 1889), "Al dv. cu totul" (G. Moroianu, 1908). Emfaticul ultimul exemplu ne ajută să înțelegem de ce exprimarea posesiei, în afa unor scrisori pasionale, nu mai are mare curs. O altă structură dispărută derivată din cea descrisă anterior, e cea eliptică. Unele scrisori se încheie, simplu, cu "Amic" (Haret, 1897; Hasdeu, 1897) sau "Amic sincer" (Iorga, 1896), cărora le urmează desigur semnătura. Un exemplu interesant de cadere în desuetudine îl oferă unul dintre cuvintele cele mai frecvente în formulele de încheiere de acum un secol: *devotat*. Îl găsim la mai mulți autori, în combinații diferite: de la "Al dumatăle amic *devotat*" (Haret, 1897; Iorga, 1899), "Al dumatăle coleg *devotat*" (Iorga, 1913), pînă la "Al dumatăle *devotat*" (Haret, 1902; Iorga, 1896), "Al dv. *devotat*" (G. Moroianu, 1908), și chiar "*Devotat*" (Haret, 1907). Adjectivul apare întărit de determinări cu rol de exprimare a valorii superlative - "Al dv. *adînc devotat*" (Kirileanu, 1908), "*Adînc devotat*" (Kirileanu, 1909), "Al d-tale *prea devotat*" (Kogălniceanu, f.d.) sau e substituit de substantivul corespunzător: "Al dv. *cu tot devotamentul*" (Kalinder, f.d.). În momentul de față, nici amicitia, nici relațiile mai formale nu-l mai utilizează.

Alte formule sînt destul de apropiate de cele actuale și poate fi încă acceptată folosirea lor, ușor ceremonioasă - "Primiți salutările mele distinse" (Iordan, 1920) "Primește, te rog, salutările mele" (Iorga, 1919), "Te salut cu drag și-ți strîng mîna frățește" (Jarník, 1886; unele sînt chiar foarte actuale: "În revedere și cele mai bune salutări" (Iorga, 1914), "Multe salutări" (Iorga, 1914) "Cu toată prietenia" (Iorga, f.d.), "Să auzim de bine" (Ispirescu, 1888) Jarník, 1883), "Cu deosebită stimă" (Lacea, 1913) etc. Pentru situația actuală putem judeca după propria experiență și corespondența, dar putem să ne verificăm intuițiile cu ajutorul unor corpusuri epistolare publice: listele de discuții și "Cărțile de oaspeți" din Internet. Formulele de azi cuprind în general *salutări*, *gînduri* sau un nedefinit *toate*; adjectivele preferate sînt *bun* sau *mult*, ceea ce nu permite foarte multe variații. S-a extins uzul formulei afective "Cu drag", care presupune totuși o relație de prietenie mai apropiată. Neutre și generale, de folosit în orice ocazie, mi se par "Cu cele mai bune gînduri" și "Toate cele bune", poate și "numai bine". Registrul formal selectează sau combină elementele "Cu stimă / considerație / respect", eventual intensificate prin adjectivele *deosebit(ă)* și *mult(ă)*. Cum spuneam la început, ar trebui totuși investigată reacția în fața acestor liste a unui număr cît mai mare de vorbitori contemporani, pentru a stabili cota relativă a diverselor preferințe și idiosincrazii.

CĂTRE sfârșitul anilor '80, Mircea Ciobanu anunța un nou volum din ciclul Istoriilor. Era vorba de fapt despre un jurnal de carte, scris vreme de zece ani (1980-1989). Cîteva fragmente din acest virtual volum - intitulat Addenda (jurnal pe zece ani) - au fost publicate de Mircea Ciobanu însuși în diferite reviste (Viața Românească, Ateneu, Timpul, Contrapunct). Însă volumul nu a atare nu s-a apărut niciodată.

În locul volumului anunțat a apărut în 1993, la Cartea Românească, culegerea de nuvele intitulată Tinărul bogat. Ea a fost inclusă de Mircea Ciobanu în ciclul Istoriilor, ca al șaselea volum.

Jurnalul rămas pînă acum inedit a fost totuși prelucrat de autor pînă la un anumit punct, în vellea publicării lui a jurnalul de carte, așa cum fusese anunțat. Selecția de față își propune să ofere, n mic, o imagine a jurnalului în întregul său. Au fost strînse astfel laolaltă atît fragmentele selectate i adeseori prelucrate de Mircea Ciobanu (ele referindu-se în mod cu totul special la felul în care -au născut Istoriile), cit și ceea ce el a lăsat deoparte.

5 septembrie

O zi grea. Să mai încerc; poate că urnirea re final nu va fi chiar atît de anevoioasă ca tazi dimineată.

În viața de vie de la fereastră s-au adăpostit ierii. [...]

Pietrari, șindrilari, olangii, cărămidari, timari, zidari, fierari, căldărari, postăvari, găituri, trăistari, tabaci, dogari, tufecii, fișecii, ivaci, cuțitari, șalari, curelari, bragagii, haligii, șerbeccii, ibrișingii, bărbieri, ceaprazari, oitori, telari, luminărari de seu, săpunari, sigigii, frangelari, lipieri, făinari, brutari, șalvargii, boiangii, basmagii, plăpumari, bumbăcari, minărari de ceară, cavafi, calpaccii, jococarii oși, giuvaergii, ceasornicari, jococari subțiri, endasi "precum și cei ce uneltesc negoțuri și te spiculații d' ampicerile" - cum spune docu-entul.

Și mai departe:

Precupeții, vărari, pastramagii, pescari, acelari, ciubuccii, cafegii, tutungii, olari, che-
stegii, bucătari, circiumari, bogasieri, mătări, toptangii, lipscani, rachieri, cofetari, băni, brașoveni, tureccii, capalâi, gelepi.

7 septembrie

O notă pentru *Poemul genealogic*¹⁾ (cînd i ajunge să-l scriu):

"Făcuse Gheorghe Palada vreodată mărturi dezavantajoase? Destule, mai ales în erețe, cînd i se părea că poate să acorde icărei ființe semnătura lui în alb. Demult i se pietrise inima. Replica îi rămînea pe limbă, re falcile încordate."

"Dansul" profesorului Leon Pascal în jurul așteptatului său vizitator. Știe că va rămîne agur? Mai degrabă presimte. Ei bine, și-aci - își spune el - chiar asta să se-ntîmple, r cit mai repede cu putință! La dorința lanei -a părăsi grabnic locul, el ajunge în scurt ap să se gîndească cu o oarecare recunoș-
ță.

Rezistența la succes. C. Toiu - care de la ulerie încoace a devenit ridicol (adică și-a rderut cumpătur, crezînd în ceea ce și spne spre el și nebănuind că a devenit o piesă într-joc de politică literară.) [...]

9 septembrie

Veșnica nemulțumire a oamenilor care ne desc.

Cine pe cine a izbutit să facă vreodată, icit? Ca în orice raport idolatru, mai ușor cit toate e să trăști în noroi reprezentarea ului, cînd nu ți-a răspuns așteptărilor.

Platești datorii. Este ca și cum te-ai curăța păduchi.

În vizită. Doi ciini grași, se gudură cînd la ioarele ei, ale gazdei, cînd la picioarele me-
Cînd trec de la un loc la altul, lemnul pode-
se zguduie. Unul din ciini adoarme - și sfo-
e omeneste. Tot omeneste, astă vară, același ne a făcut o pnotomone - și, spune gzda, era se prăpădească. Constat, în aceeași vizită, că fericirea, chiar și a celor apropiați ne voacă un soi de neliniște asemănătoare cu ulsui - și chim să ne citim bine simțămintele; cazul acesta: să ne dăm seama că orice erind ne stingherește. Mila fiind o suferință, suferință este acceptată din capul locului și a rezerve? Cineva îmi spunea: "Tata m-a urit pricina tuturor necazurilor mele".
E o zi de toamnă, una adevărată.

"Nu este ascundere", scrie la carte.
Nu este, adică, loc de scăpare.

20 septembrie

În toiul nopții - greierii. De undeva, din cartier ajung pînă aici fragmente de muzică neagră (voci exaltate, trompete, saxofoane).

Lucrează dacă poți, gîndește-te la Gheorghe Palada al tău.

Răcnete.

Parcă întreg cartierul este treaz.

Pe la orele trei din noapte, vreo cinci-șase taxiuri varsă pe trotuar. Chiar în fața casei, o haită fericită de nuntași. Nașule! Finule! Naș! Mamă! Cumnate! Să fiu așa și pe dincolo! Dă-mi să suflu-n sticlă! Să trăiască și vecinul de la etaju-ntii (adică eu, care am ieșit la fereastră și aștept să se isprăvească bilciul). Să moară mama și Grivei! Să dormi la poliție, dacă nu spui adevărat!

Nu mai pot lucra.

22 septembrie

După o noapte chinuită. L-am chemat pe doctorul Ivănescu.

27 septembrie

Să încerc - poate că astăzi voi încheia cartea. Încet, cu grijă - ca și cum aș începe o carte nouă.

Ora 12 noaptea. Ce făcea doamna George Sand cînd i se întîmpla să pună punct unei cărți, noaptea? Trăgea aer în piept, adînc, și chiar în aceeași noapte se apuca să scrie altă carte. Așa i se întîmpla doamnei Sand. Noi, în vremea noastră și în latura noastră de lume, să fim mulțumiți că sîntem vii. [...]

29 septembrie

La Susa - cînd se pronunța o sentință de moarte, condamnatului i se acoperea fața (vezi *Estera* 78).

Ce trebuie să fi simțit un om într-o astfel de situație? Că între el și lume s-a așezat un vâl de mijlocire și că de aici încolo nu el este cel ce răspunde de faptele sale, ci altul, că e răpit și dus într-o direcție care poate fi oricare, chiar și una ce poartă numele morții. [...]

O zi cu Ion Gheorghe. Penibil; reacționar prin structură.

5 octombrie

Fiecare știe totul despre el însuși, iar tăcerea nu este justificarea cea mai nimerită a faptelor noastre

Noi noastrem tainele noastre ne deosebesc unii de alții, ele ne modelează din lăuntru, chipul; personalitatea noastră se alcătuiește din numărul tainelor ce le purtăm după noi și de felul cum știm să ni le facem inaccesibile.

Așa spunem noi, și de aceea nici nu ne mărturisim unii altora. Noi vrem să devenim noi înșine, să știm oricînd prin ce ne deosebim de frații și de vecinii noștri.

Ei bine, tocmai ceea ce ne deosebește ne și pierde.

Căci dacă ne-am mărturisi pînă la capăt și am accepta să ne asemănăm unii cu alții în felul ingerilor - am dobîndi, ca aceștia, veșnicia.

Trufia de-a fi noi înșine se plătește cu moartea - care este fața ultimă a stigmatelor noastre ascunse.

Nici un zvon. Ceea ce se petrece în ultimele săptămîni întrece mult puterea de fabulație a colectivității.

6 octombrie

Editură. I. Caraion - proiecte.

Am isprăvit de citit după dactilogramă *Istoriile* (III). De-aici încolo începe nesigu-

ranța. Zeii au zis, s-a făcut, apoi au isprăvit și au văzut că toate erau bune - n-au cerut opinia nimănui despre fapta lor. Ce iese din mîna omului? Un prilej de îndoială. El zice, el face, el privește și tace. Sau cere o confirmare, cînd are cui. Cînd n-are cui cere o confirmare, ridică din umeri și spune: o să se vadă. [...]

7 octombrie

Constat, abia acum, că pentru echilibrul întregului, va trebui să adaug volumului al treilea încă un episod (Gheorghe Palada în casa profesorului Pascal). Cu episodul acesta îmi închipuiam că voi începe volumul al patrulea.

Oricum, rămîne stabilit că nu iubirea îl aduce pe marele Palada în casa lui Leon Pascal²⁾, după cum nu iubirea l-a îndemnat în noaptea de Anul Nou să urce cu Iana în camera de sus. El săvîrșește răul dintr-un îndemn irezistibil la faptă, ce se naște în el într-un moment de slăbi-ciune. Și a distruge ține tot de instinctul adînc al creației. E lucru știut că un copil nu are destulă pricepere cit să înjghebeze un obiect. El, însă, demonstrativ se manifestă, din pricina neînde-minării (necunoștinței), în sens contrar. [...]

Vineri

Pitești. Dialog cu prim-secretarul Sirbu. Am înțeles că a făcut școala de arte și meserii; că atunci cînd are vreme, citește; că e pasionat de istoria Brătenilor. Manolescu - iute la limbă - intră direct în dialog; fără complexe. N. Ioana - tăcut, greoi; tirziu abia își dă drumul la limbă. Chestiunea asociației scriitorilor la Pitești s-a pus în termeni puțin numeroși. Vizită la revista *Argeș*. Un redactor șef temător, agresiv din pricina temerilor, stupid, gata să se pună de-a curmezișul oricărei încercări de înnoire. Masă la hotelul partidului. Vizită, apoi, la familia Nicolescu. Despre poezie (despre Bacovia și Arghezi) - drum înapoi. De la 10 la 12,30 noaptea. La I. Iovan, cu Marius Robescu. O zi prea lungă. Plăcerea de-a face regi.

N. Stănescu - declară la Tele că poetul tre-buie să meargă la strung; altfel nu sfîrșie hirtia sub el! Ticaloșia fără margini a unui creir mîncat de băutură.

Pentru *Istorii*:

O reflecție a lui Palada

Pe cine alege. Niciodată pe cel mai bun. Din instinct, colectivitatea îl ocolește pe acesta. (Așa se zice). Alesul *trebuie* să devină ținta urii tuturor. Nemulțumirile de tot soiul *trebuie* să fie puse pe seama cuiva (chiar și dacă alesul ar fi și cel mai bun...?) renunțăm la rămin în același! Nu poți să-l ai pe cel mai bun în groapa cu blesteme. Spui: dacă l-am fi ales, alta ne-ar fi fost soarta! - și-ți păstrezi intactă iluzia de mai bine.

Luni

Marile cuvinte.

Ciîni, într-o cușcă - la Ecarisaj! - sfișindu-se între ei; într-o cușcă, deci.

12 octombrie

O dată așezînd în casa Pascal, Gheorghe Pa-lada va avea revelația faptelor ce rămîn pentru totdeauna o taină. Leon Pascal nu va vorbi nimănui despre oaspetele său. Iana - la fel. Oricare va fi consecința acestei vizite, nimeni nu va ști niciodată că astăzi, 3 ianuarie, în jurul orei două după-amiaza, el, Gheorghe Palada, a intrat în casa unuia om ca Leon Pascal.

Senzația hăului.

Cine ce va ști ceva despre noapte de 1 ia-nuarie? Dacă încercarea lui de a-și șterge ur-mele? Cît din viața omului rămîne necunoscut? Ceilalți vād doar consecințele. A știut Vasile Togan de ce a fost pus să se ducă la Mostiștea și să dărim cula Glogovenilor?³⁾

Mărturisirea și viața veșnică.

Nimeni nu știe și nu va ști nimic despre întîlnirea cu mama Bela⁴⁾; despre moartea lui M. Roșescu⁵⁾ despre momentul cînd i s-a în-credințat conducerea institutului. Ar trebui să scriu într-un loc, fără teamă ca toate aceste taine fac din Gheorghe Palada un muritor - și că el știe asta. [...]

19 octombrie

Duminică - ploaie în zori (caldă însă!).

Acum este după ora 11 noaptea și plouă cu fu-gere. [...]

Cred că în curînd mă voi prinde următoarele *Istorii*.

Plouă? Omul nostru se gîndește la inu-dații. Ninge? Își aduce aminte de viscole și cînzăpeziri. Bate vîntul? Se teme de furtun. Început prin casa lemnăria? Lui i se pare că început cutremurul.

"Tot tremurînd, tot așteptînd".

*Codex Diabolicus*⁶⁾

X. Locuitor în provincie și devenind de l-un an la altul tot mai mult ceea ce se cheamă u-provincial. (Există, cu siguranță, o tipografie î-sensul acesta, care nu reprezintă o născocire literaturii, cum și-ar putea închipui cineva). Îmbrăcăminte anacronică. Un fel rezervat de fi. Politețe. O gestică măsurată, ce poate fi luat: drept pedanterie. Cum *izbutește* un om să nu stingherească pe nimeni - și pînă la urmă - cun. nu mai este luat în seamă de nimeni. Pentru X. Ar trebui să mă gîndesc la T. Ioanid - o ființă minunată, la care mă gîndesc mai rar decît, să spunem, la ticălosul de I.L. În fond, T. Ioanid are toate însușirile celui pe care istoria nu-l reține - și încă o însușire, pe deasupra tuturor celorlalte; n-a supărat pe nimeni, niciodată. Așadar, X., din *Codex Diabolicus*, nu este "nici fierbinte, nici rece"; sau, mai exact: un loc toc-mai bun pentru a fi supulat de duhuri necurate. ("Duhul necurat, cînd iese afară dintr-un om. umblă prin locuri fără apă, și caută o...". Fiindcă n-o găsește, zice: "Mă voi întoarce din casa mea, unde am ieșit". Și cînd vine, o găsește maturată și împodobită. Atunci se duce de mai ia cu el alte șapte duhuri, mai rele decît el; intră împreună în casă, se așează în ea, și starea de pe urmă a omului aceluia ajunge mai rea decît cea dintîi." - Luca 11, 24-26).

"Cînd miinile sint leneșe, se lasă grinda, și cînd se lenevesc miinile, plouă în casă." (*Eclesiastul*, 10, 18).

Tu spui că se apropie lumina -
Eu spun despre-ntuneric: va veni.
A și venit în timp ce tu mai lauzi
Virtutea pleoapei de-a cădea la vreme...

21 octombrie

N-am scris, deși ar fi trebuit (acum mi se pare că e prea tirziu) paginile care l-ar fi arătat pe Gheorghe Palada privind, din capătul unui dig, o apă frămîntată de vînt, toamna.

2 noiembrie

Vînt, ninsoare - o zi întreagă. [...]

22 noiembrie

Alergam printr-un spațiu parcă nemailocuit de mult. Fusese cutremur și căutau printre dărîmături o casă cu numărul 29.

Visul mi l-am amintit abia pe la prînz, cînd mi s-a părut că podeaua se mișcă sub mine.

Am revăzut ultimele cincizeci de pagini din *Istorii* (III).

24 Noiembrie

Cred că nu mai pot scrie în timpul nopții poezie; tensiunea este insuportabilă.

(încerc încă o variantă pentru *Praznicul mare*⁷⁾. Partea întîia înaintează endecasilabic. Restul, însă, nu poate fi convertit la unsprezece silabe. Trebuie să renunț la prima parte și s-o rescriu în funcție de întreg restul poemului, care are o respirație numai a lui.)

26 noiembrie

Notă pentru *În căutarea unui director de conștiință*⁸⁾

Alexandru Irineu (așa se chema prietenul său din orașul I.?) - imatur din toate punctele de vedere. Între el și lume, statornic și interme-diar: mama lui, care vede în el singura ei ra-țiune de a fi. A fost crescut fără tată. Incapabil de luptă. Abulic - și, din cînd în cînd, violent. Cînd atacă, însă, atacă fără direcție sau, exact - în cea mai puțin indicată direcție. Greu de închipuit o mai mare inaptitudine de a-și cu-noaște prietenii sau posibili prieteni. Îi e frică de oameni. Buna părere ce și-o cultivă despre sine însuși, care s-a născut dintr-un complex al persecuției - în replică, adică, și pentru a-și jus-

1980)

ca izolarea. Lungile lui memorii, scrisorile lignate nu se pot alcătui decât într-un asemenea climat sufletesc. Maica lui îl încurajază. Cu t mai trist cu cit Alexandru Irineu este o nță dotată pentru poezie.

Frica de a fi.

noiembrie

O însemnare dintre cele adunate de Ilie orfus de pe cărțile vechi - ne asigură că într- din iernile veacului trecut a fost atit de frig, cit a înghețat sfînta cuminicătură în potir. [...]

decembrie

Cu o Poveste de iarnă pentru Raluca voi cheia Istorile. Va fi, de fapt, o adresare către anul cititor, un fel de-a justifica toate erorile e receptare critică și de-a le trece cu vederea. asmul lui G. Dem. Teodorescu (*Papușică cărea*): un basm al cărții.

decembrie

Dumitru Velea, de la Petroșani, cu vești roaste. Explozie în mină. 5% gaz metan! Morți, un număr neliniștitor.

Trosnesc de ger canaturile.

Așa ar trebui să sune una din puținele nărturii ale lui Gheorghe Palada:

- Aș fi putut să fiu fericit.

Nu se știe de ce o spune (împrejurarea n-are nici o legătură cu înțelesul mărturisirii lui); nu ar că i-au ieșit din gură astfel de vorbe. Togă, care-l aude făcînd o asemenea nărturisire, își dă seama că mai marele său este cu gîndul departe de el și că, pentru o clipă, ca oricărui om aflat la ananghie, friele minții i-au scăpat de sub supraveghere.

Gh. Palada - așa cum îl vede Miron Roșescu.

Poveste de iarnă pentru Raluca Maria

Anul trecut - parcă - am întrebat-o pe Raluca Maria, fiica mea, care este basmul cel mai frumos din cîte a citit vreodată. (Trebuie să spun că, pînă nu demult, R. a fost o mare amatoare de povești și că eu însumi am contribuit întrucîtva la prelungirea iubirii ei pentru basm). Fără să stea pe gînduri, mi-a răspuns: *Papușică-licărea*. Stupoare. Nu-mi aminteam să fi ascultat ori să fi citit un basm cu un asemenea titlu. I-am cerut lămuriri - basmul se afla la îndemînă, într-o culegere G. Dem. Teodorescu, tipărită la Editura pentru literatură în anul 1968. Contrariat, venindu-mi foarte greu să recunosc că o carte pe care eu însumi i-o recomandam conține niște pagini pe cit de prețioase (nu m-am îndoit o clipă de prețul lor, devreme ce ele reprezentau opțiunea unei inițiate, ca să zic așa, în lumea basmului) - pe atît de mărginașe memoriei mele.

O carte - eu o numesc o șansă. Cu cită ușurătate o irosesc oamenii. N.I. - a avut posibilitatea (și timpul, și materia) de a-și tipări în *Hyperion* opera poetică; a ocolit-o cu înconștiență. Acum, chiar dacă ar vrea să aibă o Carte - cine-i va mai îngădui s-o tipărească? Trufie. Teamă de a nu greși. Surzenie la sfatul altuia (o surzenie agresivă!). Și pe deasupra: credința că are și foarte mult timp la dispoziție, și foarte multe șanse în viitorul cel mai apropiat. [...]

Caii de Argos - un proiect de poem

Dacă mă voi hotărî să tipăresc poemele scrise în ultimii ani - le voi intitula *Pietre libere* (cu un argument de cîteva pagini înainte).

Rodica e obosită de prostia agresivă a semenilor.

Aseară, pâstaia de glicină, uscată, care a pocnit în miinile mele, era căptușită în catifeaua cea mai ieftină, dar cea mai suavă și mai greu de obținut dintre cîte pot fi închipuite.

Tinerei îmbrăcate în alb îi este frig.

Ea e mireasa. De aceea, nimeni nu-i pune pe umeri o haină mai groasă. Mireasa tremură. Mășca trebuie să ni se arate în alb din creștet pînă în talpi.

Pentru Gh. Palada

Nevoia de a deveni vulnerabil în fața oamenilor pe care îi iubești. Cele mai importante mărturisiri cui i se fac? Vezi *Năpasta*.

Ca să se apropie a doua oară de Iana,

Gheorghe Palada simte nevoia de-a deveni vulnerabil în fața acesteia.

(Semenul nostru devine mai îngăduitor față de noi dacă se află în posesia uneia dintre tainele noastre? Așa s-ar părea, cel puțin pînă cînd taina noastră nu se transformă în miinile lui într-un argument împotriva noastră. Cui nu-i place să-și aibă în mină aproapele? Lui Leon Pascal, oricum - nu.)

- Trăiesc un mort - îmi spune astăzi învățătoarea Teodora R., vecina gazdei mele.

Femeia și-a pierdut soțul acum cîțiva ani într-un accident rutier. Mă întreb dacă ar fi în stare să-și custodească viața întreagă în virtutea propozițiunii de mai sus, pe care, este limpede că o consideră frumoasă și în măsură să facă impresie. Doamna Teodora îmi dă de înțeles că afirmația ei a devenit o deviză - și dacă a repetat-o a fost pentru că trebuia să citească și pe fața mea efectul îndrăznelii ei de a se fi definit ca o urnă vie pentru acele rămășițe puține culese în urma roților unui trailer de mare capacitate.

5 decembrie

În locurile unde stringătorii de nimicuri își adună trofeele, în acele locuri pe care le-am numit (în secțiunea rezervată suferințelor Sisei Dudesco⁹⁾ - vezi precedentele) incinte sacre ale dezordinii universale, nu există grade de comparație. *Nefolosința* face ca un rest de gunoi menajer să aibă același preț cît și un inel cu pecete: căci și restul de gunoi menajer, și inelul cu pecete au fost aruncate acolo cu bună știință.

Să scrii cu aceeași putere de participare despre cofeturi de bilci, despre Dumnezeu, despre măcelari - un poem al dezordinii pure.

Salariu; cumpărături pentru Moș Nicolae. În casă miroase încă de aseară a cremă de ghețe. David frenetic.

Am revăzut *Caii de Argos*.

În curînd va trebui să încep lucrul la partea a patra a *Istoriilor*.

Întîi să pun în ordine notele.

Sentimentul tragic nu-l pot trăi decît ființele puternice, tinere, cu simțurile intacte.

6 decembrie

Omul îmi arată o dactilogramă și-mi spune că e *Cronica* lui Miron Costin.

- În versuri? Întreb eu.

- În versuri, îmi răspunde omul.

După un oarecare răstimp încep să mă dumiresc: omul a versificat proza lui Costin, întrucît, argumentează el, sintaxa cronicarului a devenit cu vremea ilizibilă.

- Și de ce n-ați transpus-o tot în proză, îl întreb eu, într-o proză mai ușor de citit azi?

- Nu se putea, îmi răspunde ferm omul. N-ar mai fi avut nici un haz, scrierea ar fi rămas fără parfum.

Să versifici o cronică sub cuvînt că o faci mai accesibilă la lectură! Lasă că gestul iese din sfera artisticului, dar trebuie să ai ceva de falsificator în tine ca să te apuci de-o asemenea treabă. Pe omul dinaintea mea mi-l închipui, acum, după ce și-a isprăvit cartea, socotindu-se nu numai superior bietului Miron Costin, dar și în stare (dacă i s-ar îngădui!) să ardă originalul *Cronicii* - dacă există una mai bună pe care, în sfîrșit, poate s-o citească oricine!

7 decembrie

O duminică neagră.

După ora 11, reiau *Portretul*¹⁰⁾.

Vreme urîtă, neliniște în casă. Cineva privește la mine ca la un viitor mort. Trebuie să mă angajez la *Istoriile*, ca să pot asurzi la freamătul mizer al lumii. Nu-mi închipuiam niciodată că voi ajunge și dintr-o pricină ca asta să mă așez la masa de lucru. Nu știu dacă este umilitor - e în schimb eficace. Am auzit că alcoolicii moderați trăiesc mai mult decît semenii lor disprețuitori de vin, tocmai pentru că mesajele violente ale realității ajung pînă la ei filtrate ca printr-un obstacol capitonat. Băcovia, bunăoară - cine ar fi crezut că va trăi peste șapte decenii cu șubreda lui sănătate? Participarea nemijlocită la realitate! - de acest slogan l-a ferit tocmai inclinarea lui vicioasă către vin.

Calătorii străini despre țările române - in-

formații neplăcute. Se vorbește mult despre bogăția locurilor și despre *lenevia* trăitorilor valahi. Pămîntul e bun; pămîntul lucrează și singur; să dormim; să facem - cum spunea bunică-mea dinspre mamă - mușta la gură; să ne plîngem de vitregia sorții și de nefericitele vecinătăți; și să dormim - în timp ce holera, foamea, lăcustele trec peste noi ca și domniile.

Scrisoarea lui Cocrișel ar trebui să intre în vederile prietenului Negrici. Cred că a ocolit-o cu destulă ușurătate.

Ninge; vîntul bate dinspre răsărit. "Rugați-vă ca fuga voastră să nu fie noaptea și la vreme de iarnă".

Versuri - care dintre ele este cel profetic? Nu știi. El stă ascuns printre celelalte, pregătît în fiecare clipă să-ți dea pe față sensul. Nu tu vei fi însă acela care-l va citi și-l va compara cu realitatea - iată ceea ce este sigur.

8 decembrie

Am citit cîteva mii de versuri proaste (plauzibile) - C.S.Timoc. *Cer de ani*. O după-amiază întreagă. Obligatoriu!

Ce înseamnă, așadar, să fii moașă și pentru buni și pentru răi! Dacă se nasc ticăloși (poate să fie învinovățită o moașă, că nu i-a sugrumat în clipa nașterii?) de ce nu ar trăi și poezii plauzibile (așa îi numea A.E.Baconsky)?

Am luat un distonocalm după masa de seară.

Pe la ora 11 m-am așezat - pentru un ceas, două - la masa de lucru. Nu-mi închipuiam că voi putea scrie, deși nădejdea mea asta era - să mă întorc la niște versuri, cîteva, abandonate acum cîteva zile. De necrezut, dar pagina s-a acoperit în scurt timp și parcă de la sine. *Oaspete în viscolul mare*¹¹⁾ - un proiect de poem.

Fiara cărămidarilor;

Încercarea cărților;

Tu spui că se apropie lumina;

Totul știm;

Cățărătorii

Niște posibile "proiecte de poeme".

S-a stricat ușa; trebuie să chem un lăcătuș. Mi s-au umflat pleoapele; trebuie să consult un medic.

Lectură Montaigne - *Jurnalul de călătorie*

Observ că citesc despre moravuri cu mult mai multă tragere de inimă decît despre frumusețea locurilor. (Sînt un om de interior nu pentru că nu-mi place mișcarea - ci pentru că pe oameni n-ai cum să-i prinzi *afară*).

Calătoria ca și arta vorbirii în public nu sînt chiar partea noastră cea mai tare.

A face degetele puică - fă-ți degetele puică - adică: stringeți-le ca să văd dacă și-au înghețat sau nu.

Sadină - iarbă albă, de pe înălțimi.

9 decembrie

Am revăzut primele versuri din *Oaspete în viscolul mare*. Merg încet (ca de obicei!). Nu știu dacă trebuie *acum* să-mi cheltui energia pentru varianta definitivă (să-i zic așa!); poate că ar fi mai bine să-l las și să trec mai departe (să folosesc, adică, acest moment de întoarcere la poezie).

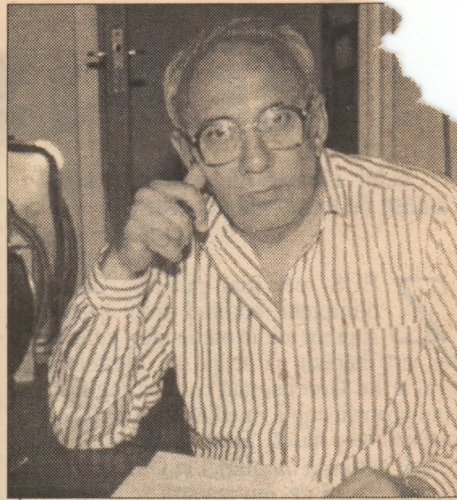
Miine *Consiliul Culturii*, cu C. Popescu. Pentru *Hyperion* va trebui să mă pun iarăși chezaș.

Alice Botez - premiul U.S. pentru *Eclipsa* (1979).

10 decembrie

Despre flagelatori, Montaigne scrie cu o

¹⁾ *Poemul genealogic* urma să facă parte din ciclul *Istoriilor*, constituindu-se ca un fel de istorie a strămoșilor pe linie paternă ai lui Gh. Palada începînd de pe la 1700. Un fragment al acestei proiectate scrieri se află în manuscris. ²⁾ Leon Pascal (și soția sa Iana) - personaje din *Istoriile*. Episodul la care se face referire aici regăsește în vol. III al cărții amintite mai sus p.p. 304-307. ³⁾ Vasile Togan - personaj din *Istoriile*, protozidarului. Episodul amintit aici se regăsește în *Istoriile* vol. II, p. 78-81. ⁴⁾ Mama Bela - personaj din *Is* mama lui Gh. Palada. ⁵⁾ Miron Roșescu - personaj din *Istoriile*. Episodul morții sale este prezentat în vol. p. 357-362. ⁶⁾ *Codex Dibolicus* este unul din ultimele proiecte mari ale lui M. Ciobanu, proiect care regăsește doar în notele din aceste caiete-jurnal. Este vorba de o scriere ce își propune să surprindă în cîrăul este manifest în viața umană, atît în forma lui ascunsă cit și în cea la vedere. ⁷⁾ Poem publicat în *Versuri*, Editura Eminescu, 1982, p. 45. ⁸⁾ *În căutarea...* este unul din titlurile preliminare ale unei povesti publicată în vol. *Tinărul bogat*. Titlul definitiv al acestei piese este *Fiul Mariei* (vezi vol. citat mai sus p. 256). ⁹⁾ Vezi *Istoriile*, vol. III, p. 213-232 (episodul morții Sisei Dudesco). ¹⁰⁾ Proiect de poem care va apărea în volumul *Versuri*, 1982, p. 40, cu titlul *Portret în decembrie*. ¹¹⁾ Poem ce va fi publicat în volumul *Po* Ed. Princeps, Iași, 1994, p. 35.

sinceră mirare. De ce nu-i doare? Căci sînt adevărat plini de singe și răni. Despre capele sfinților Petru și Pavel, în schimb, scrie cu vădită necredință. Despre fîntînile muzic spune: așa ceva am mai văzut, așa ceva n-am mai văzut. În felul cum urmărește metabolismul seamănă cu Pontormo. Consumă, eliminează atent mereu la cantitate.

Din Montaigne, un posibil motto: "Din tîmp în tîmp sînt toți oamenii de litere și au în cap palat o foarte frumoasă bibliotecă; dar găsiseră cheia".

Despre C.M. Ionescu; un personaj; întreg, cultură, capacitate asociativă - stea însă, cu desăvîrșire. Știe că este sterp; mai este că pe tot ce a pus mîna s-a uscat. Geografic. De aici înainte - într-o carte.

La *Consiliul Culturii* - întîlnire cu Doxănescu. Discuția cu V. Nicolescu - penultima de-a dreptul. Otrăvit. Mă întreabă dacă *Tace și fășnetul* e un titlu inspirat? Răspund: Iată, pentru că mi-adece aminte de *Pumnul și pînă*, de *Puterea adevărului*. Îmi mulțumesc străduindu-se să fie distant (?) - dar între timp îi cade manuscrisul de pe birou și toate foile se răspindesc. Nu ies din cameră decît după ce le strînge pe toate (grăbit, cu morgia feștelor de pe covor. Eu i-am răspuns cu sinceritate (cine nu știe că tocmai de asta n-are nevoie de veleitar păcătos?) - titlul și-l va păstra, însă, și doar pentru a-mi demonstra că poate trăiască și fără sfaturile altora. Dacă i-aș fi spus că titlul îmi place nu m-ar fi crezut (și asta pentru că nu crede în nimic, nici în vocația lui, în, vai, alunecoasele laude ale criticii; și aș fi spus pentru că *el știe* cel dintîi că e părăsit de scrisului și că din mîna lui n-au ieșit decît mucavale!).

11 decembrie

M-am trezit pe la 10,30 dimineața, cu dureri de cap. Am mult de citit - și nici o tragere de inimă. Cărți proaste sau foarte proaste. Fel de moară care trebuie să macine orice numai foarte rar grîu curat.

Trebuie să mă întîlnesc iarăși - neplăcut lucru - cu Ion Gheorghe. Despre el, V.N.: "cred că este bună credință, un adevărat conștient, dar expresia îl trădează și-i de joasă intențiile." (Rezum firește.) [...]

Miine, discuție cu Ion Gheorghe. Fără să-mi fie clar, deși îmi este peste mină să-l socotesc altceva decît un viclean, un sumbru și viohistriion, nu pot să nu-l îndreptățesc atunci cînd este vorba de ticăloasa, unduitoarea, otrăvitoare intervenție în corectură a unuia ca Nicolescu.

În ceea ce-l privește pe I.G. fie că-l aperi, fie că-l tipărești, fie că-l pînă - el tot te înjură. La asta mă voi gîndi (asta i-o voi spune chiar!) în timp ce vom răsturnă paginile incriminate de omul palma pătrată. Recunoștința nu intră în vederile lui.

Text îngrijit de Cristina Gior

În așteptarea "omului"

"...ochii albaștri ai revoluției stră-lucesc de o cruzime necesară."

Louis Aragon

ZEUS, cel mai puternic dintre olimpicieni, contînd drept patron suprem atît al oamenilor, cît și al zeilor, era hărâzit să scape de blestemul patern, al lui Cronos, tată care își inghițea de rînd propriii copii, imediat după ce Rhea e ostenea să-i nască. Imediat așezîndu-se pe ostenă să se petreacă nu numai în Olimp, ci și în Terra: un soi de zeu terestru se deprinse cu exact aceeași hrană, devorîndu-se și rogeniturile fără pic de ezitare și reținere. numele PARTIDULUI se puteau făptui ele mai josnice asasinate politice, se puteau rosti cele mai cumplite aberații, totul în numele "comunismului invincibil", a răzii ghilotină neostenită înșingîta istoria illelor și nopților fără de trezire pentru o imedenie de martiri ai propriului zeu asetat, cel cu barbișon de țircovnic ori cel cu mustață stufoasă, georgiană. Exemplele stau astăzi la îndemînă, cu duimul, devărate eboșe triste și burlești.

Umbra lui Freud

LA 25 februarie 1953 se întocmea, în lădărea impunătoare a C.C. al P.C.R., la Secția Literatură și Artă, Sectorul de literatură, un referat privitor la revista Viața Românească nr. I-XII 1952. Începutul referatului nu promitea nimic bun: Anul 1952 a însemnat pentru revista Viața Românească, în multe privințe, o agnare... Nici o lucrare de proză, cu excepția... nu tratează teme legate de dezvoltarea industriei noastre socialiste, nu are înaintat subiectul (!) al epocii noastre de construire a socialismului. Considerăm că acest lucru este o lipsă de o deosebită gravitate... Redacția a dus o muncă nesatisfăcătoare, cu autorii lucrărilor de proză și deseori le-a dat o îndrumare greșită... În redacția «Viața Românească», în legătură cu lipsurile și greșelile revistei -, care, de repetate ori, au fost relevate de presa de partid - există o părere ostilă literaturii, cu un substrat cosmopolit... (subl.ns.) Șefa secției de poezie era Veronica Porumbacu, însoțirea unor versuri incriminate de referat. Exemplul ales de tovarășii activiști e nu numai hilar, ci și ridicol: cică o tînă rădă calătorind în tren «își iacă în brațe copilul de citeva luni, al unei vecine de compartiment. Copilul (ii) provoacă tînerei mame esimțirea unei viitoare maternități» (de pt, «autorii» referatului greșesc, fiind vorba despre călătoria care nu este, încă... amă). Deci: «În clipa aceea fata s-a trezit/gură de copil nerăbdător/ vroia să prindă/ nu-abia mijit(!)/ Prin bluza ei de cit, deschisă-ușor// ...Vecini de tren. Ea nu știa/ ajuns/ Hotaru-acestei singure secunde/ a fericit, să zburnească-n plins.» Imutarea prin care Veronica Porumbacu a vrut să exprime sentimentele nu-i lipsită nici de erotism: «Tot trupul zvelt al fetei tresări/ și presimțirea matură și nouă.» Astfel reționează tînăra fată la mișcarea instincțivă a copilului. Publicarea acestei poezii a aronicăi Porumbacu arată că redacția «Viații Românești» nu și-a însușit pe deplin critica Organului Comitetului Central nu a adoptat o atitudine principială față de materialul publicat în paginile revistei... Redacția, mai precis colectivul de poezie, a tratat cu o serie de fabricanți de rebuturi erare... În paginile revistei au găsit loc meroase poezii foarte slabe (hipopondee - n.n.), versificații goale (nu despuide, seci pe dinăuntru! - n.n.), lipsite de idei, imagini confuze. Publicarea unor poezii: «Un cîntec pentru Germania de miine», Florin Mugur, «Cinci frați» de Aurora Ormu etc. arată liberalismul și lipsa de existență ce domnește în redacția «Viații Românești»... Este de datorită «Viații Românești» să publice regulat traduceri din poezia sovietică, a țărilor de democrație populară și din poezia progresistă din țările capitaliste..."

Terminologia critică e vizibil deficitară, pregnantă de serioase confuzii în interpretare și folosirea unor noțiuni elementare

ca "instinct", "erotism", "afectivitate" etc. În realitate avem de-a face cu năclăita "limbă de lemn", cărăușind un rumeguș lingvistic adecvat inteligenței limitate, plâfonate, tipică celor cu școli absolvite la seral, la fără frecvență, în structurile de partid și altele așijderea. De regulă - arhivele depun mărturie! - activiștii comuniști erau posesorii unor studii precare, arareori dovedite (cazurile), consfințind faptul c-au fost... ilegaliști, închiși, la vremea lor, prin penitenciarele timpului revoluit. Se mîndreau cu replici de tipul "mama mea era analfabetă", "pușcăriia ne-a fost universitate", "școala vieții nu se învață citind" etc.

Ce vremuri și ce cranii de lemn!

Referatul cu pricina este un "model al genului", oscilînd între un fel de "notă informativă" și un "comentariu critic" literar. Observațiile - secrete pînă la un punct - oglindesc limba redacțiilor și a propunând de partid, prezentînd un anumit număr de trăsături gramaticale, lexicale și stilistice absolut tipice: "Nu s-au combătut manifestările ideologice la burgheze, formalismul, cosmopolitismul, naționalismul"; "Romanul este o născocire formalistă (!) care radiază concepții și metode de creație vechi, burgheze, putrezite"; "Tînărul scriitor Aurel Martin... a căutat să facă praf din poezia lui Eugen Frunză, plină de... revoluționară, de dragoste de patrie și de ură inversunată contra dușmanilor poporului"; "Această concepție («nu trebuie să publicăm lucruri desăvîrșite» - n.n. ... Tov. Aurel Martin și Veronica Porumbacu îl zeificau pe tov. Moraru și considerau cuvîntul lui drept cea mai autorizată expresie a ideologiei Partidului în domeniul artei."

"Trecut pătat"?!

AUTORII referatului fac și "muncă de cadre", caracterizînd oamenii după criteriile prestabilite ale "luptei de clasă", definindu-i în puține cuvinte, pe cît de puține pe atîta de incontrolabile și stereotipe. Explicațiile date păcatelor de care se face vinovată prestigioasa revistă de odinioară se rezumă la citeva acuzații-șablon: "În redacție există un număr mare de oameni care fie că au trecut pătat (subl.ns.), fie că au o origine socială străină (!). Astfel, redactorul șef Petru Dumitriu provine dintr-o familie de ofiter superior și-a făcut studiile în Germania în timpul războiului hitlerist, este căsătorit cu sora lui Șerban Voinea; Veronica Porumbacu este măritată cu Petroveanu, exclus din partid pentru activitate troțchistă, tatăl ei a fost arestat pentru activitate sionistă; Dumitru Mircea, șeful Secției de Proză, fiu de chiabur, a scris împotriva U.R.S.S., a fost popă, are un frate popă în Italia; Mihai Dragomir, șeful Secției de Poezie, exclus din partid pentru activitate fascistă și antisovietică, fost informator de siguranță; Mihai Gafița, șeful Secției de Critică, a fost conducător al tineretului liberal (dar și președinte al U.N.S.R.-ului - Uniunea Națională a Studenților Români - n.n.); Zizi Munteanu, părinții ei sînt sioniști, trăiește o viață imorală, ușuratică, are legături cu elemente cosmopolite și moralicește descompuse (referatul nu e semnat de autor sau de autori, care, se vede treaba, confundau sionismul cu... originea etnică! - n.n.); Remus Luca, fiul unui fost agent de siguranță (decedat); Aurora Cornu, crescută de o familie de chiaburi (fiind orfană - n.n.); Eugen Campus, are un unchi, fost bancher Campus, arestat (să fie vreoa confuzie cu "Campus & Bassa", vestită firmă de loterie? - n.n.), și-a făcut studiile universitare în Palestina, de unde s-a întors în 1936, a scris cărți sioniste; Ion Horea, fiu de chiabur; Sorin Arghir, între 1944-1947 a fost conducător sionist, părinții lui au făcut cerere să plece în Israel (nici nu există - întemeiat - statul israelian - n.n.), are legături cu elemente cosmopolite și imorale."

Așadar, în optica activiștilor de partid de la C.C.P.C.R., peste jumătate din corpul redacțional de la "Viața Românească" avea un "trecut pătat", care, tocmai de aceea, se cuvenea a fi... reabilitat prin cît mai multe și sfărtoare mărturii de atașament par-

tinic, atît în scris, cît și verbal, în existența publică de zi cu zi. Procedul merită să fie catalogat drept o "formă de șantaj" implicit, subteran, provocînd un sindrom înrobitor, de fapt un nesfîrșit lanț de complexe de culpabilitate, celor în cauză impunîndu-li-se practicarea demagogiei, a cultului personalității, a inspirației așa-zis artistice, plus atingerea unui anumit nivel ideologic și a unei veritabile "morale proletare". În numele "petelor" din dosar(e), de regulă aparținîndu-le... părinților, copiii plăteau din plin imaginea vinii. Gata etichetat (pe viață) nu-ți mai rămînea altceva de făcut decît să iei aminte la propriile-ți gesturi și vorbe. Răspunzător de fapte imaginare, necomise, aducea binișor - dacă nu de-a binelea - cu personajul labirintic al lui Kafka.

Dosarul de cadre, strict secret și de dimensiuni diferite, reduce în minte o scenă consumată, în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, în lagărul de exterminare de la Auschwitz: "Deunăzi stăteam la masa de lucru, amîndoi, răsfoind dosarele gemenilor disecați pînă atunci. Deodată, doctorul Mengele observă, pe o copertă de carton albastru, o ușoară pată de grăsime. În timpul autopsiei pun adeseori mina pe dosare și, probabil, așa s-a pătat. El se uită muștrător la mine și mă întreabă pe un ton grav:

- Cum poți să te porți atît de neglijent cu aceste dosare, pe care eu le-am întocmit cu atîta dragoste?"

Buzele doctorului Mengele au rostit cuvîntul dragut! Am rămas atît de uimit, încît n-am mai putut scoate nici o vorbă."

Mut de stupeoare, dr. Nyiszli Miklós - tatuat pe antebraț cu numărul de Häftling A 8450 - continuă autopsierea, cu mare grijă, a cadavrelor celor douăzeci și patru de copii, respectiv douăsprezece cupluri de gemeni. Cu atenție și, așa cum dorește șeful său direct, cu... dragoste față de dosare.

Revenind la referatul din '53 (citât în studiul lui Marin Radu Mocanu), iată și concluziile de rigoare trase de scribii cu pricina: "Existența unui număr atît de mare de elemente legate cu mii de fire de dușmanul de clasă - chiar dacă unii au în prezent o atitudine bună, creează în mod inevitabil un teren prielnic pentru pătrunderea dușmanului și a influenței sale ideologice" (subliniat în original). Printre mijloacele de îndreptare a situației se numără și: "Biroul Uniunii Scriitorilor să fie obligat să aprobe sumarul fiecărui număr, iar tov. Beniuc să citească integral materialul al revistei, înainte de a-l da la tipar. Sumarul fiecărui număr se va prezenta și Secției de Literatură și Artă a C.C."

Nolens, volens. Dosarele se îngroașă. Dragostea cu care scribii își întocmesc referatele seamănă cu "dragostea" lui Mengele față de dosarele sale științifice, ucigașe. Cuplurile de cuvinte-cheie vor ajunge să dezvolpeze anumite similitudini precum comunism-fascism ori stalinism-hitlerism. Un lucru în plus ar mai fi de învățat de la una dintre victimele crucii încîrligite, Simon Wiesenthal: "Noi știm de ani de zile totul despre... fiul (lui Mengele - n.n.) Karl-Heinz care-i un băiat încîntător, serios. Știu unde trăiește, ce relații are, cu ce se ocupă, dar nu mi-ai trece niciodată prin minte să-l fac răspunzător de crimele tatălui său." Reiese limpede că "vinătorul de naziști" n-ar fi fost deloc corespunzător funcției de "lucrător de cadre"!

Sex în exces

DUPĂ război, în timp ce "consilierii sovietici" împînzesc România (combatanții Armatei Roșii numără - pe teritoriul național - în jurul unui milion de militari), iată-i pe români selecționați cu maximă vigilență în vederea trimiterii lor la Înalta Poartă, Moscova, pentru a urma cursuri universitare. Cercetînd actualmente arhiva fostului C.C. al P.C.U.S., se constată cu îndestulă stupeoare că: "Prima hotărîre privind primirea în instituțiile de învățămînt sovietice a studenților străini datează din 5 februarie 1942 și aparține Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. (fiind vorba, exclusiv, de studenți de origine mon-

golă - n.n.). Așadar, în plină conflagrație, sovieticii își caută "aliați de suflet și de nădejde", acțiune care se va amplifica în 1946, atunci cînd - la 17 august - se va emite un decret pentru acceptarea la studii superioare a unor tineri originari din țări care sînt, practic, sub ocupație sovietică: 250 de jugoslavi, 125 de bulgari, 50 de albanezi, 20 de români, 20 de cehoslovaci, 20 de polonezi și 15 unguri. "De primirea studenților străini se ocupă Secția pentru Relații Externe, înființată la 1 octombrie 1946, în cadrul Ministerului Învățămîntului Superior." Amintita secție lucrează sub o dublă subordonare - atît față de Ministerul Învățămîntului, cît și față de Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic). Bineînțeles, trebuie să mai fi existat o subordonare tacită, de natură să împiedice cu desăvîrșire orice tentativă de penetrare, aici, în sfera universitară, a serviciilor speciale, misiune atribuită MGB-ului (Ministerul Sovietic al Securității Statului, 1946-1954).

Cercetătorul bucureștean Armand Goșu s-a ocupat indeaproape de această problemă spinoasă, cu ocazia efectuării unor stagii de investigații în arhivele sovietice. În anii 1946-1948, se relevă o serie de greutăți întîmpinate de studenții străini: dificultatea învățării limbii ruse, a teoriei marxist-leniniste, a însușirii propagandei de tip sovietic, în general, dar și a istoriei Partidului bolșevic. Într-un cuvînt: "Operațiunea de spălare a creierului nu dădea roadele scontate." De aceea, un alt document elaborat la Moscova, datat 2 iunie 1947 și cu mențiunea STRICT SECRET, distribuit pe alese de către MKVD și descoperit în Polonia (variantă anume pentru Polonia - celelalte exemplare fiind pentru fiecare țară captivă în parte, inclusiv România). Titlul materialului: Directivele de bază ale NKVD pentru țările de pe orbita sovietică. K-AA/CC 113. Indicația NK/00/47. La ultimul punct (nr. 45) scrie negru pe alb: "Trebuie ca la facultăți să ajungă cu prioritate sau în mod exclusiv, cei ce provin din cele mai joase categorii sociale, cei care nu sînt interesați să se perfecționeze la nivel înalt, ci doar să obțină o diplomă." Adio, elită națională.

Pe de altă parte, documentele consultate demonstrează că poate fi ierarhizată loialitatea mai mare sau mai mică "față de poporul rus", precum și "fața de învățarea marxistă"; pe primul loc se situează iugoslavii, apoi se succed bulgarii și albanezii. Constatarea determină luarea unei măsuri aspre: toate materiile se vor preda, exclusiv, în limbă rusă (deci asistăm la o împetărușă rusificare și, simultan, la o multiplă îndotrîtare). Într-un raport întocmit pentru Vorosilov, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, se includ anumite caracterizări care, cu voie, fără voie, pretind a însuma "trăsături naționale" specifice diverselor grupuri:

- cehoslovacii - au cea mai bună pregătire de cultură generală, sînt harnici, învață foarte serios, însă dovedesc individualism;

- ungurii sînt prea puțin comunicativi;

- iugoslavii - au o pregătire marxistă temeinică, majoritatea au fost partizani și aproape toți sînt membri de partid și de U.T.C.; ei îi iubesc pe sovietici și tot ceea ce este sovietic, ajungînd să idealizeze puțin (!) realitatea noastră, înțelegînd totuși corect greutățile prin care trecem;

- mongolii și nord-coreenii se remarcă prin slaba lor pregătire generală și greutatea cu care învață limba rusă;

- românii sînt caracterizați drept comunicativi, prieteni, însă insuficient dezvoltati politic, două dintre studenți devin exemple de conduită imorală, ulterior fiind expediate înapoi în țară (încă din primul an de studii, 4 studenți au revenit acasă).

Pînă la urmă, pe măsura implementării regimului comunist în România, numărul studenților români în U.R.S.S. cunoaște o creștere spectaculoasă (vezi marile serii ale anilor '50), ajungîndu-se la citeva mii (!) de studenți anual. Dintre aceștia unul singur a ajuns ministru, alții au activat ca ingineri, medici, profesori, cu timpul ocupînd din ce în ce mai hotărît virfurile piramidei clădite

de ierarhia roșie. Ei uită cam repede faptul că - în studenția lor moscovită - s-au bucurat de grija "ochilor albaștri ai revoluției", sistemul funcționând astfel încât oricine și oricând putea fi vulnerabil la bănuielele imaginate de gazde. Aceluiași Vorosilov i se înalță, odată cu raportul citat, și un tabel conținând numele acelora care au un comportament "nesănătos și dușmănos față de U.R.S.S." Drept pedeapsă se cerea exmatricularea "vinovaților"! Doctoranda cehoslovacă Vera Needli (illegalistă a partidului comunist cehoslovac) era în mod deosebit suspectată, căci "se bănuiește că a venit în U.R.S.S. cu misiune specială și are aici unele legături. Alți trei studenți de aceeași naționalitate sînt bănuiați, și ei, tot de... spionaj, pentru că "manifestă un suspect de mare interes pentru unele probleme politice și economice care nu au nici o legătură cu planul de învățămînt." În clasa-mentul "turnătorilor" se situează pe primul loc tovarășii bulgari și iugoslavi, fruntași în delafuni de tip nou, ca "oameni noi", capabili să-și justifice astfel denunțurile: "fiind comunist sînt obligat să vă spun acest lucru" (text identic în două asemenea note informative, avînd două surse diferite). Mai sînt și alte învinuiri care plutesc ca un aisberg în apele relei-credințe, ca de exemplu pațania a patru ofițeri iugoslavi (un locotenent-colonel, un maior, un căpitan și un locotenent), reclamați în secret la Direcția Politică a Armatei, la 10 iulie 1947, fiindcă "au o conduită imorală, practicînd sex în exces cu cine se nimerea..." Ofițerii sînt mai blind sancționați decît cele două tinere române "certate cu morala proletară": Direcția Politică le cere militarilor "renunțarea la relațiile cu femeii și întărirea disciplinei prin... organizarea studierii planului cincinal al Iugoslaviei." Nu se cunosc rezultatele experimentului "planul cincinal versus Eva"!

Paharul de apă

PARTIDUL Comunist din România număra - înainte de 23 august 1944 - sub o mie de membri, plătitori de cotizație (cifra care îi include și pe cei înregistrați în Ajutorul Roșu). Legăturile acestora - ei între ei - cit mai stricte, cit mai pe ascuns, favorizau și stabilirea unor legături afective, chiar erotice. Interesant este faptul că, din cei aproape o mie de aderenți, NKVD-ul (incorporat Securității Statului) și GRU-ul (Agenția sovietică de informații militare) reușiseră, de la om la om, să racoleze pentru serviciile lor speciale 300 de agenți devotați trup și suflet cauzei Revoluției mondiale, unii dintre aceștia aflîndu-se și în strînse legături cu Cominternul (Internaționala Comunistă).

Fațarnicia de sorginte leninist-stalinistă, avîndu-și sursa în prefăcătoria predecesorului Karl Marx, intruchipează prețul pe care orice individ - militant comunist - îl datorează minciunii de un fel sau altul. Să rememoram faptul că "marele bărbos" născut la Trèves (1818) și mort la Londra (1883) a încălcat grav "morala proletară", nesfiindu-se să trăiască o bună bucată de vreme cu o slujnică din casa familiei Marx. Dar și străluminatul Lenin, încă înainte de dezlănțuirea Revoluției din Octombrie, era încurcat - simultan - cu două femei pe care le iubea deopotrivă, ceea ce îl "umanizează" intrucitva: Nadejda Krupskaja și Inés Armand - amîndouă concubine, revoluționare, bolșevice. Moartea celei de-a doua a grăbit sfîrșitul lui Vladimir Ilici Ulianov-Lenin, imobilizat într-un scaun pe roți după atentatul asupra lui, eșuat, săvîrșit de socialist-revoluționara Fanny Kaplan la 30 august 1918, grațiată apoi de însăși victimă, decedat curînd după decesul neprețuitei Inés Armand.

Este interesant de știut că, în 1935, atunci cînd Ana Pauker a fost arestată, la percheziția domiciliară s-au găsit și cîteva scrisori provenite de la revoluționara Clara Zetkin (1857-1933), fostă deputat (1920-1933) în Reichstag, aparținînd mișcării spartakiste și apoi aderînd la Partidul Comunist German. Expeditoarea epistolelor era o veritabilă teoreticiană a "problemelor feminine", printre altele fiind și autoarea

așa-zisei "teorii a paharului cu apă" care innoiește raporturile fizice dintre bărbat și femeie, promovînd "amorul liber", lesnicios, comparînd dragostea trupestă, vai!, cu simplul act al golirii unui pahar cu apă; ceea ce nu-i va împiedica pe comuniști, sub masca perfidei lor ipocrizii, să pălăvrăgească interminabil despre "morala proletară". Faptele - nenumărate - dovedesc că istoria poate fi scrisă și astfel, în virtutea plămădării "omului nou", chintesentă a eticii comuniste, fluînd sloganuri precum: "Jos prejudecățile mari și mic-burgheze! Trăiască libertatea totală, inclusiv sexuală! Asemenea lozinci se strigă, de regulă, în forul interior. Revenind la acceptarea sau respingerea părerilor exprimate de Clara Zetkin, ca și de către Ana Pauker, iată ce scrie o revistă bucureșteană (nr. 18/1990), reproducînd declarația generalului Nicolae Cambrea, pe atunci colonel, comandantul Diviziei "Tudor Vladimirescu": "Cînd eram cu Divizia "T.V." la Riazin, într-o zi am găsit-o la mine în cameră, în pat, pe Ana Pauker goală. Am întreat-o ce caută la mine. Cînd i-am spus să se îmbrace și să plece, m-a fulgerat cu privirea și mi-a spus: «Ai să mi-o plătești!» Era foarte răzbunătoare."

Dar mai sînt și alte împrejurări demne de a fi luate în seamă: "M. Pauker se referă aici (în autobiografia sa - *n.n.*) la tensiunile care interveniseră în relațiile cu Ana, soția sa, tensiuni declanșate mai ales de faptul că, în 1931, lui Marcel i se născuse un fiu dintr-o altă legătură. Faptul că soții erau obligați să lucreze în țări diferite, fără posibilitatea unor legături directe, a îngreunat în bună măsură depășirea acelor tensiuni, neajungîndu-se însă la o ruptură." Pe băiețel îl cheamă Iakov (Iașa), fiul basarabencei Roza Elbert, fostă activistă a Partidului Comunist din România, și al lui Marcel Pauker. Același "revoluționar de profesie" mai mărturisește la interogatoriul său: "cu Maria Ciobanu am fost în strînse legături, trăind împreună la Viena. Actualmente, Maria Ciobanu este arestată de organele NKVD pentru activitate contrarevoluționară" (pretins troțkism - *n.n.*). Cu soția - Ana Pauker - are doi copii, Tatiana și Vlad; au mai avut o fetiță care s-a născut la București, în 1921, la scurtă vreme după căsătoria lor, victimă, ca prunc, a dizenteriei. Altă legătură, altă declarație: "Pe soția inginerului Miletimeanu, fratele metresei oficiale a regelui (Carol al II-lea - *n.n.*), a căror locuință fusese folosită de partid, a chemat-o în 1936... a trăit cu ea două săptămîni..." Și tot în 1936, fiind în țară, a trăit cu Vanda Nicolschi (membru al Secretariatului și al Biroului Politic), în pofida neconveniențelor divergențe politice. A mai trăit cu ea și în 1937, după eliberarea sa. Într-un timp și Ana Pauker întreține legături extraconjugale, despre fiica ei, Mașa, spunîndu-se că ar fi a lui Maurice Thorez, secretar general al P.C.F. De fapt, Mașa este fiica altui comunist francez, Albert Fried. Același personaj feminin, respins ferm de Cambrea, activase cu André Marty, capul rebeliunii de pe navele franceze din Marea Neagră, în 1918, cu care a avut doi copii. Militanta comunistă pare a fi fost excesiv senzuală, iar consortul Anei P. un înfocat activist bolșevic, un hiper erotizat.

"Omul nou" întîrzie să apară la întîlnirea cu istoria. Faptele contemporaneității noastre vorbesc de la sine despre categoria pusă în discuție. Cu deplină îndreptățire se întreabă, recent, *Gheorghe Grigurcu*, comentînd cartea lui Mihai Zamfir *Discursul anilor '90*: "«Omul nou», subdezvoltat intelectual, ignorant, influențabil și lesne de manipulat, nu alcătuiește oare idealul social fascisto-comunist?" Fără doar și poate! "omul nou" este o vechitură demnă de tarabele acestui sfîrșit de mileniu, pe care se expun hainele erei următoare.

Mihai Stoian

PREPELEAC

de Constantin Toi

CASE DE PIERZANIE

IOWA-CITY. Moartea în străinătate se admite mai ușor. De cineva pe care nu-l cunoști, oricum te desparți mai repede.

Pe ziua de 27 decembrie 1978, Mircea Eliade a fost internat într-un spital din Chicago. Bolnav de inimă. Din cauza fumatului. Fuma enorm. Aș fi vrut să mă duc să-l vad pe patul de suferință. Rar de tot însă faci cunoștință prima dată în acest mod cu cineva...

De atîtea ori, și-n țară, mi se întimplase să nu alerg la căpătiul unor muribunzi cunoscuți; cu atît mai puțin, în cazul de față. Și-apoi, nu știu cum, totdeauna am fugit... de morți. Mai ales de cei a căror încetare din viață mi se părea absurdă, greu de acceptat; unii dintre ei, cu totul și cu totul subiectiv, dîndu-mi impresia că ar putea fi veșnici, nemuritori. Cum îl crezusem de exemplu pe Geo Bogza. Am mai scris. Repet amintirea zilei în care Bogza, rămas singur în ea, fără nici o priveghere; ...cînd, intrînd, văzusem de departe cosciugul cu palăria neagră, largă, a decedatului, așezată la căpății, între luminările aprinse; și cînd, văzînd-o acolo, o luasem la goană îndărăt, ieșind afară pe pîrtia de lumină pe care soarele înclinat o arunca în sfîntul lăcaș. O lășitate veche, desigur.

Mă uit la frază. Și-mi spun, fără pic de emoție, astăzi, că fraza i-ar fi plăcut, sigur, și lui Bogza; din partea căruia stilul primelor mele tinereti învățase cîte ceva. Deși, invers. El spunea, de pildă, "fii scurt, ca și cum totul s-ar petrece pe loc!" Pe cînd eu amînam mult timp predicatul, pînă ce cititorului i-ar fi crescut la maximum curiozitatea...

Totuși, prietenii mei, cîți mai am, să nu se aștepte să vin să-i încurajez, cînd vor fi gata să treacă pragul; să nu conteze pe mine. La fel cum nici eu nu contez pe ei.

*
* *

Afinități cu scrisul lui Mircea Eliade aveam mai demult, de cînd citisem întîia oară *Pe strada Mintuleasa*, turburătoarea nuvelă *La țigănci*.

La un seminar universitar, nu demult, unul dintre studenții criticii Nicolae Manolescu remarcase o anume asemănare de atmosferă, parcă, între proza lui M. Eliade și a autorului *Căderii în lume*. Manolescu a relatat acest lucru într-un editorial al revistei, care m-a surprins. Și cred că observația nu se referea la o coincidență. Anume că Mircea Eliade, în tineretea lui de legionar, ca a atîtor intelectuali români de dreapta, străbătuse pe jos drumul de la Ploiești la București, drept pedeapsă. Tot astfel cum mărșăluise pe jos și eroul romanului meu, Vătășescu, student legionar și el, din nordul Moldovei pînă la Turmu Severin; pentru vina de a fi adăpostit la el acasă, o evreică ziaristă, colegă cu el. Nu din pricina aceasta, deci. De altminteri, cînd scriam *Căderea în lume* nici nu auzisem de episodul din biografia lui Eliade. Pură întîmplare. Deși în natură nu există hazard.

Apropierea cred că privește tentația de a introduce cititorul în atmosfera străveche a Bucureștiului, strălucit protagonist fiind Mateiu Caragiale. Străzile mai întii. Casele bătrînești. Olfacția lor. Mirosul de năut armenesc prăjit. Sau de gutui. Sau de iasomie uscată împrăștiată pe sub albituri. De catran, cînd se ungeau primăvara dușumelele. De tei, de mușetel pus la soare. De covoare grele, neaerisite, pline de praf

și de purici. A busuioc, levănțică altele. Înserările cîzînd repede toamnă interioarele, la aprinsul lămpilor, făcînd să lucească tîngirile, obiectele de cupru icoanele argintate agățate de pereți...

În asfințitul zilelor, în nopțile siguratece, eroii luau drumul caselor și case români cuminți, cu neveste virtuose și copii mulți le numeau *de cheate* și pe care popa cu aghiazma cu tîmîierele lui le ocolea ca pe niș sucursale demoniace... *Capcana în ca nimerești La țigănci...*

Puține pagini din proza română reușesc să ne facă să pătrundem taina, în transcendentul celor trei pretese, ale celor trei rase oferindu-se nă mai sufletelor bînuite în noaptea vlahă din casa de pe strada a cărei denumire declinată purta, după filologia lui, ideea de mintuire ca pe numele un cimetru... *A Mintulesei*.

Rușinoasele case de pierzanie: avut și au în toate capitalele lumii, la cele asiatice pînă la cele din vest Europei, gradul sau caracterul lor specific potrivit civilizației și culturii respective. Lipsește o Enciclopedie onetă a obiceiurilor felurite practicate în instituția cea mai veche din lume, după cum se zice. De la femeia asiatică practicîndu-și rolul de roabă supu bărbatului, pînă la femeia europeană de anvergură făcînd să se schimbe prin intervențiile ei de alcov destinul comunităților, la fel cum Rebeca își salva neamul. Și în București, unde soarele căzu pe mîna cronicarilor și scriitorilor de forță, casele numite pudic *tolerantă* își jucară rolul lor de "mijloc de a te scăpa de ce te apasă": *le gra exécutaire*, de la *exutus*, nu departe *exitus*.

Două întîmplări culese din gușă unor boieri de vază născuți la finele secolului trecut, cînd la campania de zătruoașă din 1913 aveau 18-20 de ani, duși demult, le am trecut cu roșu coperta unui caiet de școală. Una, cînd unul din ei, după campania de la Turcaia, cu mizeriile ei, se dusesese la bordel, de puțini frecventat, datorită puținului ridicat. Profesioniștii păretriste, ca după un decese... Un mir dulceag de sulf, de pucioasă topită unde pleacă încăperea intimă. Pînă ce se demirise. Bucureștiul, după campania năfericită, se umpluse de rîie. A doua, pvestită de cel de al doilea martor petrecuse imediat după cel dintîi război mondial, dar într-o casă extrem de elegantă. Îmi spusese și strada. Nu năcontează. Deși, acolo, se petrecuse fapt literar. În holul de așteptare, există un *Catalog de impresii*, o noutate. el, persoana cu studii de drept la Paris citise pe una din pagini notația febră a unui client, evident de soi: *O căgarită frumoasă e o pierdere tragică. Hugo, Mizerabilii, Cosette*.

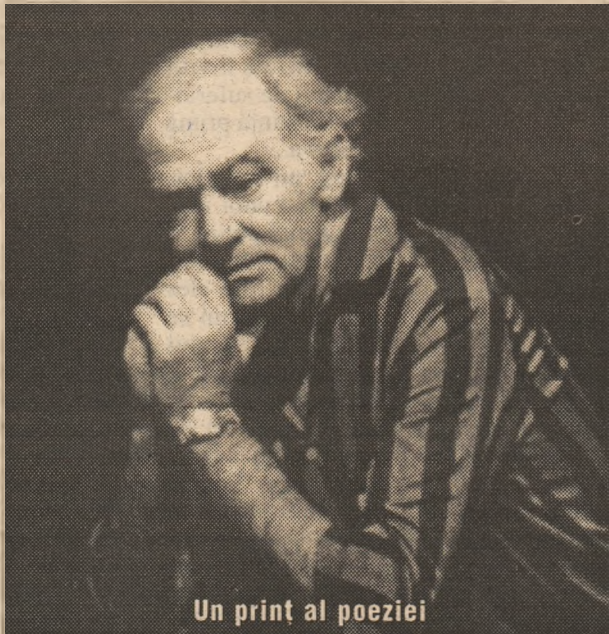
Între saloanele mondene de epocă casele de toleranță, de la un anumit nivel social în sus, nu există cine știe diferență. Dovadă istoria curtezane celebre, cu Balzac în primul rînd și unul din romanele sale importante spre sfîrșitul vieții, *Splendeurs et Misères des Courtisanes*. Baronul de Nucingen, bancherul îndopat cu afrodisiace, client asiduul la bordelurilor... Prețuita supranumită *Torpila*, după ca Balzac a scris romanul *La Torpille* și care se va îndrăgosti tînărul aristocrat Lucien de Rubempré din *Iluzii pierdute*.

Viciul, în literatura franceză, atge, estetic, sublimul. Ajunge să cite *Legăturile primejdioase*.

ȘOAPTELE LUI FIRS

PE 18 DECEMBRIE 2000 s-au împlinit șapte ani de când Gheorghe Cozorici nu mai este printre noi. În intervalul acestuia s-au pierdut pe cărările țării de dincolo prea mulți din marii noștri artiști. Cei care ne-au mai rămas par cumva înguri și stingheri. Un anumit soi de oierie din teatrul românesc este pe cale de dispariție și simțim prea puțin conștiința de asta. Trebuie să o recunoaștem, cu oarecare neașare pe lângă marile noastre valori, rănindu-le, oate, sensibilitățile. Și, odată, dispar! Tîrziile lamentațiile, lacrimile, pînă la smuls...

Încerc să refac, într-un firșit de decembrie anormal de cald (15°C!), chipul unui mare artist și al unei generații. L-am cunoscut pe Gheorghe Cozorici într-un octombrie sau noiembrie mohorât. Era 1993. Tîrgu-Mureș. Era sîmbătă, "promoția de aur" a teatrului românesc. Treizeci și șapte de ani de la absolvire. Două zile am respirat același aer cu George Constantin, Gheorghe Cozorici, Silviu Stănculescu, Sanda Toma, Mircea Albulescu... Lipseau pe scenă Amza Pellea, Silvia Popovici, Diana Patrichi... Mă uitam pe scenă la ei prezenți și refăceam, din memorie, curile goale. Trei cuvinte mi-au trecut prin minte: geniu, nebulă, modestie. Mi se pare că sub semnul lor s-a născut spiritul generației. Au plecat de la început în căutarea adevărului și a performanței. În luna iulie 1956, un grup de actori absolvenți, de tineri scenografi și regizori hotărâu plecarea de la Teatrul Național din Craiova. "Căruțul" era asistentul lor, regizorul Vlad Mugur. Echipa a fost următoarea: Gheorghe Cozorici, Victor Rebengiuc, Amza Pellea, Silvia Popovici, Sanda Toma, Constantin Răuțchi, Dumitru Ciocăneanu. I-au însoțit regizorii Radu Cioculescu și Dinu Cernescu și scenograful Ion Popescu-Udrisite. Vă imaginați un teatru cu toți aceștia la un loc?

Un print al poeziei

prietenii, de iubiri, de cei dragi dispăruți, de prezentul ciudat... A fost o întâlnire specială, cu tot felul de întâmplări. După-amiază, la masă, înaintea spectacolului festiv, am făcut cunoștință cu familia Cozorici, Gheorghe și Geta. Ne-am apropiat brusc, parcă ne cunoșteam de cînd lumea. Gheorghe Cozorici era foarte precipitat. Își pregătise *Scrisoarea a III-a* și ar fi dorit să o spună în întregime. Mai avea, oare, forța necesară? Era o întrebare la care numai el putea răspunde. L-am privit și am observat că aștepta și de la mine o părere. "Spectatorii vor fi și ei zăpăciți de această întâlnire. Vor fi copleșiți de prezența tuturor pe scenă, împreună, în fața lor. Că veți interpreta un fragment sau întregul poem, nu va avea o importanță atît de mare pe cît credeți. În aceste condiții, de la primele vibrații ale vocii dumneavoastră, în mintea fiecăruia se va ivi propria versiune afectivă, mai lungă sau mai scurtă, mai veche sau mai nouă. Chipul și glasul de astăseară vor trezi imaginea păstrată de fiecare, vor fi clopoțelul ce va scoate la iveală o comoară păstrată cu sfințenie". Gheorghe Cozorici a suris și m-a îmbrățișat. Nu mult după întâlnirea de la Tîrgu Mureș a murit. L-am ascultat, așadar, spunînd *Scrisoarea a III-a* pentru ultima oară. Avea o asemenea emoție, ca la prima întâlnire cu acest text. Se lupta cu el descoperind parcă alte și alte sensuri.

Au trecut șapte ani. L-am regăsit pe Gheorghe Cozorici în poveștile celor care l-au iubit, în privirile lor triste. L-am întâlnit în cartea Victoriei Alta Dobre, *Promoția de aur* (din care mi-am permis să reproduc fotografiile din această pagină) și, mai recent, în conversația Floricăi Ichim cu Vlad Mugur. L-am regăsit pe el, un mare actor, și

spiritul extraordinar al marilor figuri, al unei generații. Zile întregi mi-am imaginat Craiova în intervalul '56-'58. Casa pe trei niveluri unde conviețuiau, atmosfera repetițiilor și serilor de la restaurantul *Minerva*, incendiul ce a vrut să ardă teatrul și curajul lui Ghiță Cozorici de a se cățăra unde nici pompierii nu îndrăzneau pentru a-și salva templul. Templul de aur. Aici a fost Hamlet la douăzeci și patru de ani. Cei care l-au văzut spun că era atins de geniu. Plecarea de la Craiova a însemnat o schimbare radicală.

Gheorghe Cozorici a lucrat enorm. Selecția rolurilor pe care a făcut-o pentru cartea colegei sale, Victoria Dobre, m-a surprins la prima vedere: sînt trecute cinci roluri de la Teatrul Național din Craiova și nouă de la Teatrul Național din București. O astfel de listă nu aduce în discuție modestia. Și nu cred că despre asta e vorba. Trecerea în revistă a propriei vieți artistice, rememorarea fiecărui rol în parte, a atmosferei repetițiilor, a luptei cu textul și cu personajul, seriile reprezentațiilor, vibrațiile aplauzelor, drumul spre teatru, ora petrecută în cabină înaintea spectacolului, victoriile și insuccesele, bucuria, emoțiile, teama, dezamăgirea, toate acestea și multe altele sînt purtate în sufletul artiștilor, în mintea lor, în ridurile lor, în surisul lor. Toate acestea și multe altele înseamnă confesiunile actorilor, înseamnă responsabilitate, lupta cu perfecțiunea, transformarea unui străin în propriul eu, un eu care trebuie să susțină, la fel de credibil, mereu altă și

Gheorghe Cozorici în piesa „Domnul Glenbay“

solemn și cald. E o mare familie unită în jurul valorii teatrului. Sînt foarte tușată de comportamentul lor. Toate discuțiile sînt în jurul lui Ghiță și a teatrului. Toate. În general astăzi oamenii de teatru își risipesc energiile în tot felul de fapte mărunte, de palavrageli lungi și ineficiente, de discuții interminabile în aerul de nerespirat al circumștilor sau al spațiilor de regroupare. Dar nu despre teatru se vorbește, despre ce se întîmplă în mintea artiștilor, despre ce se joacă la Craiova sau în lume, ce s-a mai scris, care sînt curente. Se macină aceleași bîrfe (fără sare și piper), aceleași invidii, sînt trasi și cei mai altfel în aceeași mocirlă, în derizoriu, în minor. Anvergura lipsește astăzi și de pe scenă și de la petreceri. Și împreună cu ea, atîtea altele. Comemorarea lui Gheorghe Cozorici m-a marcat prin prezența atît de sinceră și totală a celor invitați. Au trăit o viață împreună și dincolo de orgolii, invidii, iubiri, trădări, s-au respectat.

M-am întors acasă cu toți pe care îi iubesc în sufletul meu. Vii și morți, dar atît de aproape. Am ascultat CD-ul cu Gheorghe Cozorici. Un gest remarcabil făcut de Mihai Niculescu împreună cu cei de la Radio - Dragoș Șeuleanu, Sebastian Sârca, Doina Papp, Vasile Manta și George Marcu. Vocea tulburătoare a lui Cozorici răsună și se furișează în cotloanele casei mele. *Inscripție pe ușa unui atelier de artist, Sonetul 49* ale lui Vasile Voiculescu...

Le spuneam și eu în studenție... le va asculta și fiul meu... Mă gîndesc că acest timbru fantastic i-a sedus într-atîta pe foarte mulți dintre regizori, încît nu s-au mai simțit datori să-i construiască personalitatea lui Cozorici și l-au distribuit, mulți, folosindu-se de vocea lui ca de ceva sigur, uitînd de enormele lui posibilități, de deschiderea lui, de vulnerabilitatea, de dăruirea și solitudinea lui. Și iar îmi vine în cap propria selecție făcută de artist după o viață petrecută în teatru. *Pe lângă plopii fără soț*. Cred că a fost un bărbat foarte tandru. Șoaptele lui sînt ocerotitoare. Ca acelea pe care le spune Firs pe tot parcursul *Livezii de vișini*. Firs are grija de o lume. Și îi rămîne fidelă pînă la capăt. Ca și Cozorici teatrului. Este mai mult decît o coincidență că ultimul său rol a fost Firs, la Teatrul Național din București, în regia lui Andrei Șerban. Firs-Cozorici va păzi mereu teatrul. Oriunde ar fi. În rest, totul e tăcere.

Marina Constantinescu

Alături de Constantin Răuțchi în piesa „Unchiul Vania“

altă personalitate, înlăturînd-o pe a ta. De ce și-a notat Gheorghe Cozorici doar aceste personaje, atît de puține fața de numărul celor interpretate? Ce poveste are fiecare rol așternut pe această listă și, mai ales, ce semnificație poartă? Această selecție mi se pare și un examen al conștiinței artistice, o ierarhie valorică extrem de prețioasă pentru că poartă semnătura celui mai profund critic al actorului Gheorghe Cozorici: Gheorghe Cozorici.

Pe 16 decembrie, buna lui soție, care îl iubește mai presus de aura lui, de calități și de defecte, i-a invitat la praznicul de șapte ani pe colegii și prietenii lui Cozorici. I-am privit, i-am ascultat. Fiecare îl poartă altfel pe Ghiță. Nobletea și discreția lui, forța extraordinară de pe scenă sînt lucruri trăite de cei de față. Mulți au traversat cu el o viață. Cu bune și rele, cu dureri. Prezența lui Cozorici a lăsat o amprentă, artistică și umană, pe destinul lor. Și felul în care-i cîntesc memoria în acest decembrie 2000 e mai altfel. Și

Gheorghe Cozorici în piesa „Săptămîna patimilor“

DESTINUL „STRUMATIC“

AM VĂZUT, în decembrie, în avanpremieră, într-una din splendidele săli de cinema de la Mall, două filme documentare – două episoade de televiziune, fiecare a câte 45 de minute, compunând, împreună, mini-serialul *Struma*, care va fi difuzat, în acest an, la postul Antena 1. În seceta descumpănitoare a cinematografiei românești, o asemenea avanpremieră a căpătat, pe bună dreptate, proporțiile unui eveniment. Dacă, în ultimii ani, absența filmului de ficțiune a fost, oarecum, explicabilă și scuizabilă (dificultatea producției, costurile astronomice, lipsa fondurilor), letargia filmului documentar nu are nici o scuza. După '89, după atîția ani de falsificare a adevărului istoric (și) cu ajutorul instrumentului de propagandă numit cinema, ar fi fost de așteptat o veritabilă invazie de “documentare istorice” (gen niciodată demodat); lipsa de interes și de seriozitate a cineaștilor noștri privind recuperarea adevărului istoric a depășit orice imaginație. Dar, să trecem.

Ce înseamnă “Struma”? Numele unui vas scufundat în 1942, cu 769 de evrei români la bord. Primul episod pune în pagină contextul istoric; comentariul citează, inspirat, din Paul Celan (“Fuga macabră”): “Moartea e-un meșter german, albaștri i-s ochii”... Și contextul autohton, o Românie în care se pun bazele legislației rasiale (epoca “să facem o țară ca soarele sfînt de pe cer”)... Faptele: la 12 decembrie 1941, din portul Constanța a plecat spre Palestina vasul Struma (sub pavilion panamez). După patru zile, vasul a ancorat în Bosfor. Pasagerii nu sînt lăsați să coboare. Nu au vize. Nici pentru Turcia, dar nici pentru Palestina. Drept care Marea Britanie interzice și debarcarea (teoretică) în Palestina (aflată, din 1922, sub mandatul său, încredințat de Societatea Națiunilor). În plus, pasagerii Strumei aparțin unei țări cu care Marea Britanie era în război. Drept care, sintetizează comentariul, “intere-

Struma; scenariul: Stelian Tănase; regia: Radu Gabrea; producție Antena 1 și Intact Advertising

CRONICA PLASTICĂ

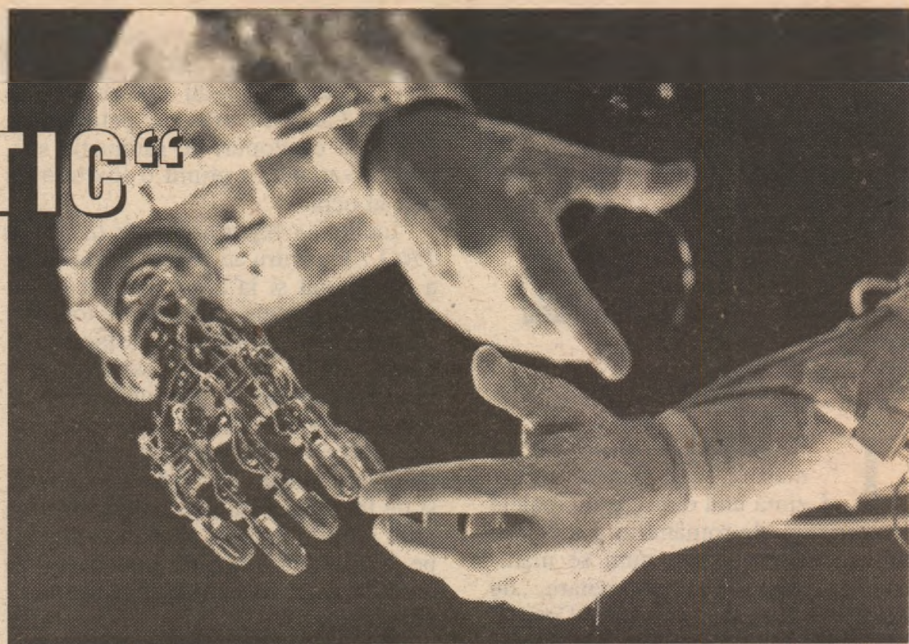
de Pavel Șuşară

N.B. Din acest text a fost publicat un fragment într-unul din numerele mai vechi ale României literare. Cum acel fragment a stîmuit atunci numeroase reacții, reiau acum textul în integralitatea lui, măcar și numai pentru a oferi pomenitelor reacții, fie și tardiv, o justificare mai consistentă. (P.Ș)

DUPĂ propriile-i marturisiri¹, Camil Ressu provine dintr-o familie macedoneană, originară din regiunea Epirului, care se refugiază la Iași curînd după 1800, din pricina persecuțiilor la care sînt supuși macedoromânii de către stăpînirea otomană. Bunicul pictorului, Alexis, a purtat, pînă la venirea în țară, numele Rhesus, cu o evidentă rezonanță tracă, dar care, după sosirea la Iași, suportă succesive modificări grafice și fonetice ajungînd, în final, Ressu, după ce într-o fază intermediară luase și forma Resus. Constantin Ressu, fiul cel mai mare al lui Alexis și tatăl lui

sele politice majore calcă în picioare interesele individuale ale oamenilor care vor să se salveze”... Vasul intră în carantină și e blocat în port. Negocierile sterile dintre Ankara, Londra și Ierusalim prelungește staționarea Strumei în Bosfor, vreme de nouă săptămîni. În seara de 23 februarie, autoritățile turcești dau ordin ca vasul (care avea motorul stricat) să fie remorcat înapoi în Marea Neagră. În dimineața zilei următoare, o explozie pulverizează vasul. Există un unic supraviețuitor.

În jurul acestui “sîmbure narativ” (care, zice-se, l-ar interesa, în perspectivă, și pe Spielberg!), filmul aglutinează “materie”, menită să reconstituie și să limpezească o realitate halucinantă. Pasagerii Strumei își cumpăraseră biletele cu bani grei, și așteptaseră mai mult de un an achiziționarea vasului și obținerea aprobărilor de plecare. “Setea de cîștig a unora s-a împletit cu disperarea altora”. Vasul Struma era o vecitură, într-o stare deplorabilă, un fel de barjă supraetajată, plină de cuburi de lemn pentru corpurile omenesti, ca un fagure mortuar, încărcat de patru ori mai mult decît capacitatea lui maximă! Emigranții au călătorit cu trenul de la București la Constanța, acolo au fost vămuiți în Gara maritimă; fiecare avea dreptul la maximum 8 kilograme, incluzînd mîncarea. Listele de vamă sînt cutremurătoare, în răceala lor: “pantalonași lină copil: 3, rochiță: 1, cearceaf: 1”... În acel sicriu plutitor, fără lumină, fără căldură (și era “cea mai grea iarnă din ultimii 50 de ani”), peste șapte sute de oameni au stat blocați, nouă săptămîni. “Nu puteam merge înainte, nu puteam merge înapoi”, zice unicul supraviețuitor, definind, perfect, esența “situației tragice”. În timpul cît a stat ancorat lîngă malul Istanbulului, ca un cimitir plutitor, de pe vas s-au salvat (evacuat) doar nouă persoane (cîțiva care aveau vize, cîțiva care aveau mari relații și o femeie care urma să nască). În familia vapoarelor scufundate, cită deosebire între falnicul Titanic, destinat succesului și scufundat rapid, într-o spectaculoasă catastrofă, și jalnica Struma, epava predestinată morții, după o agonie lentă, imaginată, parcă, de un scenarist nebun sau sadic.

Dacă nu excelează prin originalitate, autorii filmului excelează prin tenacitate și disponibilitate. Disponibilitatea de a ataca un asemenea subiect, cu un suport documentar nebulos și fragil. Tenacitatea de a cerceta (arhive, documente, martori – autorul scenariului, Stelian Tănase, a parcurs, printre altele, mii de pagini, la Muzeul Holocaustului) și de a încerca reconstituirea întregului pornind de la cîteva oscioare. Ca o compensație regizorală a materialului documentar redus, Radu Gabrea a imaginat inserții de “documentare” în documentarul clasic, momente în care istoria, pînă atunci redusă la informația rece, începe să palpitate cu inima ficțiunii: umbrele trecutului mort intră în cadru, cu fețele lor, cu mersul lor, cu hainele lor, cu bagajele lor, ca niște personaje în căutarea unui Sens... Aici descoperi și frumusețea filmului – căruia, în altă ordine de idei, de pildă în ordinea construcției, i se pot reproșa destule (formula în două episoade nu e dintre cele mai eficiente, multe lucruri se repetă, declarațiile martorilor colaterali și ale istoricilor invitați lasă, uneori, impresia de lipsă de relief și de plasticitate, un aer de ternă prolixitate planează asupra unor porțiuni). Dar, dincolo de toate, *Struma* fascinează prin formidabila substanță (umană, ficționară, filosofică) a poveștii.

După ce aparatul glisează peste sutele de nume săpate în piatră ale celor morți pe Struma, îl vedem pe unicul supraviețuitor – pe atunci un băiețandru brunet, surizător, cu ochi vii, acum un bătrîn și distins om de afaceri

britanic – rostind, cu o tristețe blind de amurg: “Nu-mi pot explica de ce am fost eu cel salvat. Toată viața m-a întrebat: de ce eu?”...

După atîta vreme, Struma continuă să-și apere misterul. Încă nu se știe, cu certitudine, cine a scufundat vasul. Variantele care au circulat au fost: nemțul britanicii, sovieticii, românii și chiar evreii! (pentru a atrage atenția asupra situației lor). Dincolo de toate variațiile, mai mult sau mai puțin fanteziste, poate nici nu mai are vreo importanță cum s-a scufundat vasul. Povestea Strumei, povestea unor oameni ca fug de moarte ca să cadă și mai neajtorăți în brațele ei, poate fi citită ca poveste despre destin. Destinul pe care de dezlănțuit pe atît de indiferent. totuși, destinul, oricît de hidos, poate perceput *altfel*. Iată ce-i scrie familiilor de pe acel vas pestilential, un tinăr violonist: “Sanătatea mea e perfectă, mîrșalul de asemenea și, în general, situația e mulțumitoare... Am la mine vîntoasă... Învăț limbi străine...”. În ultima instanță, s-ar putea spune că destinul nu e decît o chestiune de percepție fiecăruia, o combinație proprie de serotonină și autosugestie.

Dintre toate cele rostite odinioară reamintite în film, două replici, reale, îți străpung sufletul: o mamă care spune fetei: “Să mergem la cîrșe, piață, că poate nu mai apucăm a data!”, și o fată care îi spune mamei: “De ce m-ai născut?”

Una peste alta, secolul care tocmai s-a încheiat a lăsat mult de dorit...

Eugenia Voicu

Camil Ressu, la o nouă privire

Camil, boem cu aspirații artistice în tinerețe – o vreme bate ținuturile Moldovei cu trupe de actori ambulanti, jucînd el însuși pentru a se întreține –, face studii juridice la Bruxelles, se învîrte în cerul lui Eminescu la sărbătorirea lui Ștefan cel Mare de la Putna² și evadează în pictură atunci cînd măruntășurile avocatului îl plictisesc. Fără îndoială că natura artistică a lui Camil, care se naște la Galați în 1880, identificată la timp și cultivată cu instrumente adecvate, este cristalizarea acestei chemări surde și neîmplinite a tatălui său. Remarcat ca un bun desenator încă din liceu, el se va înscrie mai tîrziu, în 1897, la Școala de

Belle Arte și va lucra în atelierul lui G.D. Mirea, pictor academist bine cunoscut și prețuit în consecință. Dar pînă să ajungă la Mirea, care se ocupa cu elevii mai mari de la pictură, tînărul Ressu, aflat acum doar în faza incipientă care presupunea studiul desenului, lucra efectiv cu fostul consul al României la Odessa – și, prin urmare, acreditat în pictura de marine –, Eugen Voinescu. După doar doi ani, plictisit dar și în dificultate financiară, tînărul student părăsește Bucureștiul și pleacă la Iași unde, între timp, i se mutase și familia, mai exact mama și surorile, din pricina strîmtorării materiale survenite după

moartea lui Constantin Ressu. Dacă București școala era formalizată excepțional, Iași lucrurile sînt de-a dreptul dramatice. Din punct de vedere artistic, capitolul Moldovei este aproape un deșert. Un deșert recare Teodor Costin, specialist în ficțiune de harbuji, și Stahi, profilat pe cozonaci și ouă roșii, puteau fi zăriți prin cîteva vitrină, iar la școală profesorul Barbu sarea pretindea picturii cît mai multă rațiune. Nemulțumit profund de acest peisaj artistico-academic, Ressu transferă la atelierul de sculptură al profesorului Gh. Popovici. Întoarcerea lui Octav Băncilă de la München mai viorează puțin atmosfera și reînnoiește cu subiectele sale sociologizante și mîntuiește, nostalgiciile socialiste ale lui V. Morțun, trecut acum la liberali.

(Va urma)

Excese

LA ȘCOALĂ se învață că măsura, cumpătarea reprezintă una dintre principalele caracteristici ale românului. La emisiunile de știri am aflat cum se manifestă, concret, această cumpătare, „de tinerețe pîn' la bătrînețe”. Deși îți pînă înima cînd se plîng de sărăcie și cine-și mai poate permite să cumpere medicamente, numai bolnav/ în spital (a n-ajungi etc.), românii înghit atîta specific național învelit în foi de varză sau îmbuteliat în sticle de 1 litru, încît încep anul prin ambulante și spitale de urgență. După ce își revin din mahmureală se pot apuca din nou de greve, proteste și de trimis ambalaje și pachete pe la concursuri. Surplusul de uraj și de combativitate s-a manifestat

(și) anul acesta prin aruncarea petardelor și a pocnitorilor, astfel încît nici oftalmologii n-au stat cu mîinile în sîn. Cine n-a tras cu petarde s-a împușcat cu dopuri de șampanie sau, pentru variație, a primit o lovitură de bici în ochi.

Înclinația reporterilor de la *Știrile PRO TV* pentru accidente și violuri s-a manifestat și la acest început de an prin interesantele vești despre tot felul de tamponări pe șosea și violarea unei bătrîne de 77 de ani (3 ianuarie). La buletinul meteo a fost un exces de prezentatoare (5 deodată) care confundau prezentarea vremii cu o emisiune de divertisment: s-au fîfîit atît de mult și de fără haz prin fața hărții (devenită total inutilă) încît îți venea să-i regreți pe sobrii reprezentanți ai INMH-ului de odinioară, care știau măcar despre ce vorbesc.

Tot din exces - ludic, pesemne - emisiunea de revelion a *PRO TV*-ului s-a numit *Reveliunea*. Lăsînd la o parte mania cam puerilă și obositoare de a tot crea „cuvinte-valiză”, presupun că punerea laolaltă a lui *Revelion* cu *Rebeliune* a mizat pe vîrsta fragedă a participanților la evenimentul televizat. Altfel, cum să-ți explici și cum să numești aluzia: gafă, prostie, insensibilitate sau pur și simplu crasă ignoranță istorică? (*I.P.*)

① întrerupere cu bun simț

TOATĂ săptămîna Rafael, care ghicea cu mare acribie viitorul, ne repeta o viziune a sa, "vom avea o vizită importantă". Asta m-a făcut să renunț la lucrul meu la minister și să rămîn acasă. Voiam cu tot dinadinsul să văd, dacă Rafael avea dreptate. "Nu e de bine", cobea proorocul nostru, "că mai vin și alții după cel dintîi. Un mare pericol ne pâste." Turmentați de siguranța lui, la mulți ne era frică. În a cincea zi, cineva bătu sălbatec la poartă. Deschise Rafael. Intră un cunoscut de al nostru, dușmanul neostenit, tingoa-re lumii, întîistătorul cioclilor. Deși nu era nevoie, vizitatorul se prezentă: "Eu sînt sponsorul activității voastre, anunță-mă ca generalul Epaminonda Opuț, zis Vraiște. Am fost informat că aveți aici o întîlnire crucială care va hotărî despre soarta voastră. Vreau să vă dau o mîna de ajutor." Rafael mormăi încurcat: "O întîlnire? Da. Dar nu sînteți pe lista de participanți." - "*Tiens, tiens!* Credința se ascunde după ziduri, prin păpușoale sau în peșteri." Îl apucă pe dl. Nelu, care-i sta în cale, de butonul al doilea al vestei sale curate și răcni: "Ascultă, picuile! Eu execut ordinele primite. Voi rămîne aici și voi participa astfel la campania cetățenească împotriva unui avion mai sigur și mai curat". Speriați de glasul intrusului, cei mai mulți îngeri mari și mici zburară prin fereastră afară. Rafael simți că pierde partida. Se bătu cu mîna pe frunte și grăi: "Am o idee." Politicos, deschise ușa unei săli de clasă în care niște copii bolînzi fremătau în așteptare: "Vorbiți aici, excelență. Grăbiți-vă, mai sînt și alții la rînd!" Școlarii deșteptați se repeziră și-l înconjurară tipînd pe militar. Dl. Epaminonda lăsă să picure un foarte discret dispreț față de limba folosită. Observaram încet, cum capul său de-obște pătrat se rotunji și căpătă o formă umană. "Ascultați, copii, sfaturile unui vete-

ran! Pastrați curățenia în avioane, controlați siguranța la decolare și cînd aterizați. Va voi povesti o mica aventură de-a mea ca să țineți minte inițiativa noastră: avion sigur și curat. Mă întorceam de la Geneva la București, la slujba mea de pazitor al scumpei patrii. Fericit să zbor pe aripi românești, am luat loc într-un fotoliu al companiei TX. Mă suii pe treptele de pe care voiam să mai salut odată piscul Mont Blanc, m-am lovit de pieptul unei demoasele à titre prolongé. Era o stewardesă pe care o cunoșteam de un sfert de veac: >Marilena, mamă, aveți ziare românești? Nu mai știu nimic de ce se întîmplă în lume de cîteva săptămîni.< Îmi răspunse dulce: >Cum să nu! Vin eu. Vă servim. Imediat.< Mă așez unde se potrivea numărul și aștept. Trece altă domnișoară - poate sora celei dintîi: >Aveți vreo gazeta românească?< - >Desigur. Așteptați să decolăm.< Decolăm. De obicei, urcînd spre cer, iau un ziar, îl deschid la mijloc și mă țin de el ca să-mi treacă angoasa. Depășim norii buluciți peste Alpi. Trece un bărbat în uniformă. E cineva din personal: >Domnule, vreun ziar din țară nu aveți?> Interogatul, un mustacios durduliu și hazos, mă asigură: >Chiar acum zbor să vi-l aduc.< Asta de trei ori. Peste cîteva minute privesc perdeaua după care a dispărut. Mă uit și pe fereastră, nu-i. Unde a zburat? Adorm. Vine Marilena și-mi surîde cu noua ei dantură. O privesc plin de satisfacție: >L-ai adus?< Răspunsul ei e rece: >Puneți-vă centura.< Nu mai vorbesc cu nimeni pînă la aterizare. Ieșind, cineva îmbrăcat ca un admiral englez - cred că era însuși pilotul șef - mă oprește: >Dumneavoastră sînteți pasagerul care dorea un ziar?< - >Eu.< Îmi mai zise: >Bătos mai ești, meștere!<, și dispăru în noapte." ■

- 3.01.1967 - a murit *Alfred Margul Sperber* (n. 1898)
4.01.1877 - s-a născut *Sextil Pușcariu* (m. 1948)
4.01.1931 - s-a născut *Nora Iuga*
4.01.1934 - s-a născut *Jiva Popovici* (m. 1991)
4.01.1942 - s-a născut *Ovidiu Hotinceanu* (m. 1973)
4.01.1954 - a murit *Elena Farago* (n. 1878)
4.01.1977 - a murit *Horváth István* (n. 1909)
5.01.1878 - s-a născut *Emil Gîrleanu* (m. 1914)
5.01.1909 - s-a născut *Bazil Gruia* (m. 1995)
5.01.1923 - a murit *Adam Müller-Guttenbrunn* (n. 1852)
5.01.1949 - s-a născut *Leo Butnaru*
5.01.1972 - a murit *George Dan* (n. 1916)
5.01.1978 - a murit *D. Ciurezu* (n. 1897)
5.01.1981 - a murit *Laura Mihail-Dragomirescu* (n. 1893)
5.01.1985 - a murit *Alexandru Vițianu* (n. 1891)
5.01.1992 - a murit *Tamara Gane* (n. 1909)
5.01.1993 - a murit *Efim Junghietu* (n. 1939)

CALENDAR

- 1.01.1868 - s-a născut *I.A.I.Brătescu-Voinesti* (m. 1946)
1.01.1868 - s-a născut *George Murnu* (n. 1957)
1.01.1897 - s-a născut *Vasile Băncilă* (n. 1979)
1.01.1907 - s-a născut *Constantin Țintăneru* (m. 1975)
1.01.1917 - s-a născut *Vera Hudici* (m. 1999)
1.01.1923 - s-a născut *Mihail Crama* (n. 1994)
1.01.1928 - a murit *Valeriu Braniște* (n. 1869)
1.01.1928 - s-a născut *Teodor Păcă* (m. 1978)
1.01.1939 - s-a născut *Emil Brumaru*
1.01.1944 - s-a născut *Mircea Muthu*
1.01.1948 - s-a născut *Dumitru M.Ion*
1.01.1949 - s-a născut *Radu Țuculescu*
1.01.1950 - s-a născut *Ion Ioachim*
2.01.1891 - s-a născut *Aron Cotruș* (m. 1961)
2.01.1914 - s-a născut *Petre Paulescu*
2.01.1920 - s-a născut *Francisc Păcura* (m. 1998)
2.01.1933 - s-a născut *Ion Baieșu* (m. 1992)
3.01.1894 - s-a născut *Sarina Cassvan* (n. 1978)

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie 2001

William M. Johnston
Spiritul Vienei
O istorie intelectuală
și socială 1848 - 1939

Daniel Dăianu
**Încotro se îndreaptă
țările postcomuniste?**
Curențe economice în pragul secolului

Gilles Ferréol (coordonator)
Adolescenții și toxicomania

În pregătire:

Michael Devitt, Kim Sterelny
Jean-Paul Sartre

Limba și realitate. O introducere în filosofia limbajului
Carnete dintr-un război anapoda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Ișișoara, Tel.: 092/548785
e-mail: polirom@mail.dntis.ro

A fost odată ca niciodată

(Urmare din pag. 1)

Crăciunul dura trei zile. Sărbătoarea a fost scurtată și aproape eliminată mai firziu, în timpul comunismului. Slujbele religioase țineau și ele seama de această durată a Sărbătorii, chiar dacă, de Crăciun, nu sînt tot atît de minunate ca de Paște. Colindele nu răsuna, ca azi, de pe toate posturile de radio și televiziune (care nici nu apăruse în viața noastră), iar gramofonele erau atît de dificil manevrabile (despre plăci, cum erau numite discurile, țin minte doar că erau groase și grele ca niște lespezi), încît, cu excepția momentelor cînd soseau colindătorii - și acestea, fixe, în seara de Ajun, nu cu atîtea zile înainte ori după, ca astăzi, cînd Crăciunul și Anul Nou se amestecă - nu era muzică deloc la pom și la masă. Melodia obișnuită era clinchetul paharelor și tacîmurilor în furturi, murmurul vocilor (Doamne, oare de ce se vorbește astăzi atît de tare în astfel de ocazii, ca și cum am fi surzi cu toții, efect poate al zgomotului caracteristic civilizației noastre de la finele mileniului?), urările, rîsetele ușoare (o, nu hohotele deșantate de azi), ca și glumele care le dăduseră naștere. Și, să nu uit un lucru esențial: Sărbătorile aveau loc în familie. Crăciunul, ca și Paștele. Nu cu prieteni, nu în localuri publice, plătite. Copiii nu petreceau Crăciunul cu alți copii, ci cu părinții și bunicii lor. Nu simteam nevoia să plecăm de acasă. Sărbătoarea ne reunea și ne dădea sentimentul solidarității de sînge. Nu era o petrecere, era, cum o arată cuvîntul, o Sărbătoare. O spun fără regret. Lumea nu stă pe loc. E normal ca azi să nu semene cu ieri. Nu sînt ceea ce se cheamă un nostalgic, ca Alecu Russo. Dar cred, ca fetița din romanul lui Bellow, că trecutul ne aparține, ca și prezentul, și, dacă sîntem ce sîntem, o datorăm cunoașterii lui. Să ne amintim, deci. Sperînd că urmașii noștri își vor aminti și ei. ■

CARTEA
STRĂINĂ

prezentată de
*Andreea
Deciu*

Parabola micului prinț

DE LA APARIȚIA în limba română a *Micului prinț* aștept ocazia să scriu despre această carte, ocazie pierdută acum doi ani, când faimoasa poveste a lui Antoine de Saint-Exupéry a fost publicată de Rao în traducerea lui Benedict Corlaci. Prilejul mi se ivește pe neașteptate acum, odată cu lansarea pe piața culturală americană de către Har-

Antoine de Saint-Exupéry — *The Little Prince*, Harcourt, Inc. New York, 2000, 86 pag.

court a unei noi traduceri a cărții, semnată de Richard Howard. Comparând variantele existente, atât cea românească de la Rao, cât și cea a lui Howard, precedată de cea a lui Katherine Woods, am descoperit câteva diferențe importante, dar mai presus de orice textul în sine m-a recucerit și m-a obligat să mă întreb în ce anume constă farmecul său, un farmec invulnerabil la trecerea timpului, la context istoric sau social, la sensibilități lingvistice. Măndoiesc uneori că în zilele noastre copiii mai citesc cu plăcere basmele tradiționale, că visează la zâne și se tem de balauri, că mai cred în miracole (altele decât cele științifico-tehnice), în împlinirea oricărei dorințe, prinți salvatori și animale cu vîntătoare. Succesul uluitor al romanelor din seria Harry Potter nu demonstrează decât aparent contrariul, căci puștii cu o-

chelari trăiește, într-adevăr, cu capul în nori, dar cu picioarele e pe pămînt, alături de o mătușă haină și un verișor nesuferit, de ale căror răutăți nu-l poate scuti nici un întreg alai de vrăjitori. Spre deosebire de Rowling, o prozatoare excepțională, cu un talent uriaș de povestitor, Antoine de Saint-Exupéry scrie o filozofie a vieții și a copilăriei, articulată din cele mai simple dar deopotrivă importante dileme omenești:

Micul prinț este o poveste cuceritoare mai întii de toate prin impecabila ei simplitate, printr-un fel de minimalism narativ: foarte puține personaje, nici unul purtînd un nume, un univers recreat în liniile sale cele mai generale - un munte sau o vale, Pămîntul sau o planetă solitară neștiută și nenumită - și o mică faptură, nici copil în sensul propriu, dar nici adult, hălăduind prin cosmos în căutare de prieteni, de afecțiune, de protecție.

Antoine de Saint-Exupéry apelează la un gen aparte de fantastic, lipsit de grandoare și aproape trist, pe măsura desenelor autorului, toate înfățișînd siluete subțirite, pierdute undeva într-o lume parcă prea mare, în care nu există minuni ci doar învățăminte. Povestea stă sub semnul singurătății și al incomunicabilității, teme mai greu de imaginat în universul copilăriei, dar și al aflării prietenului potrivit, al confirmării temeiniciei unei legături. Nu știu cum reacționează un copil la lectura cărții, dar personajul micului prinț are ceva nespuse de trist, în felul său de a se ivi pe neașteptate în calea povestitorului, cerîndu-i imperios să-i deseneze o oiță. Micul prinț e singur și descumpănit, îi plac apusurile de soare, baobabii și trandafirii, și deși călătorește în lumea întreagă, cunoscînd un rege, un om de afaceri, un vanitos, un bețiv, un lampagiș și un cărturar, învățînd cîte ceva de la fiecare, taina iubirii o descoperă pe cont propriu, nu atât în întîlniri,

cît în despărțiri. O vulpe înțeleaptă îi arată că apropierea de o faptură presupune un mic miracol al *îmblînzirii*, în urma căruia nici prințul, nici faptura de care s-a apropiat nu mai sînt aceiași. A îmblînzii pe cineva înseamnă a-l desprinde de mulțimea anonimă a celor care îi seamănă și a-i recunoaște, a-i descoperi unicitatea, afirmîndu-ți în același timp propria unicitate. Dezamăgit inițial să descopere că floarea sa iubită e un simplu trandafir ca oricare altul, micul prinț înțelege cu timpul că floarea sa e neasemuită nu pentru că ar fi mai frumoasă decît altele, ci pentru că este a lui. Tocmai pentru că este a lui, floarea are nevoie de el, de îngrijirea lui, după cum și micului prinț ea i-a devenit indispensabilă. Îmblînzind, *te îmblînzești* totodată, devii prin urmare vulnerabil, pasibil de suferință, de pierderi și despărțiri.

Mă gîndesc la muntele de literatură de dragoste pe care a dat-o tradiția occidentală, la felul în care Shakespeare, Dante, Tolstoi sau poezii trubaduri au creat un cod al iubirii apelînd deseori la definiții negative, la elementul tragic al iubirii, la iraționalul îndrăgostirii. În *Micul prinț* regăsim această viziune, generalizată de la erotic la afecțiunea dintre două fapțuri, denumită convențional "prietenie", sensul termenului fiind cel grav, cu profunde implicații morale așa cum au fost discutate ele de Aristotel. Învățîndu-l pe micul prinț cum să o "îmblînzească", vulpea îi atrage atenția asupra importanței riturilor, a acelor obiceiuri mărunte sau importante - revelarea într-o zi sau un loc anume, mici superstiții sau tabieturi - care armonizează două ființe, aducînd la unison ritmurile universurilor lor interioare, fuzionîndu-le astfel într-unul singur.

Morala poveștii, dacă o înțeleg eu bine, e tulburătoare mai ales deoarece ea e adresată explicit co-

"UNEORI prostia, uneori puterea spiritului se încapățânează împotriva faptului" (II, 795). Și spiritul și prostia neagă evidența. Prostia din... prostie, spiritul pentru că înlocuiește lucrul cu ideea pe care și-o face despre el.

Nu știu dacă potolească sau amplifică, comentînd astfel, micul scandal pe care mizează Valéry. Sunt sau nu sunt înțelept? "Înțelepciunea este cunoașterea care moderează totul" (II, 794). Ce părere are despre un asemenea înțelept trădează Valéry numaidecât: "Ea (înțelepciunea, L.C.) aparține unui anumit tip de oameni, a căror față e remarcabilă prin simetrie și prin obrajii netezi". Mă uit în oglindă. Mă liniștesc.

Și totuși, ce voia să spună despre spirit? Că o face pe deșteptul. Numai uneori, restrîng și simt cum obrajii mi se netezesc.

*
* *

"Prostia proprie, prostia celorlalți trebuie considerată ca fiind factorul pozitiv și sigur în afacerile și combinațiile vieții: proiecte, previziuni, dramaturgie socială, familială, etc..." (II, 868). În privința asta nu stau bine. Sunt absenți din întîmplările cotidiene, nu știu ce vorbe să schimb cu oamenii fiindcă toate mi se par... prostii. Mă mir cum de-i interesează atîtea fleacuri, cum de își iau viața în serios. De aici, o masivă lipsă de experiență. Preocuparea pentru "prostiile" astea îți dă știința de a trăi. Mai mult, îți dă și conștient. Un conștient haotic: curiozitate, indiscreție, văicăreală, bîrfă, dar și atenție, percepție, prezență, omenie. Viață, într-un cuvînt.

*
* *

"Oamenii cei mai mari sunt aceia care au îndrăznit să se încreadă în propriile lor judecăți - ca și cei mai proști" (II, 486). Tema analogiei dintre inteligență și prostie e inepuizabilă. Fără îndoială, oamenii mari gîndesc cu propriul lor cap, dar nu e posibil în această situație de acrobați neprotejați de o plasă (a ideilor comune) să nu emită și mari prostii.

*
* *

Și ce înseamnă să gîndești cu propria ta minte? A delimita *ce-ți trece prin cap* de *ce ți-a intrat în cap* este esențial. E, în orice caz, problema epocii actuale. Ne uimește cît de bine

piilor: trăim fiecare într-o lume a noastră, pe un asteroid izolat, precum lampagiul de pe planeta atît de mică încît nu încap pe ea decît un felinar și nimic altceva, dar e loc berechet pentru noi pe asteroidul altcuiva, cu condiția să ne lăsăm imblîziți, să avem curajul de a fi vulnerabili. *Micul prinț* a fost scrisă în timpul războiului, cartea ajungînd la New York cu doar un an înainte de moartea autorului, vic-

timă a bombardamentelor avioanelor germane. Poate de aceea povestea e impregnată de dezamăgire, tristețe și singurătate. Povestitorul însuși e pilot, el îl întîlnește pe micul prinț în deșertul Sahara, unde a aterizat forțat de o defecțiune a avionului. Amîndoi sînt în căutarea unui suflet înțelegător și amîndoi îl găsesc în cele din urmă, dar numai după ce învață că marile descoperiri nu sînt produsul rațiunii, ci

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocărlie

Din nou despre prostie

a reușit indoctrinarea populației sub Ceaușescu. Încercăm mult mai puțin să determinăm cît de alterat a fost propriul nostru fel de a gîndi. Nu-i vorba, tipul acesta de exercițiu nu se practică nici la case mari. Ne vine cu insistență întrebarea "cum ați putut?" din locuri apusene unde mai nimeni nu e dispus să se întrebe "cum am putut?"

Un exemplu de inevitabilă prostie în alt plan: "Artistul vrea să stărnească invidie pînă la sfîrșitul veacurilor" (II, 486). Poate nu invidie, poate admirație. În orice caz, fără această prostie rămîi un cârpaci. Și vei fi uitat în cîteva ani, să zicem cîteva decenii. Nu rezistă secolelor, mileniiilor (dar ce sunt mileniiile?) decît aceia care au vrut luna de pe cer.

"Les bêtises qu'il a faites et les bêtises qu'il n'a pas faites se partagent les regrets de l'homme" (II, 508). Este atît de economic, de bine pus în frază, încît nu mi-aș permite să traduc. Este o sentință de autor clasic clară și adevărată, despre om în general. Abia cu La Bruyère va începe observarea omului contemporan.

Un moment, mă gîndesc că nouitatea e în ironie: nu regretăm *ce n-am făcut*, ci *prostiile* pe care nu le-am făcut. Să fie într-asta o turnură caracteristică secolului 20? Nu. Cu ce e mai puțin ironic La Rochefoucauld cînd scrie, la fel de intraductibil pentru cîntăreț, la fel de definitiv, de suficient sieși fără replică ori interpretare: "Nous avons tous assez de force pour supporter le mal d'autrui". Aș vorbi de specific național. Ideea, în sine ironică, ar fi putut s-o găsească unul dintr-unii, europeni *et alii*, nici măcar excesiv de deștepti. Abia în acel *avem destulă forță*, în acel *destul* stă clenciul franțuzesc.

*
* *

"O stare foarte periculoasă: crede că înțelegi" (II, 497). Periculoasă, trebuie precizat, pentru ceilalți. Altfel, dacă ar fi un mare pericol auto-referențial, victimele falsei înțelegeri ar zăcea pe străzi, de n-ai mai avea pe unde să calci. Așa cum este, răsfrînt asupra altora, pseudoînțelegerea își adună victimele la un loc: în școli, în regimente, în lagăre, în închisori.

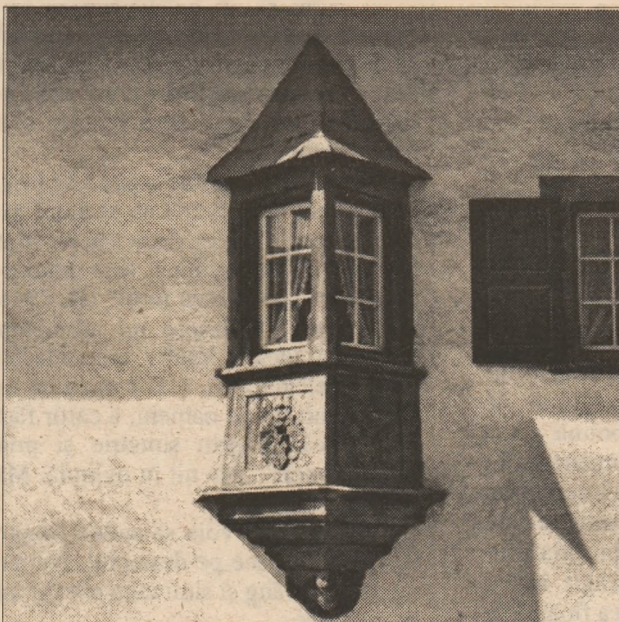
Autoreferențial, falsă înțelegere nu e foarte periculoasă: mai toți supraviețuim.

ENGADINA

ENGADINA reprezintă pentru turiștii din lumea întreagă una dintre atracțiile cele mai atractive, grație unui relief și unui climat singular în felul lor, eleganței hotelurilor și multitudinii pistelor de schi sau oteclilor de drumeție, dar puțini dintre ei care o vizitează, mă gândesc la răsfații lumii, caută aici urmele unei străvechi culturi romanice sau se interesează de un grai - cel ladin - a cărui forță se diminuează cu trecerea timpului. Cea mai faimoasă bijuterie elvețiană, Engadina, cu munți de peste 4000 de metri și lacuri de un albastru indescrisibil este cea mai cosmopolită, nu numai din punct de vedere lingvistic. Înainte de război, contactele noastre culturale se realizau, în ceea ce privește romansa, cu această regiune, Surselva fiind mai rar pordată de oamenii de cultură, deși vorbitori de romansa erau, ca și astăzi, mai numeroși. Ovid Densusianu vizita mai des Engadina de Jos, împrejurimile Taspulului, iar Nicolae Iorga era în căutarea "fraților noștri mai mici", romanșii dinini. De această superbă regiune helvetică suntem legați, ca să spun așa, și "fizic", căci râul care străbate locul și este cântat în literatura ladină, Inul, se arsa în Dunăre, trimițându-și apele, prin intermediul ei, în Marea Neagră.

Engadina s-a bucurat, din unghiul de vedere romanș, de faima "nobilimii romanșe", a familiilor bogate (de tipul cunoscutei Von Planta), la care lucrau uneori cei veniți din Surselva, o regiune mai rustică și mai săracă în epocă. Desprinși de un relief greu accesibil în trecut, dar mai ales de diferențele confesionale, romanșii s-au izolat unii de alții din punct de vedere lingvistic și cultural, izolare care a dus la diminuarea numărului de vorbitori și la accelerarea germanizării. Dintre toate graiurile romanșe, cel din Engadina de Sus, numit Rätisch, este cel mai amenințat. Au rămas doar vreo 3000 de vorbitori răspândiți în câteva localități mici. Cohortele de copii, școala, radioul și televiziunea în limba germană, lipsa unei limbi romanșe vorbire și a unui centru cultural de prestigiu au continuat să pună graiul romanș în pericol, cu toată renașterea culturală și toate eforturile Confederației, ale gii Romanșe și ale intelectualilor din această regiune în ultimele decenii.

Ca să ajungi la Samedan, capitala Engadinei de Sus, trebuie să ieși din trenulețul care pleacă de la Chur (Coira) în direcția Saint-Moritz, cunoscuta stațiune montană. Trenulețul are de urcat peste 1000 m și o face ca un automobil învârtindu-se la nesfârșit pe calea ferată așezată pe serpentine. La fiecare ocol, un trenel. Am văzut această minune a inicită de câteva ori la postul de televiziune "Travel", dar impresia e și mai puternică atunci când ai norocul să iei o latorești tu însuși cu Rätische Bahn. De la gară, străbat o străduță lungă în pantă și mă și aflu în fața Casei Planta (Mesa Planta), cunoscut centru cultural romanș, cu o faimoasă bibliotecă veche, săli de expoziție și cu bogata arhivă culturală engadineză. Proprietate a Funcției familiei von Planta, casa de cultură este într-o efervescentă reorganizare când a fost numit secretar un tânăr talentat din Surmeir, Giovanni Petzer, deținător al mai multor premii literare. Până la pensiunea cu nume

romanș "Giardin" mai am de parcurs strada centrală, cu multe case tipic engadineze. Romanșa e prezentă în inscripțiile vechilor case cu arhitectură locală, majoritatea locuite de germani sau de italieni. Spre deosebire de Surselva, unde în unele sate mai poți auzi romanșa pe stradă sau în magazine, ba chiar și la biserică, la Samedan bat zadarnic "ulițele" ca să aud graiul local. Abia a doua zi, la cursul de vară condus de Romedi Arquint, cunoscut luptător pentru drepturile minorităților (a fost ales la Timișoara președinte al Uniunii Federaliste a Comunităților Minoritare din Europa) îmi deprind urechea cu dulcele grai ladin. Marcat de o puternică palatalizare a consoanelor, în comparație cu sursilvană, dar și de prezența vocalelor ü și ö, absente în varianta din urmă, și influențat de italiana din vecinătate, graiul puter se diferențiază de cel sursilvan așa de mult, și nu numai ca sonoritate, dar și gramatical și lexical vorbind, încât unii au fost înclinați să le considere limbi diferite. Exagerarea este evidentă atâta vreme cât, cu puțină bunăvoință, un sursilvan se poate înțelege cu un ladin și viceversa, deși adesea ei preferă să vorbească în germană, din comoditate. Amintesc mereu de cele două graiuri romanș principale, sursilvan și ladin, lăsând la o parte alte graiuri mai mici ca cel surmiran, socotit grai de tranziție, și cel sutsilvan, ca să nu mai spun că și graiul ladin are două variante: puter în Engadina de Sus și valader în Engadina de Jos. Îndârjirea cu care vorbitorii acceptă școala numai în graiul local sau scriu numai în acest grai constituie un mare impediment pentru Confederație în vederea comunicării cu minoritatea romanșă și grăbește într-un anume fel germanizarea, cu toate eforturile de a impune o limbă standard, ce-i drept artificială, care să reprezinte romanșa pe plan oficial. O speranță există totuși. Tineretul acceptă din ce în ce mai mult noul "koiné", cel puțin în scris. M-a frapat o întâlnire a redactorilor gazetei romanșe de tineret, "La Punt", cu profesorul universitar Cla Riatsch, una din mințile strălucite ale Engadinei, care, firește, nu mai locuiește în regiunea romanșă, ca cei mai mulți intelectuali de prestigiu. Cla Riatsch combătea invazia de anglicisme, în aceeași măsură cu tiparele sintactice germane din revista menționată. Din punct de vedere stilistic ironiza poeziile scrise cu ritm și rime ca la

Alfons Tuor (un fel de Eminescu sursilvan), neîngăduind nici noutățile absconse și neinteligibile, ba chiar greșite uneori. E interesant că tinerii romanși au asemenea preocupări de cultivare a limbii scrise, mai vârtos decât vorbitorii unor limbi mari, care-și ignoră regulile expresiei lor literare.

CURSUL are opt nivele, cel de "profi", pe care îl frecventez, constituie clasa a VIII-a, suntem șase participante, patru elvețience cu limba maternă germană elvețiană, o profesoară de la

Köln și eu. Cu excepția lui Romedi Arquint, de profesie teolog și om politic, aproape toți cei care predau sunt profesori de școală medie sau învățători, mai rar cercetători sau lingviști, ca J. Curdin Arquint. Participanții la curs sunt destul de numeroși și majoritatea este motivată să învețe graiul puter doar pentru a-l folosi ca "Feriensprache". Persoane în vîrstă vin la cursuri doar ca să-și antreneze mintea. O parte din cursanți au avut printre ascendenți un romanș din regiune.

Engadina de Jos are capitala la Scuol, centru cultural și stațiune balneoclimaterică. O regiune încântătoare, de unde se văd Alpii Dolomitici ai Elveției. La Scuol se vorbește romanșa, ca și în localitățile din vecinătate. Nicolae Iorga își exprima undeva regretul de a nu fi cunoscut personal pe poetul "clasic" cel mai iubit de engadinezi, Peider Lansel, luptător pentru păstrarea identității romanșe, cel care a lansat în timpul războiului lozinca "Nici italieni, nici germani, romanși vrem să rămânem!" într-un poem numit *Tamangur*, după numele unei păduri situate la granița dintre vegetație și deșertul alpin, unde copacii se mențin, ca și romanșii, în ciuda vânturilor vrășmașe. De altfel, P. Lansel este primul traducător al baladei "Miorița".

În Val S-charl se găsesc minele de argint și plumb abandonate pe la 1914 care au aparținut Austriei și au fost cumparate de cantonul Grisons. Cam la 3 tone de pământ, muncitorii tirolezi reușeau să obțină 300 g argint și 3 kg de plumb. După părăsirea mineritului, regiunea a rămas purtătoare a unui blestem, căci vacile se îmbolnăveau și mureau dacă pășunau în vecinătatea vechilor mine. Bogata Elveție e săracă în minereuri, dar chiar și o mină cumpărată cu bani grei a fost abandonată când a devenit nerentabilă. S-a amenajat repede un muzeu, s-au făcut drumuri excelente și s-a născut un nou colț turistic. Dacă nu mai există urși vii în Alpi, în același muzeu de la Schmelzra, vizitatorul poate admira urși "împăiați" și fotografiile ultimului exemplar împușcat în 1904.

O zi de Duminică însorită în Engadina te obligă aproape să te urci pe una din culmile din jur. Toate drumurile sunt riguros marcate, așa încât chiar și un ageamiu în ale alpinismului poate îndrăzni să se avânte spre înălțimi. În jurul Samedanului se întinde faimosul parc național, un unicat ecologic european în felul lui. Vecinii noștri, maghiarii, colaborează strâns cu conducerea acestui parc, au ce învăța. Noi suntem încă departe, deși rezervațiile noastre ar avea din plin ce arăta. De la răsăritul soarelui, una din potecile care mărginesc întrucâtva gardul parcului începe să se populeze. M-a frapat preponderența oamenilor vârstnici, unii chiar în cărje, pomiți în cucerirea creștelor și nu numai a lor. Restaurantele, spectacolele, cursurile de vară, promenadele, expozițiile... Pensionarii, categoria cea mai vitregită în Est, au cea mai fericită soartă în Occident: bani, timp și de aici dorința de călătorie.

Ca să ascult o slujbă în puter, a trebuit să urc cu telefericul la o stație montană, Muottas Muragl, între Samedan și Pontresina, de unde se poate admira întreaga regiune, de la piscurile care păstrează în majoritate numele romanșe (Piz Palü, Piz Vadret, Piz Tschierva, La Sela, Piz Zupö etc.) până spre Val Bergaglia, trecând cu privirea mai întâi peste salba de lacuri engadineze în diferite nuanțe de albastru (Maloja, Silvaplana, San-Moritz etc.). Localitățile de jos, situate la circa 2000 m par furnici. Pe Schlattberg, în vecinătate, a murit la numai 42 de ani, în cabana sa de vacanță, marele pictor Giovanni Segantini. Celebrele sale *Anotimpuri* le-am admirat cu ani în urmă la Kunsthaus, în Zürich. Pe vremea lui se murea de apendicită chiar și în Elveția.

Dar revenind la Engadina culturală 2000, trebuie să accentuăm evenimentul cel mai important al verii: *Scuntrada*, adică Întâlnirea Romanșă. Desfășurată timp de cinci zile, între 16 și 20 august, în patru localități de tradiție culturală (Samedan, Zuoz, Schlarigna/ Celerina și

CULTURALĂ

Puntraschigna/ Pontresina), a șasea "întâlnire" s-a deosebit esențial de predecesoarele ei, ținute cu regularitate din trei în trei ani în mai toate regiunile unde se vorbește un grai românș. Actuala "scuntrada", intitulată "românșă în mișcare", a vrut să simbolizeze evoluția idiomului, punând accent nu atât pe întâlnirea statică dintre cei de etnie românșă, cât pe relațiile acestora din urmă cu locuitorii sau turiștii de alte etnii, într-o regiune dominată de plurilingvism. Redactorul șef al ziarului "La Quotidiana", Martin Cabalzar, spunea în numărul din 21 august 2000: "Întâlnirea din 2000 a fost mai puțin bombastică, mai puțin patetică, mai puțin dogmatică și chiar mai puțin strălucitoare decât precedentele. Rezultatele sunt și ele mai puțin concrete, mai puțin obligatorii și angajante. Etnia românșă e desigur în mișcare, dar nimeni nu știe în ce direcție."

DISPERSATE în patru locuri, ocurențele culturale (seminarii, întâlniri cu scriitorii românși, cu radioul și televiziunea românșă, cu presa, cu oameni de cultură marcant, spectacole de toate genurile, expoziții, filme, programe pentru copii, excursii cu temă culturală, discuții cu subiecte variate, manifestatii sportive etc.) au putut fi frecventate de cei interesați numai selectiv, căci era greu să te afli în același timp în două locuri. Chiar și întâlnirile între participanți, scopul central al întregii manifestări, s-au realizat dificil, mai mult la deschiderea și la închiderea reuniunii. În schimb, pentru cei ca mine, actuala "scuntrada" a avut avantajul de a-mi face cunoscută o regiune mai întinsă și nu numai o localitate. Deși engadineze, cele patru localități au fiecare o individualitate proprie.

În general casele din Engadina sunt bogat ornate în exterior și poartă nume românșe (Dmura, Giardin etc.) și inscripții în românșă, chiar dacă sunt noi și nu sunt locuite de românși. Chiar și biserica poartă o asemenea inscripție. Structura caselor păstrează tiparul vechi, care înainte vreme avea o importanță funcțională. Ușa sau poarta de intrare (porta) dă într-un coridor lung, așa-numitul suler, prin care intrau altădata animalele și carele înspre acareturile din spatele casei. Din acest coridor se intra în camera de zi (stüba, stiva) prevăzută cu o sobă mare, înconjurată de o bancă, în dormitor și în casa de foc (cha da fö), adică bucătăria. În funcție de importanța casei, mai existau și alte încăperi. Una din casele tipice din Samedan, modernizată, găzduiește în suler un restaurant. Interesant este și falsul balcon din salon, numit balcun tort, de unde se putea spiona strada fără a fi văzut. Banca din fața porții, vanporta, de obicei din piatră și lipită de zidul exterior, este, după expresia lui Iso Camartin (*Reflecții de la Sils-Maria*, Humanitas, p. 32-33) "un prag între spațiul privat și spațiul public, ea face parte din casă, deși se află pe jumătate în stradă".

O vizită la Zuoz îmi dezvăluie un alt tablou. Zuoz poartă puternic amprenta legăturilor cu Italia. Casele vechi au un anumit tip de turn, de influență italiană. Mai sunt vreo treisprezece. Familiile locuiau efectiv în aceste turnuri, prevăzute cu un balcon de apărare și purtând emblema celor trei ligi (formațiunea poli-

tică a Grisonului, înainte de unirea cu celelalte cantoane). Turnul conținea camera de zi și dormitorul, în timp ce în dosul ferestrelor zăbrele de la parter erau bucătăria și un fel de magazii. În evul mediu, numeroși engadinezi mergeau în Italia să-și câștige traiul, mai ales ca patisieri. Întorși acasă după ani, experiența câștigată în țara vecină își punea amprenta pe localitatea natală. Emigranții întorși erau numiți "randulins", cuvânt apropiat de numele rândunicii, *randulina*. O stradă întreagă din Zuoz este a lor. Ei au rămas și în cântecele populare engadineze, influențate și ele de muzica italiană. După focul care a pârjolit localitatea în secolul al XV-lea, provocat de conducerea habsburgică austriacă, în Zuoz au supraviețuit puține case de lemn, construite din scânduri groase, unele datând din secolul al XIII-lea. O Chesa Planta se află și la Zuoz, ca și la Samedan, Zernez, în plin centru.

Localitate românșă, Zuoz este puternic marcat de economia de piață, căci alături de casele de lemn și de casele-turn se ridică vile luxoase sau elegante case în stil italian. Pitorescul inscripțiilor ne farmecă și aici. O casă se numește, de pildă, *Chant da Luf* (Cântec de lup). Istoria culturală a Engadinei este omniprezentă. Casa Irmei Klainguti, poetesa trecută de curând în lumea dreptilor, se află vizavi de biserica romană Sfântul Sebastian, din secolul al XII-lea. La biserica gotică San Luzi se pot admira vitraliile în culori aprinse ale marelui Giacometti. Într-o formă complet refăcută, casa lui Gion Travers (1483-1563), primul scriitor de limba românșă, cunoscut umanist, om de stat și reformator, nu poate fi trecută cu vederea. Gion Travers este un simbol al culturii românșe. El a studiat la München, la Lipsca și la Cluj, în Transilvania. A lăsat un poem de 700 de versuri în care descrie cum a fost el arestat și trimis la închisoare în fortăreața Müsch (*La chianzun dalla guerra dagl chaste da Mues*, 1527) și diferite drame biblice. Nu întâmplător, în această vară, piesa de teatru închinată lui Gion Travers *La Svouta* (Cotitura) a scriitorului engadinez contemporan, Jacques Guidon, a fost jucată pentru prima dată la Zuoz, în aer liber, cu actori neprofesioniști dintre localnici.

Piața centrală din Zuoz, locul de reprezentare al piesei a fost și locul oficial de deschidere a întâlnirii românșe, organizate cu fastul cuvenit, dar și cu un bun gust remarcabil. Președintele Ligii Românșe, Jost Falett, a fost implicat nu nu

mai prin funcția sa oficială să deschidă acest eveniment cultural, dar mai ales prin apartenența sa etnică și lingvistică la Engadina de Sus. El este și un cunoscut profesor în regiune, dat fiind că Engadina este faimoasă prin marile sale complexe școlare. La Zuoz, de pildă, este un liceu imens pentru o localitate cu 1500 de locuitori permanenți. Aici vin să învețe copii din toată Elveția și chiar din toată lumea. Un elev dinafara cantonului trebuie să plătească o taxă anuală de circa 40.000 de franci elvețieni. Asta spune ceva despre condițiile oferite de școală, dar și despre plata profesorilor.

Câteva impresii despre teatrul prezent la Scuntrada. În afară de piesa *La Svouta* a lui Jacques Guidon, care pune accent pe ideile Reformei (Engadina este reformată, spre deosebire de Surselva și Surmeir care sunt catolice), de un meritat succes s-a bucurat montarea în cinci limbi a spectacolului *La Fabula*,

care a avut loc la Schlarigna, pregătită pentru Scuntrada într-un mod original (în loc de lozinci, peste tot proverbe engadineze). Pe lângă cele patru limbi ale confederației, cu cei patru eroi reprezentând cele patru etnii (germană, franceză, italiană și românșă), a cincea participantă a fost o actriță sârbă, aluzie la imigranții numeroși din fosta Iugoslavie. Componenta românșă, reprezentată de actrița Angelika Biert, soția scriitorului de talent Cla Biert, dispărut înainte de vreme, a avut rolul preponderent, alături de actrița reprezentând Elveția Romană. Eroul italian, cu tarele specifice etniei, a fost conceput cu simpatie, iar cel germanic cu ironie. În loc de scenă, s-au folosit camerele unei case engadineze din Schlarigna, fiecare tablou mutându-se în altă încăpere, împreună cu spectatorii. Întregul spectacol a fost așadar marcat de ideea de "mișcare", proprie întâlnirii în ansamblul ei.

Născută și crescută în Samedan, una din cele mai traduse scriitoare pentru copii din lume, Selina Chonz, dispărută și ea dintre cei vii anul acesta, a fost prezentată de către nepoata ei, înaintea spectacolului de marionete cu *Uorsin*, celebra poveste, care a făcut înconjurul lumii, a unui băiețel din Engadina. Cine a avut în mână această minunată carte a fost fără îndoială fascinat și de ilustrațiile nu mai puțin celebrului pictor din Grisons, Aluis Carigiet. Nu mică mi-a fost bucuria ca la ieșirea din acest spectacol pentru copii și adulți, s-o întâlnesc în piața centrală pe Gisula Tschamer, scriitoare, fosta președintă a Uniunii

Scriitorilor Românși, "spirituală liberă", cum se autointitulează, adică predicantă nesupusă ierarhiilor instituționale bisericesti, cu barul ei volant de băuturi alcoolice "ale bunicii", făcute din ierbur și fructe sălbatice și purtând cele mai romantice nume inventate de această "vrăjitoare" din Sutselva. Peste câteva săptămâni avea să-mi fie oaspete. Pentru prima oară, în țara noastră. Despre scriitorii engadinezi, o breaslă respectabilă la o populație atât de puțin numeroasă voi spune mai mult cu altă ocazie.

INCHIDEREA Întâlnirii Românșe 2000 a avut loc la Pontresina, localitate împrăștiată pe dealuri și vâlcele, cu un farmec neîndoielnic mai mare decât prea elegantul Saint-Moritz din vecinătate. De aceea această stațiune este preferată de o clientelă fidelă și distinsă din tagma oamenilor de știință și cultură: actori, scriitori, regizori, medici de renume (stațiunea preferată a lui Roentgen) etc. Ultima seară înainte închiderii oficiale a fost marcată de un "bal engadinez", la care n-aveam intenția să merg și așa fi făcut rău. Precedat de un program cultural în care s-a cântat la nai o compoziție dedicată României unui tânăr românș care n-a văzut nicio dată țara noastră, ceea ce a făcut ca spectatorii cunoscuți să întoarcă privirile pline de simpatie spre mine, balul s-a desfășurat pe două nivele: pe scena largă se dansa vals și polcă, punându-se în evidență frumoasele costume locale colorate în roșu și negru, iar în sala se aflau mesele. Balul engadinez este o petrecere tradițională, păstrată nealterată de muzica ultramodernă, și am fost surprinsă să văd personalități culturale din linia întâi (secretarul Ligii, Gion Antoni Derungs, scriitorul și biologul Jon Nuotcla și alții) dansând tiroleze și polci, așa cum ne mai vedem doar în filme de epocă.

A doua zi, în pădurea din mijlocul stațiunii, amenajată ca o sală vie de spectacol, s-a desfășurat, în chip solemn, închiderea oficială a Scuntradei 2000. Serviciul divin ecumenic, rostit în toate limbile regiunii (germană, italiană, românșă) a fost, așa putea spune, înălțat de Reverendul protestant din Pontresina, femeie tânără, modernă și atrăgătoare pe care preotul catolic o numește prietenos "colega mea". Se roagă alternativ: nu se sfîșie să spună că și credința e în mișcare, iar noua, credincioșilor ne dă frică de schimbare și de evoluție. "Doamne, lasă-ne să înțelegem sensul timpului și poartă-ne spre adevăr! Trebuie să fim deschiși la tot ce umanitatea ne poartă, se mai spune în rugăciune. Apoi cei doi se roagă pentru regiunea lor, pentru multilingvism, pentru înțelegere și pentru menținerea românșei. Idei generoase, pe care le reia într-un fel sau altul și oamenii politici. Președintele Jost Falett insistă asupra ideii de respect și toleranță. Să trăim nu unul lângă altul, ci unul împreună cu altul. Expresia înțelegerii între etnici este plurilingvismul, iar de cultură, avem nevoie ca de aer și de apă. Au spicuit doar câteva dintre ideile dominante care au pecetluit spiritul Întâlnirii 2000, românșă în mișcare.

Magdalena Popescu-Mari

UN VALS DE AZI

DUPĂ cum se știe, *Ingrid Caven* de Jean-Jacques Schuhl (Ed. Gallimard) a obținut anul acesta Premiul *Goncourt*. În roman "à deux", s-ar putea spune. Charles, autor, narator și personaj face viața și cariera celebrei cîntărețe actrițe Ingrid Caven. Vocile lor suprapun, intersectează, multiplică alte voci, personaje, imagini, evenimente, adunînd laolaltă un de-al doilea război mondial, Holocaustul, asasinatul politic, personalități din lumea show-biz-ului și a croitoriei de lux.

Între primul concert susținut în prezența ofițerilor marinei germane și a prizonierilor polonezi, ruși, în care, pe scenă improvizată între doi brazi de răciun, sub fotografia Führerului, cîntă *Die Nacht, heilige Nacht*, concertul pe care îl va da, ai tîrziu, la Ierusalim D'Adolf à Jérusalem, la

ucile est bouclée", ricanează Charles, (rif-huguenot") se derulează povestea unei. Nu sînt doar amintirile sale, ele destăinuie lui Charles, nu este ar vocea sa în care se suprapun altele și amintirile acestuia despre *sa compagne*, comentariile, opiniile lui despre această lume ce pendulează între roman de gare" și "remake mineur". Este un spectacol, cel de pe scenă dar cel "real", încearcă să-i surprindă și să-i analizeze mișcarea browniană. Iaginea eroinei prinde contur din juxtapunerea analepselor și a prolepselor, ste care este imprimată o altă, realitate din lumini, firele stațiilor de amplificare, textele melodiilor și, sigur, muzică. Simulacru desăvîrșit gadget, în același timp, în care se ating, suprapuse, mai multe elemente separate, care permit recontextualizări, deschideri nebănuite, alăturări și mult decît întîmplatore. Astfel, iței cu o voce de înger, suferind o boală care îi transformă pielea într-o carapace iar trupul, într-o marionetă greoaie, devenind un "Animal-machine", îi corespunde, în contract, adolescența necunoscută care în trafic new-yorkez lunecă pe role, ațată de un camion, spre exasperarea eroului, și al cărei țipăt, ceva "entre homme, la bête et la machine", imită țetelul unei ambulante, transformându-se ea însăși în mașină, "la fille machine". Iar în *Ave Maria*, o piesă diabolă, - simpla modulare greșită a vocii putea strica totul, - sînt "citate" rugămintea, jazzul și rockul (interpreta renunțiază, coborînd microfonul la nivelul scenei, gest emblematic vedetelor rock and roll-ului, în timp poartă o superbă rochie de seară atată de Yves Saint Laurent și sfîrșite într-un *riff* prelungit, un țipăt pălă). Simultanitate întreruptă de comentariile lui Charles ce aduce în prim plan alte evenimente, care își vor găsi locul pe parcursul întregului roman.

Nu mai există o delimitare spațială determinată, cele mai diverse, mai bănuite elemente pot fi sesizate simultan, rămînînd în același timp discrete. Așa cum naveta spațială *Ob-*

server vede tot ce se întîmplă, din Manhattan la Londra și la Paris, de exemplu: "Charles tourne encore une fois la tête vers le petit rectangle bleu cobalt, on disait un papier collé sur la ville, Ingrid sourit et porte le verre à ses lèvres, elle enlève une de ses boucles d'oreille... Quatre minutes plus tard, un Anglais détourne la tête de la Tamise, sept minutes après, un Parisien repose son verre sur la table... Observer

voit le monde en quarante minutes, Brahma, il est vrai, c'est en une seconde, la technique fait ce qu'elle peut..." (p. 297-298); iar asasinarea președintelui american J.F. Kennedy este sinonimă, pentru canadieni, cu transferul lui Gretzky, jucătorul celebru de hochei, la o echipă americană. Ușurința cu care Ingrid Caven trecea de la un gen muzical la altul, diversitatea care îi permitea să juxtapună, în aceeași melodie genuri diferite sînt

specifice lumii din care face parte, sfîrșitul de secol XX, în care marginea și centrul se găsesc într-o variație liberă, deseori arbitrară, structuri cîndva stabile dispar, se descompun ori sînt reciclate în remake-uri ce frizează, cum o spune deseori Charles, "un roman de gare".

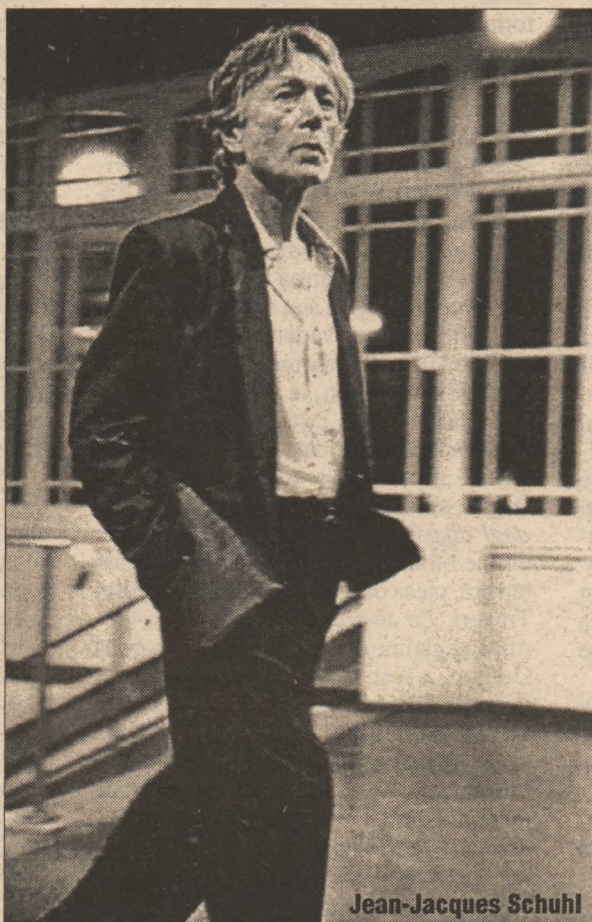
Din această lume cosmopolită nu puteau lipsi personalități de marcă pe care autorul le fictivizează realizînd cîteva portrete remarcabile. Cel dintîi este al cineastului german Rainer Fassbinder, fostul soț al eroinei, care, deși a avut o carieră meteorică, a lăsat în urmă cîteva filme de valoare. Un personaj de factură romantică, fără îndoială (de altfel, există un filon romantic ce traversează întreg romanul: gustul accentuat pentru antiteză, erosul și tanatosul, aluziile directe la Kleist și sinuciderea acestuia, de exemplu): sumbru, neștiind cum să-și exprime emoțiile altfel decît prin filme, aflat în situația paradoxală de a iubi cu pasiune o femeie deși îl interesau mai curînd bărbatii, măcinat în cele din urmă de droguri și care își pune în scenă propria înmormîntare, derobîndu-se în ultima clipă. Așa cum proceda și în timpul vieții, cînd invita prieteni la petreceri și îi lăsa singuri, în biserică plină de personalități ale lumii artistice și de ziariști, se țin discursuri patetice în fața unui coșciug gol, trupul cineastului aflîndu-se în acel moment pe masa de operație a medicilor care-i fac autopsia pentru a găsi și alte droguri decît cele pe care le consuma de obicei.

Dacă Fassbinder este prototipul eroului tragic, "romantique du nord", producătorul Mazar, "avec un entrain méridional", este contraponerea sa într-o lume dominată de bani, lux, *putes*, bufoni, garzi de corp și, bineînțeles, anecdote. Comedie socială imitînd filmul "série B": "le gangster et le cinéma usine de rêves", Mazar va muri, doborît de faliment, înainte

de a împlini 40 de ani, asemeni lui Fassbinder și oricărui personaj romantic.

TODTCHIC, eleganță și moarte interferează cu *Sehnsucht*, "mélancolie bien allemande, spleen tourné vers l'avenir" și pe care Ingrid, împreună cu prietenele sale încearcă să o exorcizeze vizitînd Dachau, confruntîndu-se cu oroarea Holocaustului. Melancolie proprie nu doar Marlenei Dietrich, ci și uneia dintre cele mai importante figuri din "haute couture", Yves Saint Laurent. *Son Eminence*, al cărui rafinament și stil sînt prezentate în "povestea" elegantei rochii pe care Ingrid o poartă în timpul spectacolului și care i-a fost croită direct pe corp de către "le prince couturier". Concentrat asemeni unui chirurg, el "creează" în cîteva ore o adevărată operă de artă. Motiv în plus pentru a rămîne *indémodable*. Dar Charles nu uită să se întrebă, pornind de la această rochie, asupra schimbării de paradigmă petrecute în ultimii ani: dispariția croitoriei de lux ori declinul marilor dive ale scenei; la ce bun să mai cînti, cîta vreme vocile sînt uniformizate, aplatizate, electronizate, asemeni celor vorbind la telefoanele mobile sau din reclamele T.V.

Roman "à deux" dar și biografie de gradul al doilea în care "hipotextul" ar fi "un abrégé d'une vie", aparținînd lui Fassbinder iar "hipotextul" romanul însuși. După moartea cineastului german, a fost găsită "o foaie de hîrtie" care ar fi trecut neobservată dacă pe verso n-ar fi fost notate optsprezece alineate sintetizînd viața lui Ingrid Caven: nașterea, boala, acceptul unui psihiatru, studiile universitare, vindecarea, succesul, căsătoria și apoi divorțul, "Jean-Jacques Schuhl + quelques mauvais films", "dispute bagarre amour haine bonheur larmes cachets mort + un sourire". Viața soției sale, reală, imaginară. O pagină ce cuprinde greșeli de ortografie (vagă aluzie flaubertiană), numele autorului real (fictivizat astfel) și chiar neadevăruri, dintre care cel mai flagrant se referă la

Jean-Jacques Schuhl

Jean-Jacques Schuhl

Ingrid Caven

GALLIMARD

PRIX GONCOURT
2000
Gallimard

moartea eroinei care, în 1982, anul morții lui Fassbinder trăia. O încercare disperată de a rămîne împreună cu femeia iubită și în moarte sau mai ales în moarte. Reciclare a romantismului; de altfel trimiterile la sinuciderea lui Kleist și a amantei acestuia subliniază caracterul romantic al romanului.

INTERTEXTUALITATEA continuă să fie prezentă pe tot parcursul cărții, atît în forma ei "restrînsă" (*Rose poussière* este o nuanță de fard, cîndva la modă, pe care machieurul brazilian al lui Ingrid Caven o mai folosește încă, dar și titlul primului roman al lui Jean-Jacques Schuhl, semn al minimalizării literaturii, redusă la simplu accesoriu într-o efemeră strategie de seducție), cît și în varianta ei "generală", prin aluzii la Homer, Baudelaire, Malraux, Joyce, Proust, Wilde, Genet, Poe, Kleist și Goethe, acesta din urmă nu doar autor al unei descrieri a Sarrebruckului, orașul natal al eroinei, sau al *Afinitaților elective*, ci și cel de pe bancnota de 500 DM, folosită de Fassbinder pentru a lua cocaină. Aceste trimiteri sau citate intersectează, uneori pe parcursul unei pagini, alte "texte": versurile cîntecelor, filme (cel mai complet exemplu este *Querelle de Brest* după Genet, ultimul film al Fassbinder, afișul purtînd semnătura inconfundabilă a lui Warhol, și în care Jeanne Moreau cîntă "une charmante ritournelle" pe versurile lui Wilde), spectacole de teatru (*L'Aigle à deux têtes* de Cocteau), muzicieni (Bach, Brahms, Liszt, Schoenberg, Lehar), dar și slagăre, pictori (Toulouse-Lautrec, Degas, Munch și, desigur, Warhol, cel care negocia împreună cu Fassbinder cîți Mickey pot fi oferiți pentru "une poupée de Bohême", autor al unui portret în patru culori al buldogului lui Yves Saint Laurent și ale cărui serii de autoportrete după Holbein fuseseră vîndute la Christie's contra 2.000.000 \$). Nu lipsesc nici desenele animate. Se trece extrem de rapid de la cîntul al XII-lea al *Odisseii* de Homer la *Tintin*. De la eroul antichității grecești și cîntecul sirenelor se ajunge direct la căpitanul Haddock și prima donna Bianca Castafiore, printr-un procedeu folosit chiar în Benzile Desenate, unde glisările de la un eveniment la altul sînt foarte directe sau în filme unde se precizează numărul anilor care au trecut de la declanșarea acțiunii.

Un personaj fictiv recreînd viața și cariera unei celebre cîntărețe și actrițe (continuînd poate notele lui Fassbinder), persoane reale fictivizate, mișcarea haotică a unei lumi lipsite de centru, alcătuiesc acest roman, adevărat "amestec de jazz american și spirit vienez".

Simona Brînzaru

Dificultatea de a fi german

● Sebastian Haffner (pe urmele lui adevărat Raimund Pretzel) s-a născut în 1907 la Berlin. În 1938 și-a părăsit țara și s-a stabilit în Anglia, după ce în mai multe articole își exprimase dezacordul față de statul totalitar hitlerist. La începutul exilului sau englez, a cerut printr-un răsunător articol germanilor să lupte împotriva lui Hitler, avansând ideea unei armate în exil care, alături de aliați, să elibereze Germania, el crezând pe atunci că doar o minoritate a conaționalilor lui erau de partea lui Hitler. În 1940 însă și-a dat seama că ipoteza lui era nerealistă și și-a modificat viziunea. În *Germany: Jekyll and Hyde*, adresată publicului anglofon, carte ce l-a făcut imediat celebru în Anglia, Haffner își exprima voința de a nu mai fi considerat german, fiindu-i rușine pentru nația sa, drept care a adoptat naționa-

litatea britanică. Dar în 1954 și-a schimbat din nou punctul de vedere, scrierile sale din timpul războiului i s-au parut depășite, s-a întors în Germania și a început o susținută activitate de istoric. Dintre lucrările sale majore, traduse în multe țări se numără *Un oarecare Adolf Hitler* (1978), *Profiluri prusace* (1979), *De la Bismarck la Hitler* (1987). A murit în ianuarie 1999, la 91 de ani. După moartea lui, fiul și fiica, făcând ordine în arhiva rămasă, au descoperit numeroase articole, romane și nuvele inedite, precum și o autobiografie, *Geschichte eines Deutschen. Die Erinnerungen 1914-1933*. Publicată la Ed. DVA, *Povestea unui german* s-a vândut până acum în 50.000 de exemplare, iar criticul de la "Frankfurter Allgemeine Zeitung" nu ezită să o numească cea mai importantă apariție editorială a anului 2000 în Germania.

Muzeu în criză

● Sanctuarul artei din Olanda, celebrul Rijksmuseum e zguduit de o criză profundă. Vrind să-l modernizeze, noua direcție înmulțește reformele, spre nemulțumirea personalului și a publicului conservator. În afara de criza internă, muzeul național olandez suscită și o dezbatere pe plan arhitectural, lucrările de renovare necesare fiind extrem de scumpe. În cotidianul "Het Parool", profesorul de arhitectură Mosh Zwarts se întreabă chiar dacă n-ar trebui, cu acești bani, construită o nouă clădire pentru conservarea și expunerea patrimoniului.

Scriitorii, ca niște umerase

● La 81 de ani, Doris Lessing își păstrează energia, pasiunea pentru ceea ce se petrece în jur și puterea de muncă din tinerețe. Scriitoarea britanică ce locuiește în Hampstead, un cartier select al Londrei, nu se plictisește deloc. Abia întoarsă dintr-un turneu american în care și-a lansat ultimul roman, *Lumea lui Ben*, învață... rusește, dă sfaturi unor scriitori debutanți și lucrează la o nouă carte, *The Sweetest Dream*, o saga ce retracează nebuniile utopice și politice ale secolului XX. Se știe că, fără voie, ea a fost considerată de-a lungul timpului, datorită subiectelor abordate în romanele ei, o promotoare a marxismului, anticolonialismului, femi-

nismului, luptei anti-apartheid, deși n-a dorit să joace aceste roluri. E conștientă că "scriitorii sînt niște umerase pe care oamenii își agată fantasmale". De fapt, în întreaga sa operă, Doris Lessing și-a pus în lumină preocupările morale și existențiale: venalitatea artei și științelor (recent, într-o emisiune la radio, se plîngea de filistinismul și populismul cultural a guvernului britanic), compasiunea ca formă de altruism egoist, incapacitatea oamenilor de a accepta diferența. Acestea sînt și temele principale din *Lumea lui Ben* - scrie Henriette Korthals Altes în portretul Doris Lessing, intitulat *O viziune lucidă și implacabilă*, din "Lire" nr. 291.

Povestășul

● Amos Tutuola (1920-1997) e un scriitor controversat, considerat fie părintele-fondator al literaturii nigeriene, fie un simplu povestitor care a știut să exploateze în mod oportun folclorul yomba. Această controversă datează de la începutul anilor '50, cînd cartea sa *The Palm Wine Drinker* a stîmmit entuziasmul (socotit azi cam exagerat) al lui Dylan Thomas și al traducătorului lui Tutuola în Franța, Raymond Queneau. O culegere din nuvelele lui, apărută postum în Anglia și Franța, *The feather woman of the jungle (La femme plume)*, îl situează pe Amos Tutuola la locul ce i se cuvine: un narator inspirat de-universul legendelor yomba, un autodidact talentat, cu o scriitură simplă, dar nu lipsită de unele artificii literare.

Povești reînviată de Art

● Art Spiegelman și soția lui, Françoise Mouly, au publicat luna trecută, cu mare succes, la Ed. Harper Collins cartea *Little Lit: Folklore and Fairy Tale Funnies*. Volumul format mare adună benzi desenate extraordinare, semnate de cunoscuți ilustratori de carte pentru copii și autori B.D. ce și-au cîștigat celebritatea în chiar revista RAW, înființată de Art Spiegelman în 1980, cu scopul de a-și face cunoscuți elevii de la Școala de Arte Vizuale din Manhattan, dar și pe desenatorii din Europa influențați de avangarda americană. În această revistă și-a început Art Spiegelman tipărirea în serial a benzii desenate ce i-a adus notorietate mondială, *Maus*, care pune în scenă Holocaustul, naștii fiind reprezentați ca pisici și evreii ca șoareci. *Maus* a apărut în două volume în 1986 și 1991, iar în

1992 a cîștigat Premiul Pulitzer, devenind un exemplu de recunoaștere literară a creațiilor B.D. În prefața la *Little Lit*, cei doi autori afirmă că dacă RAW și-a împlinit misiunea de a lansa o generație de creatori de benzi desenate speciale pentru adulți, "acum trebuie să facem același lucru pentru copiii de azi". Ei mărturisesc că au învățat să citească pe B.D.-uri, fiii lor - la fel, "iar dacă puștii de azi nu vor citi benzi desenate pe gustul lor, nici adulții de mîine n-o vor face." Versiunile moderne la *Jack și vrejul de fasole*, *Humpty Dumpty*, *Prințul Cocos* ș.c.l., create de ilustratori europeni și americani cu ironie, în spiritul timpului, sînt - se vede după vînzări - pe gustul copiilor ce se joacă pe computer. Pariul lui Art pare cîștigat.

Tinerii fizicieni și bătrînii scriitori

● Capacitățile noastre intelectuale scad cu vîrsta - au demonstrat oamenii de știință. Un articol publicat recent în revista "Freed" din New York, sub semnătura lui Mitchell Stephens, arată că, după ce au fost studiate efectele îmbătrînirii asupra celor ce practica o gimnastică mentală de mare intensitate - matematicieni, fizicieni, inventatori, campioni de șah, poeți - s-a ajuns la concluzia că, după 30 de ani, inteligența lor atinge un plafon ce nu mai poate fi depășit. Cel mai evident e acest lucru în cazul fizicienilor: la 25 de ani, Newton inventase deja calculul infinitesimal și concepușe teoria gravitației universale; Heisenberg descoperise mecanica cuantică la 23 de ani și principiul incertitudinii la 25; Einstein își publicase teoria relativității generale la 36 de ani, dar nu avea decît 26 cînd concepușe teoria relativității restrinse și își publicase lucrările asupra efectului fotoelectric, ce aveau să îi aducă Premiul Nobel. "O persoană care nu a adus o contribuție majoră la știință pînă la 30 de ani nu o va face niciodată" - spune el. Din fericire, sînt și domenii în care se pot obține mari realizări și la vîrste mai avansate, domenii ce presupun o muncă ce progresa mai lent, prin acumulări și nu prin scîlpire de geniu: istoria, geologia, biologia sau proza, de exemplu (ca să rămînem la acest ultim domeniu: Tolstoi a terminat *Război și Pace* și a scris *Anna Karenina* între 40 și 50 de ani; Dostoievski a terminat *Frații Karamazov* la 59, Goethe - a doua parte din *Faust*, după 70 de ani). Cînușcînd acest "zid cronologic", astrofizicianul american Alan Lightman a început la 33 de ani o carieră paralelă de scriitor, publicînd eseuri, iar de la 45 - romane, între care cel mai cunoscut e *Visul lui Einstein* (tradus și la noi). Ultimul său roman, apărut anul trecut, *The Diagnosis* (Ed. Pantheon) este o povestire tragicomică despre obsesiile oamenilor în ce privește viteza, informația și banii.

Ca în "Numele trandafirului"

● Stasi continuă să-și distileze otrăvurile. Anumite dosare din arhivele fostei poliții politice din RDG sînt impregnate cu substanțe toxice - de zăvalie "Frankfurter Allgemeine Zeitung". Trei cercetători care studiază în aceste arhive trecutul dictatorial al țării prezintă aceleași tulburări digestive, pulmonare și boli de piele. Autoritățile au recunoscut că afecțiunile lor sînt legate de răsfoirea anumitor dosare. Chiar și mînușile de plastic cu care sînt manipulate documentele sînt arse de substanțe necunoscute.

Seminar-colocviu Giordano Bruno

CU OCAZIA împlinirii a 600 de ani de la moartea marelui filosof italian Giordano Bruno, Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Catedra de Limba și Literatura italiană și Institutul Italian de Cultură din București au organizat un excepțional Seminar-colocviu Internațional și Interdisciplinar, în zilele de 3, 4 și 5 decembrie, cu o însuflețită participare internațională, reprezentând țări ca Italia, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Croația, Muntenegru și, desigur, România.

Prezidiul Seminarului a fost compus din domnul Giuseppe Berlendi, director al Institutului Italian de Cultură, reprezentantul Municipiului Nola, localitatea în care s-a născut filosoful Bruno în 1548, prof. dr. Ioan Pânzaru, prorectorul Universității, conf. dr. Smaranda Bratu Elian, energica organizatoare a întregului Seminar, și coordonator de excepție.

Profesorul Giovanni Aquilecchia din orașul Nola a prezentat, în Ședința inaugurală, ținută la Universitatea București, Facultatea de Drept, *Ediția critică completă a operelor italiene* ale lui Giordano Bruno (realizată între anii 1993-1999), iar acad. prof. Alexandru Balaci a lansat traducerea operei filosofului *Lumânărul*, realizată de conf. dr. Smaranda Bratu Elian, operă publicată de Editura Fundației Culturale Române, în condiții remarcabile.

Lucrările colocviului-seminar s-au desfășurat atât la Universitatea din București, cât și la Casa Oamenilor de Știință și la Muzeul Național "George Enescu", unde dr. Vasile Tomescu a ținut conferința "Muzica italiană în secolul lui Giordano Bruno". (George Lăzărescu)

Vocea Harlemului hispanic

● "New York Times" scrie că romancierul Ernesto Quiñones este "noua voce a Americii, cea a «Harlemului hispanic»". Scriitorul, acum

ola - limba afectivă. Hibrid cultural, la jumătatea drumului dintre țara de origine și cea de adopție, el a optat pentru *spanglish*, în care și-a

în vîrstă de 34 de ani, provenit dintr-o familie săracă de emigranți ecuatorieni veniți în SUA în urmă cu 32 de ani, e bilingv, engleza fiind limba sa maternă, iar spania - scris romanul *Bodega's dream*, cu personaje ce trăiesc între cele două lumi. Cartea a avut un succes considerabil nu doar printre hispano-americani.

Ludicul Bufalino

● Romanul postum *Minciunile nopții* al autorului sicilian Gesualdo Bufalino e o operă ludică și experimentală ce ironizează cu subtilitate speciile romanești. Acțiunea, situată la mijlocul sec. XIX italian, retracează povestea a patru condamnați la moarte fiindcă atentaseră la viața regelui. În noaptea dinaintea execuției, ei își povestesc viețile. Bufalino folosește metode ale romanului polițist, tente ale romanului istoric, accente fantastice și procedee ale romanului psihologic. În Argentina, unde cartea a fost de curînd tradusă, publicația "Pagina 12" îi consacră o cronică entuziastă.

Celebrul necunoscut

● Jean-Pierre Salgas, critic literar și profesor de istorie și teorie a artelor, a publicat recent la Ed. Seuil eseuul *Witold Gombrowicz* în care situează gîndirea romancierului și dramaturgului polonez în interiorul curentelor literare și filosofice ale secolului și relevă firul ce-i străbate întreaga operă: moartea lui Dumnezeu și consecințele ei estetice, politice, metafizice. Această privire critică "din interior" se oprește și asupra omului Gombrowicz, încercînd pe parcursul capitolelor să familiarizeze publicul cu una dintre cele mai independente și lucide personalități ale secolului XX, după părerea lui Salgas "cel mai puțin cunoscut dintre scriitorii celebri ai veacului".

Revista revuistelor

Ah, un almanah!

În anii '80, pe vremea când, în lipsă de alte distracții, românii citeau, almanahurile de sfârșit de an erau best-sellers, se vindeau pe sub tejgheta în zeci de mii de exemplare. Aproape nu exista publicație care să nu-și alcătuiască un asemenea volum aducător de beneficii. Chiar dacă, de la un moment dat, se impusese ca și ele să se deschidă cu "portretul", neasortat la tematică - umor, cinema, SF, *fantasy*, gastronomie, mode etc. - cititorul știa că în pagini va găsi ceva care să-l distragă din realitatea toxică, exasperantă. Almanahurile deveniseră un cadou predilect de Crăciun și monedă forte pentru "atenții", la concurență cu Kentul și săpunul Lux. Aparuseră și profesioniști în confecționarea acestor cărțuții compozite, în care intrau ca ingrediente obligatorii multe poze, anecdote, caricaturi, cuvinte încrucișate, "curiozități" mai mult sau mai puțin inventate, informații enciclopedice, traduceri din autori celebri. După '89, obiceiul editării de almanahuri a dispărut, ca și alte divertismente "de epocă" precum vizionarea în grup a filmelor pe casete video (ah, vocea Irinei Nistor!), sau a programelor TV cu purici de la bulgari, sirbi, unguri. Acum au rămas doar doi-trei cei care mai cutează să scoată almanahuri anuale, pe de o parte fiindcă distracția populară a cititului a dispărut coplesită de alte divertismente, pe de altă fiindcă nici prețul unui asemenea volum nu mai e la îndemâna oricui. Un almanah despre care bănuim că "merge" încă e acela al *Academiei Cațavencu*. Și asta fiindcă oamenii sînt totuși dornici să se amuze pe seama netrebnicilor politicieni, să rida de ei, răcorindu-se pentru umilințe și înșelătorii. Ris fără veselie, ris al dracului, adică necurat, dar cit de cit deflator. Satira cu colți și ghiare s-a întins pe tot locul, împingînd la margine umorul simpatetic. Spiritele subțiri nu mai au căutare și înțelegere, e nevoie de tușa groasă care să se distingă pe

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

fondul murdar, se cere "pamfletul" bășcălios, bancul cazon, fantezia morbidă. Într-o realitate atît de antipatică, profesioniștii satirei politice nu prea pot să fie niște "drăguți". (Sigur că există și alte moduri de a te lupta cu ticăloșia și prostia, de pildă cel superior inteligent, mai eficient și oricum mult mai hazos, după gustul Cronicarului, practicat de grupul Divertis.) ■ Întorcîndu-ne la *Almanahul 2001 al Academiei Cațavencu*, cele mai reușite pagini ni s-au părut cele datorate scriitorilor din redacție, Ștefan Agopian, Tudor Octavian și, parțial, Cornel Ivanciuc (acesta din urmă indecis între reportajul senzational și proză și de aceea prolix). Despre ei, știam din bibliografie ce pot. Surpriza a fost secțiunea ultimă din cuprins - o selecție din textele trimise de cititori pentru concursul literar cu tema *România viitoare*. Academicienii cațavenci ne îndeamnă să votăm pentru unul din cei cinci premiați - Șerban Damian, Mihai-Alexandru Găinușă, Radu Pavel Gheo, Maria Sârbu și Mihai Stoica - lucru dificil, pentru că atît ei, cit și alți zece, nepremiați dar publicați - Mihai Gongu, Cristian Cocea, Lucian Merișca, Miron Bogdan, Mihaela Avramuț, Mircea Doreanu, Ștefan Borbély (o fi chiar *acela*?), Anca Drăgan, Lucian Buțiu și Gică Enache - sînt atît de originali, de proaspeți, de spirituali, încît nu te poți opri la unul singur. Ingenioasele lor compuneri alcătuiesc împreună o utopie neagră de tot risu-plînsu', mustrînd de umor absurd cu viguroase rădăcini în *situațiunea* postelectorală 2000. Dacă vă cade în mină acest almanah, vă sfătuiesc să-l începeți de la coadă, fiindcă textele concursului *România viitoare* dovedesc într-adevăr că "cititorii lor sînt [cel puțin] la fel de inteligenți ca ei", redactorii Academiei Cațavencu.

Un adio fără speranță

Răsfoind cotidienele acestui sfîrșit de an Cronicarul n-a băgat de seamă ca ele să fi căpătat acel plus de substanță datorat de speranță pentru anul următor. Unele dintre ele au mizat pe sfîrșitul lumii, ca și anul trecut, altele au alcătuit analize mizerabiliste cu care s-au străduit să îngroape ultimii patru ani de guvernare, probabil pentru a face uitat faptul că în '96 au făcut o operație asemănătoare. Editorialiștii care au încercat să analizeze faptul că o parte a partidelor din opoziție a căzut de acord cu partidul de guvernămînt pentru a susține - sau mai bine zis pentru a nu lăsa să cadă guvernul minoritar PDSR - caută motive de circumstanță în acest acord. Același joc, grație căruia PRM a cîștigat voturi la alegeri, e luat de la capăt, deși, ținînd seamă de noile procente parlamentare, jocul e cu totul altul. Cotidienele caută cu voluptăți detectiviste motive secrete pentru care partidele din opoziție, mai puțin PRM, sprijină guvernul PDSR, în loc să le spună cititorilor lor și că PDSR refuză orice alianță cu PRM, încît sprijinul venit din partea opoziției democratice înseamnă un sacrificiu al acestor partide, la fel cum sprijinul pe care PDSR îl cere din partea lor e motivat de refuzul acestui partid de a se folosi de voturile PRM pentru a-și asigura majoritatea. ■ Totuși nu putem cere presei ceea ce le lipsește

LA MICROSCOP

Neliniști milenariste

NU VREAU să intru în nici o dispută calendaristică. Pur și simplu eu unul mi-am luat adio de la încheiatul mileniu la începutul anului 2000. Dacă m-am grăbit, a fost oricum un antrenament util față de acele neliniști milenariste pe care alții le-au încercat cu prilejul acestui Revelion. De ce n-aș recunoaște, și în noaptea precedentului An Nou, ca și acum, nu m-a încercat deloc spaima că vine sfîrșitul lumii.

Probabil că această absență a spaimei de Apocalipsă, pe care pînă la un punct o regret, îmi vine și de la educația primită acasă, dar și din lectura Bibliei. Spre deosebire de mai noile generații care au ore de religie încă din clasele primare sau de tinerii care își afirmă sentimentul religios încercînd să-l impună și altora, după 1990, fără a observa că libertatea unui cult n-ar trebui să se întemeieze pe încercarea de a mărgini libertatea altor culte, fac parte dintr-o categorie destul de rîspîdită de oameni care și-au format credința în rîspăr, picătură cu picătură, pe cont propriu. Fiindcă între a te duce la biserică mai mult pentru că la școală ți se spunea să n-o faci sau a citi Biblia din imbold literar, nu religios e o distanță considerabilă de credința adevărată. Presupun că nu voi ajunge niciodată la acea seninătate interioară pe care am observat-o la persoane de vîrste și de extracție socială diferite, seninătate pe care nu ți-o dă decît încrederea totală în Dumnezeu, sentimentul că ești la voia lui.

Credința dobîndită cu pipeta experiențelor personale, oricît de însemnate ar fi ele, e mai curînd un drum către credință, cu îndoieli, pertractări interioare și, mai ales, cu perioade mai lungi sau mai scurte de repaos. Ca și cum ai avea de făcut o ascensiune pe un munte. Acest fel de credință e bîntuit de coșmaruri și de orgoliul că dai un cec în alb *cui*va

care ar trebui să-și dea seama de sacrificiul tău.

Mă tem că o mare parte dintre cei care au avut spaime sau "inseninări" apocaliptice face parte din această categorie de credincioși cărora li se pare că emit cecuri în alb și simt nevoia unor agenți de asigurări în eternitate. Credincioșii fără *contract* cu Dumnezeu au traversat și cumpăna dintre 1999 și 2000 și cea dintre anul în care ne aflăm și cel care s-a încheiat cu o egală seninătate. Acest împăcat "Totul va fi așa cum vrea Dumnezeu" l-am auzit rostit de oameni cu mari proiecte de viitor și cu o voință ieșită din comun în a-și urmări proiectele de viitor. Oameni dintre care pe unii nu i-a descumpănit schimbarea puterii, deși au votat *contra*, iar pe alții nu i-a înaripat faptul că cei cu care au votat au ajuns la putere. Aceștia sînt, de altfel, credincioșii care nu-și confundă votul cu voința lui Dumnezeu și care acceptă că nu cunosc proiectele Lui.

Îi deplîng sincer pe cei care participă la mascarade politico-religioase de felul așa-ziselor *cine creștine*, inchipuindu-și că reunesc credința cu politica în această operațiune de cumpărare de voturi, la bucată. O mascaradă în care pedepsa de apoi e asumată de un politician care visează să facă ordine cu mitraliera la el în țară și care minte fără să clipească atunci cînd i se reamintește acest lucru. Un, chipurile, creștin care alcătuieste liste negre și care face din xenofobie și din antisemitism, în publicațiile pe care le patronează, un amestec pe care mai marii Bisericii ortodoxe îl dezavuează categoric. Poate mai tirziu decît ar fi trebuit și poate nu suficient de explicit, dar, sper, cu efect în privința maimuțării religioase pe care am pomenit-o.

Cristian Teodorescu

partidelor politice. De pildă, proaspăt intrat în opoziția extraparlamentară, PNȚCD pare să nu fi priceput nimic din motivele pentru care n-a atins pragul intrării în Parlament. Acest partid se sfîșie la virf în prezent cu o irresponsabilitate a liderilor care fac acest lucru grăitor pentru faptul că PNȚCD se va afla în următorii patru ani în opoziția din Cîșmigiu. După dispariția lui Corneliu Coposu, în PNȚCD n-a mai existat nimeni care să pună surdina asupra conflictelor din partid, iar în ceea ce privește moștenirea lăsată de Coposu, aceasta a fost și e revendicată de fiecare grup care vrea să cîștige puterea în acest nefericit partid. ■ Nu aflăm din presa ultimelor zile ale acestui an care sînt marile probleme ale României la începutul anului următor. Sau dacă se scrie despre ele, acestea nu sînt tratate cu seriozitatea necesară. Faptul divers, cutare înșelătorie trec pe prim plan, iar ulterior aceleași ziare care fac acest lucru se miră că alegătorii votează în disperare de cauză. Cronicarul remarcă pentru a nu mai știe cîta oară că în presa cotidiană chestiunile cu adevărat serioase sînt tratate frivol, în timp ce mărunțișurile frivole sînt privite cu cea mai mare seriozitate. Faimoasa gîină care naște pui vii din *Evenimentul* condus de Ion Cristoiu naște și în alte ziare, chiar dacă în altă formă, în timp ce o criză

politică e privită ca un fel de ceartă între nevrozați. ■ Și mai regretabile decît frivolitățile presei sînt însă partizanatele ei. Așa se face că marea reformă din învățămînt realizată de profesorul Andrei Marga e chibătită de persoane care nu par a înțelege nici măcar în ce constă așa-numita reformă curriculară. Acest ministru care a fost sistematic sapat de subordonații săi, pînă chiar și în felul în care au prezentat tematica pentru examenele de capacitate și de admitere în liceu - jegos mutilată - ar fi meritat măcar din partea presei tratamentul meritat de un reformator de acest calibru. Profesorul Marga poate fi invinovaț, în cel mai rău caz, că a avut mai multă încredere decît era cazul în profesorii cărora li se adresa reforma. O încredere pe care, paradoxal, noul ministru al Învățămîntului o refuză. Ca gîndire de ansamblu, Andrei Marga voia ca absolventul de opt clase să învețe carte tot timpul. Noul (de fapt noua) ministru al Învățămîntului readuce lucrurile în stadiul îngrășării porcului în ajun, cu toate dopingurile de la examene, de tipul dictării subiectelor sau, mult mai rău, a tezelor cu cheie, în care indiferent ce tîmpenii scrie candidatul, dacă acesta are la pagină și la rîndul știut cutare expresie îl așteaptă nota maximă.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei